ÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI: 993

Şevki Bey



Yılmaz ÖZTUNA

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ: 105

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 993

ŞEVKİ BEY

Yılmaz ÖZTUNA

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ: 105

ISBN 975-17-0264-X
© Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988

Onay: 2.9.1988 tarih ve 928.1.3878 sayı
Birinci Baskı
Baskı Sayısı: 8000

Kalıpçıoğlu Matbaacılık Sanayii - ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz..... 5

I. Hayatı..... 7

II. Yaşadığı Ortam..... 25

III. Şahsiyeti..... 33

IV. Eserleri..... 41

V. Kaynaklar..... 57

VI. Seçme Eserlerinin Güfteleri..... 61

VII. Seçme Eserlerinin Notaları
(Prof.Dr. Nevzad Atlığ):..... 137

1- Kürdî'li Hicâzkâr Aksak Şarkı (no. 36)

2- Muhayyer Yürük Aksak Şarkı (no. 103)

3- Sabâ Orta Aksak Şarkı (no. 171)

5- Uzzâl Devr-i Hindî Şarkı (no. 213)

ÖNSÖZ

Şevki Bey (1860-1891), Romantik Türk Musikisi de dediğimiz şarkı formundaki bestekârlığın, hocası Hacı Ârif Bey'den (1831-1885) sonra gelen en seçkin san'atkârıdır. Şarkı formunu kullanan bestekârlarımızın Ârif Bey'den sonra en büyüğü ... Hocasının açtığı yolu takib etmiştir. Bununla beraber san'atı orijinal ve şahsiyetlidir. Üslûbu, hocasınınkinden farklıdır. Daha ilk nağmelerde kendini, bestekârını belli eden çok şahsî bir üslûba sahiptir. Eskilerin "tasannû" dediği musiki san'atına mahsus süslemeleri kullanmayan, basit olduğu derecede kunt ve metin kompozisyon yapısı içinde, çok açık ve samimi, tamamen gönülden yükselen ve ilhâma dayanan şarkıları, Şevki Bey'e, daha hayatında, büyük ün kazandırdı. Yüz on yıldan beri şarkıları dillerden düşmemekte, kulaklardan uzak kalmamaktadır. Meselâ radyo ve televizyonlarımız her gün birkaç şarkısını dinletmektedir. Bu küçücük, san'at değerleri çok yüksek eserler, aydınından, mütevazı halkımıza kadar, milletimizin her tabakası tarafından beğenilmiş, sevilmiş, benimsenmiştir. Tamamen san'at zevkine sahip yüksek sınıfa hitâb eden bestekârlarımızdan değildir.

31 yıllık kısa hayatında, 10 küsur yıl içinde, yüzlerce şarkı besteliyerek geçip gitmiştir. Halk arasında yaşamış, orta tabakadan bir İstanbul çocuğu olarak hayatını tamamlamıştır. Gerek şarkı formunun büyük üstâdı olması, gerek aynı yaşta ölmesi, gerek çoğu irticâlen (o anda söylenerek bestelenmiş) çok sayıda eser bestelemesi bakımından, XIX. asır başlarının Avusturyalı bestekârı Schubert'e benzetilmiş, O'nun için "Türkler'in Schubert'i" denmiştir. Tıpkı onun gibi basit bir hayat yaşamış, bir çok bestekâr gibi saraylarda dolaşmamış, refah ve zenginliğe erişememiştir. Günümüzde yaşasaydı, alacağı telif ücretleriyle milyarder olurdu.

Romantik Türk Musikisi, kurucusu Ârif Bey'den sonra, şarkı formunda, ya Ârif Bey'in, ya Şevki Bey'in yolunu takib eden bestekârlarca devam ettirilmiştir. Ârif Bey'den sonra, onun hayatının hemen son yıllarında Şevki Bey gibi bir dâhînin yetişmesi, şarkı formunun, musikimizin birinci, tercih edilen ve diğer formların ihmaline sebep olan şekli olarak yerleşmesini hazırlamıştır. Bir iki istisna dışında tamamen şarkı formunu kullanan, dinî şarkı demek olan ilâhî formunda bile eser vermeyen, çalgı çalmasına rağmen saz eseri de bestelemeyen Şevki Bey'in eserleri, şüphesiz, ölümsüzdür. Türk milleti tarafından her asırda, her çağda, zevkle dinlenecektir.

Ankara, 16 Nisan 1988

Yılmaz ÖZTUNA

I
HAYATI

Şevki Bey, 1860 yılının ikinci yarısında, İstanbul'da, Fâtih'te, Kumrulumescid'de, Pirinççi Sinan mahallesinde doğdu (bu mahalle bugün mevcut değildir). Doğum yılı arkadaşı Hafîd Bey tarafından 1277 Hicrî olarak verilmiş ve sonraki kaynaklarda tekrarlanmıştır, gün tarihi verilmemiştir. 1277 Hicrî yılı 20.7.1860'ta başlayıp 8.7.1861'de sona ermektedir. Bestekârımız kuvvetli ihtimalle 1860 yılının son 5 ayı içinde doğmuştur. Babası tarakçı esnafından (tarak imal edip satan) Ahmed Efendi'dir. Annesinin adı bilinmiyor. İstanbullu bir esnaf çocuğu olduğu anlaşılır. Mekteb-i ibtidâî ve rüşdiye'yi yani ilk ve orta okulu bitirmiştir. Ticâret ve Nâfia Nezâreti kâtiplerinden Necmeddin Bey'den çocuk yaşında musiki öğrenmeye, daha çok şarkı formunda eserleri meşk etmeye başladı. Sesi oldukça güzeldi. Musikiye istidadı çok fazlaydı. Bir eseri hemen kapıp yanlışsız okuyabiliyordu. Biraz lavta da çalıyordu.

Zamanın ortaokulu bitirme yaşı normal olarak 13 idi (6 yaşında okula başlanır, 4 yıl ilkokulda, 3 yıl ortaokulda okunurdu). İdâdî denen liseye gitmedi. Musiki istidadı dolayısıyle ve muhtemelen Necmeddin Bey'in aracılığıyle, Muzıka-yı Hümâyûn denen Saray (İmparatorluk) konservatuarının Türk Musikisi kısmına verildi. Burada eğitim, tamamen meşk'a, yani bir parçayı ezberden okumaya, parça ezberlenirken usulünü vurup makamı hakkında ilkel

bilgiler edinmeye dayanıyordu. Tamamen pratik (amelî) bir eğitim olup öğretim tarafı çok azdı ve bir zamanların Enderûn-i Hümâyûn denen Saray (İmparatorluk) akademisindeki Türk Musikisi öğretiminden hayli geriydi. Şevki'nin 13 yaşında Muzıka'ya ayak bastığını kabûl edersek, 1873-74 yıllarında bulunduğumuz anlaşılır. Bu dönemde büyük İstanbul Mevlevî dergâhlarındaki musiki eğitiminin, Muzıka-yı Hümâyûn'dan ileri olduğunu belirtmek yerinde olur.

Şevki Bey'in "bey"liği, musiki çevrelerinde ve galiba yalnız son yıllarında böyle anılmasından geliyor. Hayatı müddetince resmen "Şevki Efendi" diye anılmıştır. Nitekim hayatının son yıllarında yazılan bazı güfte ve nota mecmualarında olsun, ölümünden sonraki bazılarında olsun adı "Şevki Efendi" diye geçiyor (*Mecmû'a*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 3.466'da böyledir). Son yıllarında büyük ün kazandığı dönemde "Bey" ve "Beyefendi" denmiştir[1].

Şevki Bey, Muzıka-yı Hümâyûn'da, Hacı Ârif Bey'le karşılaştı. Ondan meşk'a başladı. Şarkı formunun bütün inceliklerini öğrendi. Daha çok Ârif Bey'in kendi eserlerini geçti. 1873'te Muzıka'ya girdiğini kabûl edersek,

---

(1) "Şevki" kelimesindeki "k" harfi ince değil kalındır, yazıldığı gibi söylemek yanlıştır. Şevkı şeklinde "ı" ile yazmak telaffuza daha uygundur. Asıl söylenişi "şevkıy" şeklindedir. Doğru imlâsı da Şevkî şeklinde olmak gerekir (Sevqî). Ancak bu tipte yâ-yı nisbet (nisbet ye'si) ile biten isimler İstanbul şivesinde ve dilimizde son i harfi kısa olarak söylenmektedir: Şevki, Fethi, Sâmi, Hâmi gibi (doğru şekilleri Şevkî, Fethî, Sâmî, Hâmî).

Ârif Bey 1885 haziranında öldüğüne göre, 12 veya 11 yıllık bir beraberlikleri olduğu anlaşılır. Üstâdı öldüğü zaman Şevki Bey, 24 yaşında idi ve şarkı bestekârı olarak şöhretini yapmış bulunuyordu. Ârif Bey'in hem Muzıka'daki odasına, hem evine devam ederek ihtimal bir, iki veya üç bin şarkı öğrendi. Ârif Bey, şimdi Romantik Ekol dediğimiz şarkı formunda bestekârlığın öncüsü olduğu için, en istidatlı öğrencisini bulduğunu derhal anlamış olmalıdır. Şarkı formu, asırlardan beri musikimizde vardır. Ancak Ârif Bey Şarkısı, eski ekolün şarkısından çok farklıdır. Şevki Bey'i yetiştirdiği ekol, kendi ekolüdür. Çocuk, sonra delikanlı, sonra genç Şevki Bey, ustasından bu formun teknik bilgisini öğrenmiş, hazmetmiştir. Ancak üslûp bakımından az eserinde üstâdını takip etmiştir. Yeni bir üslûpta bestekârlık yapmış, Ârif Bey bunu görmüş, teşhis etmiş, bu yolda ilerlemesi için teşvik etmiş, genç öğrencisinin besteleyip mahcubiyetle okuduğu şarkılarını zevkle ve iltifat ederek dinlemiştir.

Ârif Bey'in musiki eğitimi bile, daha önceki neslin musiki eğitiminden geride idi. Şevki Bey'in eğitimi ise, Ârif Bey'den öğrendikleri ile sınırlı kalmıştır diyebiliriz. Şevki Bey, Ârif Bey'in gerek musiki, gerek kültür çizgisinden epey geride bir eğitim görmüştür. Tabiî Muzıka'daki diğer hocalardan dinliyebildiğini dinlemiştir. Bir müddet de Zekâî Dede'nin evine ve Mevlevîhâne'sine devam etmişse de, kaç defa devam ettiği ve ne öğrendiği bilinmiyor. Zekâî Dede'den çok az bir şey öğrendiği muhakkaktır. Bu değerlendirmelerim, geniş ölçüde, hocam Dr.Subhi Ezgi ile Şevki Bey hakkında yaptığım bir sohbete dayanmaktadır. Subhi Ezgi, Şevki Bey'in arkadaşı idi (9 yaş küçüktür) ve kendisinden

"Şevki" diye bahsediyordu.

Şevki Bey'in bir müddet sonra Muzıka-yı Hümâyûn'daki Saray protokulünden sıkılıp istifa ettiğini biliyoruz. Bunun hocası Ârif Bey'in ölümünden ve Muzıka'da onun himayesinden mahrum kalmasından sonra olduğu anlaşılıyor. Muzıka'da eğitimini tamamlamış sayılmıyordu. Ancak kendisinden gençlere şarkı meşk etmeye de başlamıştı. Bestekârlık dehâsı az çok belli olmuş, kabûl edilmişti. Sesi çok güzel değildi. Bir sazı ustaca çalamıyordu. Bir çırpıda yaptığı şarkıları zevkle dinliyordu. Çevresinde hayran kitlesi oluşmuştu. Bu durumdaki bir müzisyenin Muzıka'dan fazla, Muzıka dışında rahat edeceği ve iltifat göreceği açıktır. Hayranlarının aracılığı ile gümrük (rüsûmât) nezâretine kâtip olarak girdi. Hayatını bu görevde tamamladı. Oradan az bir maaş alıyor, geceleri dostlarının, hayranlarının, ileri gelenlerin evlerinde, konaklarında, bazen basbayağı eğlence yerlerinde, sazlı meyhanelerde geçiriyordu. İçkiyi devamlı arttırıyordu. Karakterinin ve hareketlerinin serbestliği sebebiyle Saray ve Hanedan'la ilgi kurup himaye edilemedi ve refaha ulaşamadı. Ama dostları tarafından kollanıyordu. Bestekâr olarak ünü artıyor, şarkıları artık bütün İstanbul'un dilinde geziyor, imparatorluğun her tarafına yayılıyordu.

Şevki Bey'in biyografisini "içkinin mahvettiği bir dehâ" şeklinde özetlemek mübalağa sayılmaz. İçkiye çok genç yaşında başladığı, zamanla her gece kendinden geçinceye kadar içtiği, sabahları zor ayıldığı, kendisine yetişen veya onlara yetişenlerden dinlenmiştir. Devamlı bir hüzün, melâl, huzursuzluk, arayış içinde idi ki, melan

koli başlamıştı. Bu durum, kendisinden daha büyük çapta bir dâhî olan çağdaşı Tanbûrî Cemil Bey'in durumuna benziyor, o da bu psikoloji içinde 45 yaşında öldü (4.8.1916). Gerçi şiir ve musiki'ye içkinin eşlik etmesi, eskiden beri sıkça görülen bir şeydi, zaten bütün Doğu ve Batı toplumlarında vardır. Ancak Tanzîmât ile, bilhassa XIX. asır sonlarında ve XX. asır başlarında bu hâlin arttığı, yayıldığı görülür. İhtimal ağzına içki koymayan Itrî'ler, Dede'ler, Zekâî'ler nesli tarihe karışmış, Ârif, Şevki, Cemil, Rahmi Beyler çağı başlamıştı.

Nitekim bir gece, arkadaşı vergi müdürü Rahmi Bey'in (ünlü bestekâr değildir) Beylerbeyi'ndeki evinde fazlasıyle içti. Alkol komasına girdi. 20 Temmuz 1891 günü sabahı yatağında ölü bulundu. 31 yaşını henüz tamamlamamıştı (Hicrî hesapla 32 yıl). Bu yaşta bir ölüm, bütün hayranları, şarkılarının en az bir kaçını dinleyen, hattâ bilen bütün İstanbul halkı tarafından üzüntüyle karşılandı. İki gün sonraki gazetelerde bu üzüntü açık şekilde belirtiliyor.

Daha az içen, daha az melankolik olan üstâdı Ârif Bey, 54 yıl yaşıyabilmişti. Şevki Bey'in ömrü, 31. yılında noktalandı. Hocası kadar, 23 yıl fazla yaşıyabilseydi bestekârlıkta belki onu geçebilirdi. Mutlaka geçerdi diyemiyorum, zira Ârif Bey derecesinde musiki tahsili yoktu ve Ârif Bey'in bulunduğu çevrelerde yaşamamıştı. İmparatorluk saraylarında yaşayan, üç defa Saray'dan kız alıp evlenen, şehzâde ve sultan'lardan saygı gören, padişah ve vâlide-sultân ile lâubâlîlik edebilen, bol ihsan ve atıyye alan, aldığını harcıyan, sonra gene alan bir Ârif Bey'in renkli hayatı yanında Şevki Bey'inki, gerçekten

rikkat uyandıracak derecede mütevazı'dır. Ârif Bey, meyhâne'yi şarkılarında dile getirmiş, ihtimal hayatında bir meyhânenin kapısından içeriye girmemişti. Şevki Bey'in kısa hayatı, kâtiplik yaptığı basit oda, ortahalli evi, meyhaneler ve dostlarının içki meclisleri arasında geçip tamamlandı. Ârif Bey'in gençliği de Tanzîmât dönemi idi ama, bu dönemin parlak yılları idi. Şevki Bey'in devrinde Türk Musikisi, Saray'da, Batı Musikisi'nin yanında üvey evlâd muamelesi görüyordu. Türk Musikisi'ni bilmeyen, Batı Musikisi'ne âşık, içki mübtelâlarını küçümseyen ve onlardan nefret eden bir hükümdârın, İkinci Abdülhamîd'in devri idi. Şevki Bey'in, böyle bir hükümdârın sarayının eşiğine ulaşması mümkün değildi. Bu dönemde şehzâde (imparatorluk prensi) ve sultan (imparatorluk prensesi) sarayları da kapalı, sessiz ve çok edebli idi. Padişahın iltifat etmediği şeylere ilgi göstermeleri zordu. Gerçek Türk Musikisi bir bakıma Mevlevî dergâhlarına sığınmıştı ama, orada içki içmek mümkün değildi ki...

Alkol komasına girip kalb sektesinden ölen Şevki Bey, Beylerbeyi ile Kuzguncuk arasında Nakkaş mezarlığına gömüldü. En yakın arkadaşı Mehmed Hafîd Bey, buraya Şevki Bey için, âbidevî bir mezar taşı diktirdi. Taştaki "târîh" kıt'ası da Hafîd Bey'indir. "Âh mine'l-mevt" diye başlayıp "Sene 1307" olarak biten taştaki şiir şöyledir:

Mûsikıy fenninde kesb-î imtiyâz
Eylemişdî Şevkı-î âheng-tırâz

Râhatü'l-Ervâh-idî her nağmesi
Sûz-i Dil'den gösterirken perde sâz

Tâze bir verd-î sabah-perver/iken
Kıldı pejmürdê hazân-î tîre-bâz

Târ-ı tanbûr-î hayâtî gam/alıp
Eyler-îdî mızrab-î kalb-ihtizâz

Müsta'iddî kâr-ü nakş'â tab'ı kim
Kabr-i Nakkaaş'â hem-oldû sâye-sâz
Bir nefesdê mürg-ı rûhû bâl-açıp
Cennet'ê kondû misâl-î şâhbâz

Çıkdı bir târih pesendîdê Hafîd
"Hâke düşdû bî-emel, ol verd-i nâz"

Arkadaşı şâir İsmâil Safâ Bey (1867-1901), şu târîh kıt'asını söyledi:

Mürdegân-î arakaa â'kıbet-oldun mülhak
Gitdin-elden bu senê sen de zavallî Şevkıy
Çıkdı bir düm tek-ilê işte Safâ târîhı
"Göçdü "hey hey" diye Hânende zavallî Şevkıy" (1307)

İsmâil Safâ, açıkça "rakı"dan (Ar.'arak) öldüğünü

söylüyor ki, "zavallı" diye vasıflandırıldığı Şevki Bey'in, kadeh arkadaşı idi, o da 34 yaşında veremden öldü.

Şevki Bey içki belâsına kapılıp Saray'dan ayrılmasa, Muzıka'da musiki eğitimini ilerletip diğer musiki formları ile de uğraşsa, muhtazam bir hayat yaşasa idi, şüphesiz daha büyük bir bestekâr olurdu. Ama meselenin diğer cephesi de vardır: belki de o durumda, o derecede gönüllere işleyen samimi, melankoli dolu, tesirli şarkılarının ilhâmını, o çevrede bulamazdı.

İki gün sona *Tercemân-ı Hakîkat* gazetesi, büyük bestekârın ölümünü şu suretle bildirdi:

"Bestelemiş olduğu bir çok güzel şarkıları ile mûsikî meraklıları nezdinde şöhret-şi'âr olan Şevki Bey, 2 zü'l-hicce 1307 cum'aertesi gecesi, Bebek'de bir ahbâbının evinde misâfir iken sekte-i kalbden vefât eylediği, haber alınmışdır. Bu zâtda mûsikî istî'dâdı o kadar büyük idi ki, gençlik hâlinde verdiği eserlerde, istikbâlde Dede ve Itrî'ler mertebesini bulacağı şübhesiz idi. Lâkin işrete de o kadar mübtelâ idi ki, kendisi içün böyle bir sû-i â'kıbetin karîb (yakın) olduğu, hâlinden, şânından görülüp anlaşılıyor idi. Öyle bir zekâ-yı hâriku'l-â'denin ziyâ'ına, azîm (büyük) tecssüfler ederiz".

Şevki Bey'in yakın arkadaşı olan büyük gazeteci, yazar, bestekâr Ahmed Râsim Bey (1864-1932), onun hakkındaki bir hâtırasını, Şevki Bey'in ölümünden 31 yıl sonra, *Ayaz Paşa kola çıkıyor* adlı makalesinde[2] şu şuretle anlatıyor:

---

(2) *Vakit*, 27 teşrîn-i sânî 1337 (27.11.1921), no. 1.424.

"(Bir Avrupa kumpanyasının oynadığı *Karmen* operasından çıktıktan sonra) ... sarındım, toplandım, yola çıktım. Meyit Yokuşu tarîkıyle (yoluyla) dönüyordum. Eski Altıncı Dâire'nin (Şişhane) önüne geldiğim sıralarda idi ki, oradaki merdivenli yokuştan, birinin yuvarlana yuvarlana caddeye kadar geldiğini gördüm. Derhal koştum. Kolundan tuttum, kaldırdım. Bir de bakayım ki, bizim meşhûr bestekâr, hânende Şevki Bey merhûm değil mi? O kadar sarhoş ki, gözlerini bile açamıyor! Şimdi ne yapmalı? Bırakmak olmaz, bâ-husûs o hâlde. O vakitler, Beyoğlu'nda otel de bilmem. Düşüşdüm. Koluna girip eve kadar sürüklemekten başka aklıma bir çâre gelmedi. Koluna girdim. Yürüttüm. Köprü'nün ortasına geldik. Şevki'nin galiba istimi tükenmiş ki birden bire çöktü, serildi. "Ne" dedim, "kalk birâder, davran, kendine gel". Belâya bakın ki, eğilmek ihtimâli yok. Muşambayı, paltoyu çözmeyince kaabil değil. Hem hangi elle? Geceleyin uğradığım derde bakın. Rüzgâr azdırdıkça azdırdı. Amân yâ Rabbî, sen bilirsin! Bıraksam, beş dakika sonra kıkırdıyacak. Söz anlamaz, duymaz. Belki de donma alâmetleri yüz göstermiş. Şimdi ne yapmalı? Kederimden ağlıyordum. Bıraksam, bir cinâyet, bırakmasam başı ucunda dursam ben de intihâra karar vermiş olacağım. Etrafta adam değil, it bile görünmüyordu. Gençlik âh gençlik! Gücüne ve ezici kuvvetine kurbân olayım! Buzdan her biri yarımşar okka olmuş eldivenlerimi nasılsa çıkardım, muşambayı çözdüm. Şevki'yi öyle bir sırtlayış sırtladım ki, hâlâ bu muvaffakıyyetime hayretteyim. Gayret, tehlikeden kaçış, bir arkadaş kurtarış, bana harâret veriyordu. Merhûmu, kuytu yerlerde dinlene dinlene, mola vere vere eve getirdim. Getirdim ama, bende yarılmadık dudak, çatlamadık el kal-

madı. Ciddî söylüyorum ki, o ayazda ben de birdenbire heyecanlanıp da böyle bir güçlüğe katlanmasaydım, sabahleyin Köprü'den geçenler, ikimizi de sırıtmış bulurlardı. Ne dersiniz? Şevki sabahleyin beni görür görmek teessürsüz "gel şu şarkıyı geç" diye kendisine mahsûs okuyuş tarzıyle "Mahzun dilimî şâd-edecek sensin-efendim-Her lahza benî yâd-edecek sensin-efendim"[3] şarkısını okumasın mı? Bîçâre, yemîn ederek, akşamki mâcerâdan haberi olmadığını, hayretler içinde temin etti idi".

Alkolik olduğu, bir çok yazıda ısrarla belirtilmiştir. Ölümünü haber veren *Sabâh* gazetesi de şöyle yazmıştır: Hânende-i şehîr Şevki Bey, cum'aertesi gecesi, Beylerbeyi'nde vergi müdîri Rahmî Bey'in hânesinde, sekte-i kalbden vefât etti. Mûsikîde üstâd, fakat mest-i müdâm (devamlı sarhoş) idi".

Nitekim Sâdi Yâver Ataman, babasından naklen[4], meclislerde Hacı Ârif Bey'in az içki içtiğini ve çok defa içer gibi yapıp dudağını kadehe değdirdiğini, fakat Şevki Bey'le Tanbûrî Cemil Bey'in çok içmekle kalmayıp, zâten toplantılara hafif içkili geldiklerini kaydetmektedir.

S.Y.Ataman, gene babası Albay Dr. Ali Yâver Ataman'dan naklen, Şevki Bey'in Mehmed Sâdî Bey'in (aşağıya bk.) konağına devam ettiğini, gece musiki meclislerine içkili geldiğini, alt katta ayrıca içtiğini, sonra sofraya oturup gene içtiğini söylüyor. Salonda belirli bir kadife koltukta oturur, az konuşur, sorulduğu zaman mah-

---

(3) Uşşâk Aksak Şarkı (no. 184)."

(4) *Mehmed Sâdî Bey*, s. 26, 31 v.d.

cup şekilde kısaca cevap verirmiş (bu koltuğu sonradan gördüğünü S.Y. Ataman yazıyor). Sesi, Hacı Ârif Bey gibi çok parlak değilmiş. Fakat kendi şarkılarını çok tesirli şekilde okurmuş. Devrinde hânende olarak kabûl edildiği anlaşılıyor. Fakat lavta çalmakta ileri gidememiş. Ud da çaldığı hakkında rivayet vardır. Biraz ud çalabilmesi tabiîdir. Ancak ûdî'liğinin çağdaşı Ûdî Şevki Bey'le karıştırılarak ortaya çıkması ihtimalini de düşünüyorum. Zira Dr. Subhi Ezgi, ud çaldığını yazmamış ve söylememiştir. Şevki Bey, pek çok şarkısını ilk defa Sâdî Bey'in evinde okumuştur, zâten şarkılarının bir kısmının güftesi Sâdî Bey'indir. Dr. Ali Yâver Ataman, devamlı bir hüzün içinde ve yaşından fazla göründüğünü, zayıf, yanakları tombulca, gözlerinin altı şişkin, hayata bağlı bir adam olduğunu söylemiştir.

Şevki Bey'in babası, muhtemelen kendisinden (1891'den) sonra ölmüştür. Şevki Bey'in kardeşi Tarakçı Servet Bey (1862?-1914), babasının tarakçılık esnaflığına devam etmiş, çok güzel tarak yapmakla ün kazanmıştır. Fâtih'te Pirinççi Sinan mahallesinde baba evinde ağabeyinden 23 yıl sonra öldü ve Edirnekapısı civarında Çerkes Hasan Bey'in kabrinin yakınlarına gömüldü. Sarı sakallı idi. Nazîre ve Senîha adlı iki kız bıraktı. Bu hanımlar, amcaları Şevki Bey'in kabrine gömülmüşlerdir ki, İbrahim Hakkı Konyalı bu hanımları Şevki Bey'in kızları sanmıştır. Servet Bey (gerçekte Efendi), flüt, ney, ud ve son zamanlarında keman çalarmış. Basit bir amatör olarak şarkılar da bestelemiştir. Şu şarkılarının notaları elimizdedir: Sûznâk Türk Aksağı (Gerdan-eğdim tîğ-ı hûn-efşânına), Uşşâk Curcuna (Gönülde dâğ-ı hicrandan, eser var), Uşşâk Sofyân (Tab'ı merguubû ederken hep cihânî

neş'e-dâr) [5].

Nazîre Hanım, amcası Şevki Bey hakkında şunları söylemiştir: "rind ve paraya, pula kıymet vermeyen, ve bu arada işrete çok düşkün olan amcam, bir meyhâne dönüşünde, (herhalde borcunu ödiyemediği için) soyulup, yalnız don ve gömlekle sokak kapısının önüne bırakılmış, ve bu sahneden fazlasıyle üzülen pederi tarafından, bir hayli hırpalanmıştı".

Bu Nazîre Hanım, kaanûnî idi ve ünlü kaanûnî Vecîhe Daryal'ın (1908-1970) ilk kaanûn hocasıdır (1915'e doğru).

***

14 Mayıs 1969 günü, genel yayın müdürü bulunduğum *Hayat* müessesesine, yaşlı, ufak tefek bir kişi geldi. Benimle konuşmak istedi. Şevki Bey'in tek çocuğu olduğunu söyledi. O derecede etraflı bilgi verdi ve her soruma mâkul cevapta bulundu ki, Şevki Bey'in oğlu olmadığına inanmak mümkün değildi. Gerçi Şevki Bey'in bir oğlu olduğunu yaşlı müzisyen dostlarımdan duymamış, bir yerde okumamıştım. Fakat bu nokta ehemmiyetli değildir. Zira san'atkârlarımızın aileleriyle kimse meşgul olmamıştır. Itrî'nin çocuğu olup olmadığını bile bilmeyiz. Zaten biyografileri yazılmamıştır. Yazılanlarda ise, çocuklarının değil adları, olup olmadıkları üzerinde durulmaz. Bestekâra yetişen müzisyenlerle konuştuğunuz zaman, ailesi üzerindeki sorulara, bu konuda bilgileri olmadığı cevabını alırsınız. Nüfus kayıtları gibi kaynağımız yoktur. Şevki Bey'in, Ârif Bey'in veya emsalinin nüfus tezkeresi kayıtlarını ge-

---

(5) *Türk Mûsikîsi Lugati*, 235b; *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi* (=*TMA*), II, 233a; *Hoş Sadâ*, 263; notalar.

tirecek araştırıcı, her türlü takdire lâyık olur. Teşebbüs eden bile çıkmamıştır.

19 yıl önce beni ziyarete gelen kişi, Şevki Bey'in ölümünde 1 yaşında olduğunu (yani beni ziyareti sırasında 79 yaşında olur), babası hakkındaki bilgileri annesinden aldığını söyledi. Ancak Şevki Bey'in babasını İstanbul'un tarakçı esnafından Ahmed Efendi olarak değil, Rizeli Hattâtoğulları'ndan Hayri Bey olarak veriyordu. Hayri Bey'in bahriye zâbiti (deniz subayı) olarak genç yaşında öldüğünü söylemesi, ziyaretçimin iddiasını kabûle imkân vermiyordu. İddiaya göre Şevki Bey, ölümünden 2 yıl önce, 1889'da Melek Hanım'la evlenmiş. Melek Hanım 20 ve Şevki Bey 29 yaşında imişler. Melek Hanım 1869'da doğmuş, 1951'de 82 yaşında ölmüş. Müezzin Muammer Efendi ile Nebiyye Hanım'ın kızı imiş. Nûri Efendi adında çocuksuz ölen bir kardeşi varmış. Şevki Bey ve hanımı Beylerbeyi'nde oturmuşlar ve Melek Hanım da Nakkaş mezarlığına gömülmüş. Bu evlilikten 1890 kışında Beylerbeyi'ndeki Şevki Bey'in evinde -bana bütün bunları bildiren- Âdil Haybat, bir yıldan az sonra da 6-7 ay sonra ve babası Şevki Bey'den hemen sonra ölen Muammer adlı çocuk doğdu. Âdil Haybat, 1914'te Galatasaray'ı bitirdi. Memur oldu, sonra ticaretle uğraştı. 1921'de Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun yeğeni Sâliha Hanım (1897-1943=46) ile evlendi. 1952'de ikinci defa evlendi. İkinci evliliğinden Orhan Haybat 1954'te doğdu. İlk evliliğinden doğan Op.Dr.Melih Şevki Haybat (1922) ile Orhan Haybat (1923-1937=14)'tır ki ilki, dedesi bestekârın adını taşıyor. Balıkesir hastahânesinde başhekimdir (1969). Kimyâger Müzehher Haybat'la evlenmiştir. 1969'da 20 yaşında Serdar Haybat ve 17 yaşında Sertaç Haybat adlı oğulları

vardır; ilki Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde, ikincisi Galatasaray'da öğrencidir. Bestekârımız Şevki Bey, Harbiye Nezâreti evrak kaleminde kâtipti. Kantocu Peruz'a âşıktı ve birçok şarkısı onun için bestelenmiştir. Yakın arkadaşları hocası Ârif Bey, Subhi Ezgi, Medenî Azîz Efendi, şâir Hafîd Bey'di. Beraber toplanır, çalıp okurlardı. Eşi Melek Hanım da bu toplantılarda kaanûn çalardı. Âdil Haybat, şimdi Âdiloba denilen Biga yakınlarındaki mevkı'de Birinci Cihan Savaşı'nda yedek subayken (1914-18) bir İtalyan denizaltısını batırdı. Sonra Kafkas cephesine gönderildi. Culfa'da Ermenîler'e esir düştü. Yüzbaşısı kazıklanarak şehîd edildi. Kendisi de kazığa oturtulmak üzere iken, Ermenî generalinin yâveri Zare, Galatasaray'dan sınıf arkadaşı olmakla, şefâat edip kurtardı. 1921'de Sedad Simâvî ile *Karikatür* gazetesini çıkardı. Buraya yazdığı *Tuzsuz Bibersiz Meb'ûsân* makalesi dolayısıyla Bekirağa bölüğüne atıldı. Bu gazetenin müdîr-i mes'ûlü (yazı işleri müdürü) idi.

*

Şevki Bey'in çok yakın dostu Mehmed Hafîd Bey (İstanbul, 11.1850-İstanbul, 12.4.1920 = 69 yıl, 5 ay), Şevki Bey'den 10 yaş büyüktür ve ondan 29 yıl sonra öldü. Musikiye çılgınca meraklı ve Şevki Bey'in bestekârlığına hayrandı. Bestelemesi için güzel güfteler yazan bir şâirdi. Şiirleri Hacı Ârif Bey, Bimen Şen, Şeyh Edhem Efendi, İsmâil Mâil Bey, Kaanûnî Garbis Efendi gibi devrinin diğer şarkı bestekârlarınca da bestelenmiştir.

Mehmet Hafîd Bey [6], Köse Mehmed Âkif Efen-

---

(6) İ.M.K.İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 2.143-4.

di'nin [7] oğlu Saîd Bey'in oğludur. Rüşdiyc'yi bitirip Mahrec-i Aklâm ve Lisân mekteplerini de tamamladı, sonuncusundan Fransızca şubesinden diploma aldı. Adliye Nezâreti'ne mazbata odası'na girerek 1869'da göreve başladı. 1872'de mahkeme-i ibtidâiyye (sulh mahkemesi) kâtibi, tekrar Mazbata Odası kâtibi, İstinâf hukuk kalemi müdürü (1876), İstînâf kâtibi (1877), İçel savcı yardımcısı (1884) oldu, 1885'te istifa etti. 1890'da sâlise rütbesi ve 5. Mecîdî nişânı aldı. İstanbul bidâyet mahkemesi cezâ dâiresi sorgu hâkimi, bu mahkemede savcı yardımcısı, 1895'te Bidâyet Mahkemesi üyesi olup 1909'da emekli oldu. Küçük bir hâkim olarak hayatı sona erdi. Bununla beraber Tanzîmât ricâl'inden (büyük devlet adamlarından) birinin torunu ve Osmanlı bürokrasi soylusu muamelesi gördü ve bu çevrelerde yaşadı. Rumelihisarı mezarlığına gömüldü. Orta boylu, seyrek beyaz sakallı idi. Güfteler (şarkılar) dışında şiirleri de vardır ve devrindeki dergilerde yayınlanmıştır. Yalısı zengin, bilhassa müzisyenlere açıktı.

---

(7) Çelebî Saîd Efendi'nin mührdârı Edhem Efendi'nin oğludur (*Sicill-i Osmânî*, III, 288). Giderek sadâret mektupcusu (başbakanlık genel sekreteri), Âmedî Odası hulefâsı, reîsülküttâb (dış işleri bakanı) kesedârı (6.1825), piyade mukaabelecisi (4.1829), Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn (dış işleri müsteşarı), birinci tezkireci, mülkiye kâtibi (iç işleri genel sekreteri) (24.2.1837), Şûrâ-yı Bâb-ı Âlî üyesi (başbakan müşaviri) (19.3.1838), Meclis-i Muhâsebe (sayıştay) reîsi (1.1841), Viyana elçisi (12.1841), 11.1842'de buradan alınıp tekrar Muhâsebe reîsi (7.1843), ûlâ rütbesine yükselerek (2.1846), Dîvân-ı Hümâyûn teşrîfâtçısı (protokol genel müdürü) (3.1848) oldu. Bu görevde öldü (18.12.1850). 60'ının üzerinde idi. Tanzîmât devlet adamlarının seçkinlerinden olup akıllı, tedbirli, nesir yazısı çok kuvvetli, Fransızca, Arapça, Farsça'ya vâkıftı.

Mehmed Sâdî Bey[8] ise, Şevki Bey'in koruyucularından, daha fazla Hacı Ârif Bey'in çok yakın arkadaşı, diğer bir musiki meraklısı güfteleri en çok bestelenen bir kaç şâirden biridir. Müzisyen olup birkaç şarkı ve ilâhî de bestelemiştir. 1839'da İstanbul'da doğdu ve 17.7.1902'de 63 yaşında öldü. Onun için Şevki Bey'den çok büyüktür (21 yaş). 2.3.1886'da bâlâ rütbesi aldı (orgeneral'e eşit mülkiye rütbesi) ve 16 yıldan fazla bu rütbe ile devlet görevine devam etti. 2. Osmânî ve 1. Mecîdî nişanlarını taşıyordu. Vezîr rütbesini (mareşale eşit en yüksek mülkiye rütbesi) alamamasının sebebi, her gece mükellef köşküne müzisyenleri toplayıp âlem yapmasının devrin hükümdârı İkinci Abdülhamîd'ce mimlenmesidir. Hânende idi. Devrin belli başlı bestekâr ve müzisyenlerini toplar, yeni bestelerini dinler, onları himaye eder, bestelemeleri için güfte yazardı.

*

Şevki adını taşıyan ve çoğu bestekârımızla çağdaş olan diğer müzisyenleri de kaydetmek istiyorum. Bunların isimleri, bestekârımızın yanında gölgede kalmışsa da bazan karıştırılmıştır.

Zâkirbaşı Tığlı-zâde Enderûnî *Mehmed Şevki Bey*

---

(8) *TMA*, II, 193b-4a, 449b-50b; Sâdi Yâver Ataman, *Mehmed Sâdî Bey*, 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını; *Türk Mûsikîsi Lugati*, 129b, 328a-b; *Son Asır Türk Şâirleri*, 1.554-5; A.Y., *Leskofcalı Gaalib Bey Dîvânı Mukaddimesi*, 79; *Sâl-nâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye*'ler; S.N.Ergun, II, 505, 623; *Türk Ans.*, XXVIII, 13a-b.

(ölm. İstanbul, 30.12.1917)[9] son devri en ünlü zâkir'lerindendir (tekke hânendesi). Dayıları Basri ve Hakkı Bey'ler'in aracılığı ile Enderûn'a alındı. Orada tahsil, terbiye gördü, pek çok dinî ve dindışı eser geçti. Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi dergâhında aralıksız 30 yıl zâkirbaşılık yaptı. Üsküdar'da Ahmediyye Camii hatîbi ve imamı ve Ahmediyye Rifâî dergâhı şeyhi Ahmed Efendi'nin damadı idi. Onun ölümüyle 4 yıl da kayınpederinin görevlerini yaparak şeyh oldu. Bir ara dört dergâhın zâkirbaşılığı onda birleşti. Devrinin en iyi zâkirbaşısı olarak ün yaptı. Kıyâmî ve devrânî zâkirbaşılıkta ve nevbezen'likte unutulmaz bir isim olarak kaldı. Ahmediyye Camii kabristanına gömüldü. Tanbûrî ve Neyzen Şeyh Abdülhalîm Efendi'nin şeyhliğini yaptığı dergâhta da zâkirbaşılığı vardır.

Ûdî Şevki Bey [10], ûdî olarak tanınmış ve Tanbûrî Cemil Bey'in plaklarının bazılarında ona eşlik etmiştir. Bir Sûznâk Curcuna Şarkı'sı görülmüştür.

Kudümzenbaşı Şevki Dede [11], XIX. asır sonlarında Üsküdar Mevlevî-hânesi'nde kudümzenbaşı idi ve günümüze bir Râst Sâz Semâîsi gelmiştir.

Zâkirbaşı Hânende *Kanbur Şevki Efendi* (ölm. 1874) [12], tanınmış zâkir ve hânendedir. Şeyh Hulûsî Efendi'yi yetiştirmiştir.

---

(9) *TMA*, II, 289a; Ergun, II, 505, 658, 667.

(10) *TMA* II, 289a; nota; plaklar

(11) *TMA*, II, 289; nota.

(12) *TMA*, II, 289a; Ergun, II, 385, 488-9, 497.

Hâfız Şevki Bey[13], Uluborlulu Sinici-zâde Hâfız Abdullah Efendi oğludur. Eyübsultan'da Kurukavak mahallesinde doğdu. Gene İstanbul'da 55 yaşında ölüp, Sahrâ-yı Cedîd kabristanına gömüldü (1861 - 1916). Bestekârımız Şevki Bey'le hemen aynı yılda doğmuş ve Zekâî Dede'nin talebesidir. Bestekârımızın Zekâî Dede talebeliğinin bu Şevki Bey'le karıştırılmış olması ihtimali vardır. Fakat bestekârımızın da Ahmed Râsim, Subhi Ezgi gibi arkadaşlarıyle Zekâî Dede'ye bir müddet devam ettiği anlaşılıyor. Hâfız Şevki Bey, 1908'de Mâliye Nezâreti kupon idâresi muhâsebe kalemi ikinci mümeyyizi ve rütbesi sâniye idi (yarbaya eşit mülkiye rütbesi). Mutâfzâde Ahmed Efendi, Zekâî Dede, Behlûl Efendi gibi ünlü hocalardan meşk etmekle Büyük Dede'nin talebesinin talebesidir. Yarıda kalan bir Yegâh Âyîn, şarkılar, Mevlevî Alayı Marşı bestelemişse de bunlardan hiç birinin notasına bugüne kadar tesadüf etmedim. Büyük şâir Yenişehirli Avnî Bey'in kızı Muhsine Hanım'la evlenmiştir. Fatma Muhsine Hanım (1862 sonları - 1919)'dan olan 3 çocuğunun büyüğü, İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'ın *Hoş Sadâ* adlı müzisyen biyografilerini tamamlayıp yayınlayan Hüseyin Avni Aktuç'tur (*TMA*, I, 26a-b).

Osman Şevki Uludağ (1889-1964)(*TMA*, II, 350b-la) ise, sonraki kuşağın bestekârıdır.

---

(13) *TMA*, II, 289a; *Hoş Sadâ*, 278; S.N.Ergun, *Türk Şâirleri*, II, *Avnî* maddesi; *Sâl-nâme, 1326*, s. 412-3.

II
YAŞADIĞI ORTAM

Şevki Bey, 1860'ta doğup 1891'de öldü. Nasıl bir Tükiye'de ve nasıl bir musiki içinde yaşadı?

Şevki Bey doğduğu zaman, Sultan Abdülmecid (1823-1861) son aylarını yaşıyordu (saltanatı 1.7.1839-25.6.1861). Yerine kardeşi Sultan Abdülaziz (1830-1876) geçti (saltanatı 25.6.1861-30.5.1876). İkisi de İkinci Sultan Mahmud'un oğullarıdır. Sonra Sultan Abdülmecid'in büyük oğlu Beşinci Sultan Murad (1840-1904) tahta çıktı. 3 ay sonra tahttan indirildi. Kardeşi İkinci Sultan Abdülhamid (1842-1918) tahta geçti (saltanatı 31.8.1876-27.4.1909). Şevki Bey, bu son hükümdarın tahta oturması sırasında 16 yaşında ve Muzıka-yı Hümâyûn'da Hacı Ârif Bey'in öğrencisi idi. Şevki Bey'in kısa ömrünün son 15 yılı, İkinci Abdülhamid döneminin ilk 15 yılıdır.

İkinci Mahmud, 1826'da imparatorlukta modern dönemi açmış, bütün müesseselerini yenilemiş, çağdaşlaştırmıştı. 1839'da oğlu Sultan Mecid'le kesin Tanzîmât dönemi başladı. 1871'de Tanzimat rejiminin esasları bozulmaya başladı. Parlak dönemi âdetâ sona erdi. Fakat imparatorlukta asıl parlak dönemin sona ermesi, 1877-78 Rus Savaşı bozgunu ve neticeleri ile oldu. Binaenaleyh Şevki Bey, 17 yaşında, çok büyük bir savaştan perişan çıkmış bir imparatorlukta, onun taht şehrinde, en büyük ve rakipsiz kültür ve san'at merkezi olan İstanbul'da yaşamaya başladı.

Türk Musikisi, Saray'da, Muzıka-yı Hümâyûn'un bir bölümü olarak resmen devam ediyordu. Ancak Sultan Abdülaziz'in ve ondan önceki hâkanların millî musikiye düşkünlükleri, cömert himayeleri sona ermişti. İkinci Abdülhamid, musikimizi hemen hemen hiç bilmiyor, Batı Musikisi'ni seviyordu, bu musikiyi öğrenerek yetişmişti. Gerçi huzurunda Türk Musikisi çalınıp okunuyor, o da geleneği bozmamak için, mâkul şekilde san'atkârları mükâfatlandırıyordu. Ama seleflerinin cömertliğinden mahrumdu. Zaten bir zamanların zenginliği gölgelenmişti. Ama hassas san'atkârlar olan Türk müzisyenleri, kendilerini anlamayan bir hâkandan kaçmaya başladılar. Zaten padişah devleti bizzat yönetiyordu, musiki dinlemek, onunla uğraşmak için az bir zamanı vardı.

Sultan Hamid rejimi, toplu ve kalabalık şekilde san'at yapılmasını da gittikçe kısıtlıyordu. Toplantılardan hoşlanmıyordu. Amcasının tahtına ve hayatına mal olan 1876 saltanat darbesinin geniş ölçüde ve yıllarca edebiyat ve san'at meclislerinde konuşulup hazırlandığını biliyordu. Üstelik dindışı Türk Musikisi'nin içki içilerek dinlendiğine dair yanlış bir kanaati vardı. Bu kanaat kısmen ağabeyi Beşinci Murad'ın meclislerindeki intibâlarından geliyordu. Kısmen bazı müzisyenlerimizin içki müptelâsı bulunmasından kaynaklanıyordu.

Böylece, imparatorluk sarayı dışındaki Hanedan sarayları ve ricâl konaklarında da musiki meclisleri eski parlaklığını kaybetti. Musiki bir ölçüde piyasaya döküldü. Kısmen gerçekten içki eşliğinde dinlenen bir san'at hâline geldi. Cami Musikisi, eski geleneklerini muhafaza etti, fakat eski parlaklığını kaybetti. Gerçek musi-

ki ise büyük Mevlevî dergâhlarına sığındı. Üstelik İkinci Abdülhamîd, atalarının en büyük kısmının kabûl ettikleri Mevlevî tarîkatine bile rağbet göstermemiş, bunun dışında musiki ile az ilgili üç tarîkatle ilgilenmişti. Yenikapı Mevlevîhânesi'nin çok kudretli şeyhi Osman Salâhaddin Dede'nin, amcası Sultan Aziz'in tahttan indirilmesini hazırlıyanlar içinde bulunması, Sultan Abdülhamid'i, Mevlevî'liğe karşı çekingen yapan sebeplerdendir.

Sultan Abdülhamid, dedesi, babası, amcası, ağabeyi olan kendisinden önceki 4 hâkan gibi san'atkâr veya san'at tarafları da olan bir hükümdar değildi. Tam ve tamamen politikacı idi. Kültür ve san'at eğitimi vardı. Ama selefleri gibi bizzat uğraşmamıştı, uğraşmıyordu. Zaten günde 16 saat çalışıyordu.

Hacı Ârif Bey'in şimdi Romantik Ekol dediğimiz, bütün ağırlığı şarkı formuna veren yeni musiki akımı, 1850'lerde başladı. Şevki Bey'in musiki hayatına bestekâr olarak katıldığı 1880'e doğru bir ekol, iyiden iyiye yerleşmişti. Bu tarihte şarkı formu, artık musikimizin başlıca şekli olarak kabûl görmüştü. Ârif Bey'in teknik, estetik ve şekil bakımlarından mükemmel ve belirli hâle getirdiği bir form olarak, çok yaygınlaşmıştı. Şevki Bey'in bestekârlık dönemi olan 1880-90 arasında Türk Musikisi'nin ve bestekârlarının durumu ve bunların arasında Şevki Bey'in ağırlığını daha yakından görmek faydalıdır.

İki ekol vardı: Hammâmîzâde Büyük İsmâil Dede'nin (1778-1846) kurucusu olduğu Neoklasik Ekol ve Hacı Ârif Bey'in (1831-1885) kurduğu Romantik Ekol (Şarkı Ekolü). Bestekârlarımız iki yoldan birini takib ediyorlardı. İki yolu birleştirenler de vardı. Fakat Ârif Bey

Ekolü'nün ağırlığı ve Neoklasik Ekolü silip süpürmek üzere olduğu ortaya çıkmıştı. Bu ekol Şevki Bey gibi yeni bir dâhîyi yetiştirince, bu durum büsbütün kesinleşti.

Neoklasik Ekol'ün son dehâ sahibi bestekârı ve Dede'nin son öğrencilerinden Zekâî Dede (1825-1897), hayatta idi ve 35 yaş büyük olduğu Şevki Bey'den 6 yıl sonra öldü. Klasik otorite o idi ve bu durumu bütün musiki âleminde kabûl edilmişti. Sayısız ve çok değerli öğrenciler yetiştirmişti, yetiştirmekte devam ediyordu. Eyüb Bahâriye Mevlevîhânesi'ne, Eyüb'deki evine, Dârüşşafaka'ya, ister yetişmiş, ister yetişmekte olsun belli başlı her müzisyen devam ediyor, bir kaç parça olsun öğreniyor, Üstâd'ı dikkat ve saygı ile dinliyor, bazıları esaslı şekilde meşk ediyor, klasik ekolün eserlerini geçiyorlardı. Zekâî Dede, Ârif Bey'in arkadaşı ve hocası idi. Genç Şevki Bey, Zekâî Dede'yi ziyaret edip dinledi.

Zekâî Dede, hem Kâr, Beste, Semâî formlarının ağırlıklı olduğu Dindışı (Lâdînî, Profan) Neoklasik Musiki'yi, hem Mevlevî Musikisi'ni, hem de Cami Musikisi'ni (tasavvuf ve din musikileri) temsil ediyordu. Şevki Bey'in ise bu üç branşla da ilgisi yoktu. Bir tarîkate yakınlık gösterdiğini bilmiyoruz. Gösterseydi bilirdik. Esasen yaşayışı disiplinsiz idi ve böyle bir hayat yaşayanlar tarîkat âdâbı ile uyuşamazlardı. Elbette o da Mevlevîhâneler'e gidip klasik musikimizin en büyük şâheserleri olan Âyîn'leri, bütün erkânı ile dinledi. Elbette camilere, mevlidlere gidip dinî musikiyi duydu. Ancak bunları, herhangi bir san'at sever kişi gibi dinliyordu. Bu sahalara girmiyordu. Bu sahalara girmek için daha disiplinli bir musiki hayatı, eğitimi, çalışması gerekiyordu. Şevki Bey

ise şarkılarının çoğunluğunu irticâlen, o anda besteliyordu.

Romantik Ekol'ün -ki Ârif Bey Ekolü ve Şarkı Ekolü de diyoruz- kurucusu ve mutlak otoritesi Hacı Ârif Bey, Şevki Bey'den 6 yıl önce öldü. Şevki Bey bestekârlığa, Ârif Bey'i taklid ederek başladı. Bütün şahsiyetiyle bu ekolün çerçevesi içinde şarkı bestekârlığı yapıyordu. Belki farkında değildi, 1885'te üstâdının ölümüyle, artık bu ekolün başı, lideri, en büyük bestekârı, en çok sevilen ve hayrân olunan san'atkârı, kendisiydi.

Bir de saz eserleri branşı vardır. Musikimizde -bir zaaf olarak- daima ikinci planda tutulmuş bir bestekârlık alanıdır. Dindışı musikinin iki dalından biridir (sözlü eserler ve saz eserleri) ama, teganni'ye, okuyuşa ve bir güfteye dayalı ilk dala nisbetle, tamamen ikinci derecede sayılmıştır. Saz eserleri bestekârlığında asrın büyük otoritesi Tanbûrî Büyük Osman Bey'dir (1816-1885). Ârif Bey'le aynı yılda, ondan 3 ay sonra öldü. Ârif Bey'den 15 yaş büyüktür. Hârikulâde peşrev'ler besteledi. Ancak Şevki Bey'imiz, lavta çalmasına rağmen, saz eserleri bestekârlığına da heves etmedi. Sonra saz eserleri bestekârlığında Osman Bey'i bile gölgede bırakan Tanbûrî Cemil Bey (1871-1916) yetişti ama, o, Şevki Bey'in ölümünde 19 yaşında idi, bestekâr olarak değil, genç bir tanbûr virtüozu olarak tanınıyordu. Osman Bey'den sonra saz eserleri bestekârlığının büyük otoritesi, Neyzen Yusuf Paşa oldu (1821-1884) ve Osman Bey'den genç olmasına rağmen ondan bir yıl önce öldü.

Devrin en büyük bestekârlarından biri Tanbûrî Alî Efendi'dir (1836-1902). Şevki Bey'den 24 yaş büyüktür ve ondan 11 yıl sonra ölmüştür. Derin şekilde Ârif Bey'den etkilenmiştir. Ancak Dede Ekolü'nün neoklasizmini de muha-

faza etmiş, romantik bir şekle dönüştürmüştür. Şarkı'larında Ârif Bey ekolünü takib etmiştir.

Ârif Bey'in yakın arkadaşı Hacı Fâik Bey (1831-1891), şarkı formunda tamamen Ârif Bey'in yolundan gitmiş, fakat neoklasik musikide, Mevlevî musikisinde de eserler vermiş, Şevki Bey'den 6 ay önce ölmüştür. Bu tarihte Şevki Bey'in bestekârlık şöhreti, Fâik Bey'inkini çok aşmış bulunuyordu.

Bolâhenk Nûri Bey (1834-1910), Ali Efendi ve Fâik Bey gibi, şarkılarında Ârif Bey'i takib etmekle beraber, neoklasik ekol çerçevesinde ve Mevlevî musikisinde de eserler vermiştir. Şevki Bey'den 26 yaş büyüktür ve ondan 19 yıl sonra ölmüştür. Şevki Bey hiç şüphesiz bütün bu üstadlarla görüşmüş, eserlerini dinlemiş, onlar tarafından teşvik edilmiştir.

Ârif Bey ekolünde seçkin,bir şarkı bestekârı Mahmud Celâleddin Paşa'dır (1839-1899), Şevki Bey'den 21 yaş büyüktür ve ondan 8 yıl sonra ölmüştür. Emsali genç bestekârlar gibi Şevki Bey'i de himaye etmiştir.

Rif'at Bey (1820-1888), Dede Efendi'nin kızından torunu, sermüezzin ve Muzıka-yı Hümâyûn albayıdır. Şevki Bey'den 40 yaş büyüktür. Ölümünde Şevki Bey 28 yaşında idi. Rif'at Bey, Ârif Bey'den 11 yaş büyük olmakla beraber, daha geç bestekârlığa başlamış, tamâmen Ârif Bey ekolünü takib etmiş, fevkalâde parlak yüzlerce şarkı bestelemiştir. Şarkı formunun biraz dışına da çıkarak eserler vermiştir. Şarkı formunun Ârif Bey'den sonraki en büyük bestekârı ve otoritesi kabûl edilmiş, ancak son yıllarında Şevki Bey'in şarkı bestekârlığında kendisini geçtiğine şâhit olmuştur. Bir Saray adamı ve musiki otori-

tesidir. Şevki Bey'i delikanlılığında Muzıka'da iken elbette âmiri olarak tanımıştır.

Kemânî Tatyos Efendi (1858-1913), Ermenî asıllıdır. Şevki Bey'in 2 yaş büyük arkadaşıdır. Çok güzel şarkılar yanında, fevkalâde san'at değeri taşıyan saz eserleri bestelemiştir. Daha çok piyasada çalışmıştır. Türk Musikisi'nde piyasa musikinin ağırlık taşımaya başladığı dönemin temsilcisidir. Şevki Bey ve Ahmed Râsim gibi arkadaşları ile içkili âlemlerde musiki yapmıştır.

Lavta çalan Şevki Bey, kemençe'nin büyük virtüozu Rum asıllı Vasilaki Efendi'yi de (1845-1907) elbette dinlemiştir.

Bahsi daha fazla uzatmak ve liste vermek gerekmez. Şevki Bey döneminin (1880-90) büyük bestekârlarının başlıcaları ve musikideki temayülleri, yukarıda yazıldığı gibidir. Özetleyerek diyebiliriz ki, 1880-90 arasında artık Ârif Bey'in Romantik şarkı ekolü, iyiden iyiye yerleşmiş, kurucusu dışında bestekârlarını vermişti. Şevki Bey, Ârif Bey'den sonra en büyük şarkı bestekârı olarak kabûl edilmişti. zâten bu sıfatını günümüze kadar muhafaza etmiş, günümüze kadar, şarkı formunda Ârif ve Şevki Beyler'i geçen bir bestekâr çıkmamıştır. En büyük şarkı bestekârlarından Rahmi Bey (1865-1924), Şevki Bey'in ölümünde 26 yaşında idi ve henüz bestekârlığa başlamıştı. Lem'i Atlı (1869-1945), 22 yaşında idi ve parlak şarkılarını vermeye başlamıştı. Bimen Şen (1873-1943), 18 yaşında, Selânikli Ahmed Efendi (1868-1927) 23 yaşında ve Selânik'te idi. Her sahada bestekârlık yapan İsmâil Hakkı Bey (1866-1927), 24 yaşında bulunuyordu.

Türk müzikolojisinin büyük otoriteleri Raûf Yektâ Bey (1871-1935) ve Dr.Subhi Ezgi (1869-1962), Şevki Bey'in gençlik arkadaşlarıdır. Henüz müzikolog olarak şöhret yapmamışlardı. Bestekârımızın ölümünde 9,5 yaşında olan Sâdeddin Arel (1880-1955) ise Şevki Bey'le tanışmamıştır. Müzisyenlerle konuşmaya başladığım 1935 sonrası yıllarda Şevki Bey'i tanımış hayli kişi vardı. Şevki Bey'i şahsen tanıyıp en son ölen, sanıyorum Dr. Subhi Ezgi'dir, 1962'ye kadar yaşadı, Şevki Bey'in ölümünün üzerinden 71 yıl geçmişti. 3 yıl sonra, 1991 yılı, Şevki Bey'in ölümünün 100. yılıdır.

III

ŞAHSİYETİ

Şevki Bey, kısa, fazlasıyla rind bir ömür yaşadı. "Türkler'in Schubert'i" denmesi yerindedir. Viyanalı bestekâr Franz Schubert (1797-1828) gibi 31 yaşında öldü. Schubert 600 küsür lied (şarkı) bestelemişti. Şevki Bey 1.000 küsür şarkı besteledi. Ancak Schubert'in diğer musiki formlarında bestelemesi gibi bir temayül onda görülmez. Schubert gibi düzenli bir hayat da yaşamadı. Tamamen düzensiz bir ömür sürdü. Schubert gibi melankolik, duygulu, yoksuldu. Onun gibi bir güfteyi görünce besteli olarak okuyabiliyor, yani "irticâlen" besteliyordu.

Bestekârlık hayatı 10 küsur yıldan ibâret bulunan ve 1891'de sona eren Şevki Bey, iyi bir hânende idi. 20 yaşından önce ilk şarkılarını besteledi. Aynı yaşlarda bestekârlığa başlamış bulunan hocası Hacı Ârif Bey'i taklid ediyordu. Sonradan şahsî üslûbunu buldu ve bu üslûbuna yerleşti. Devamlı içiyor, devamlı besteliyordu. Bazı yazarların yazarken mutlaka sigara ve kahve içmesi gibi bir şeydir. Bir içki sofrasında ard arda 8-10 şarkı bestelediği bilinmektedir. Bu hüneri hocası Ârif Bey de göstermişti, fakat o bu işi içerek yapmamıştı. Beğendiği bir güfteye göz atıyor, belirli bir makam seçip hemen bir usûle sokarak okuyor, mükemmel bir şarkı oluşuyordu. İrticâlen (Fr.par improvisation) bestekârlık... O anda içe doğduğu gibi ...

Nağmeler düşünülmeksizin yükseliyor, musiki bilgisinin verdiği hünerlere tenezzül edilmeksizin pas geçiliyordu.

Tabiî Türk Musikisi'nde nota kullanılmıyordu. Bestekârın çevresinde, bestelediği şarkıyı hemen notaya alacak kişiler yoktu. Böyle bir ses alma makinesi de mevcut değildi. Ancak kulağı keskin müzisyenler vardı ki, mûsikimizde hiç eksik olmamıştır, bugün de vardır. Dinlediğini unutmayan müzisyenler ... Bunlar, ertesi günden itibaren bestekârımızın yeni şarkılarını okuyup yayıyorlardı. Zira bestekârımız Şevki Bey, ertesi gün ayılınca, gece bestelediklerinin hepsini hatırlamıyordu. Hârikulâde şarkılar... Seçkin bestekârların bile bir tanesine sahip olabilmek, bir tekini besteliyebilmek için ne gayretler gösterdiği değerde eserler... Musikimize bir dehâ isâbet etmiş, ihtimal başardığı işin büyüklüğünün tam mânâsıyle farkında da olmayarak, söyleyip duruyor, çok güzel şeyler ortaya çıkıyordu. Ârif Bey, ilk şarkılarını çok beğenmiş, teşvik etmiş, gerçek bir takipçisinin ortaya çıktığını derhal teşhis etmişti.

Şevki Bey dünün adamıdır. Arkadaşlarına yetiştik, onlarla konuştuk. Öyle olmasına ve bu dönemde hamparsum ve batı notalarını bilip kullanan çok sayıda müzisyen bulunmasına rağmen, bu mekanizmada kayıp ihtimali fazladır. Bu şekilde yapılan ve hemen ezberlenmeyen bir çok parça unutulur, zâyî olur. Şevki Bey bizzat kendisi hakkında:

Arza lâyık değil-ammâ hünerim

Nâçizânê bini buldû eserim

beytini yazmıştır. Arkadaşları da bestelediği şarkıların sayısının 1.000'in üzerinde olduğunu söylüyorlar. Ancak

günümüze gelenler, notaya alınabilenler, bu sayının 4'te 1'inden azdır. Yani şarkılarının 4'te 3'ünden fazlası, belki 5'te 4'ü, unutulmuş bulunuyor. Bugün ancak "gemiler geçmeyen bir ummanda" okundukları hayâl edilebilir.

Bestekârlığının hususiyetleri, onun san'at şahsiyetini ortaya çıkarır. Ârif Bey şarkısı ile Şevki Bey şarkısının mukayesesi (ki ilk defa tarafımdan yapılmıştır), bu işi kolaylaştırır, bestekârımızın şahsiyetini daha belirgin hâle koyar. Makam, usul, geçki gibi üç temel unsurun zenginliğinde Ârif Bey'e erişememiştir. Bu unsurların üçü de Ârif Bey'de çok daha zengin ve çeşitlidir. Ârif Bey, çok daha fazla renkler ve nüanslar ihtiva eden bir palet kullanmıştır. Şevki Bey'in paleti sadedir. Aksi söylenmesine rağmen, Şevki Bey'in biribirine benzeyen şarkıları da çoktur. Ârif Bey'in biribirine benzeyen şarkıları az, çok azdır. Şevki Bey'in üslûbu monoton, Ârif Bey'inki hareketli ve canlıdır. Ârif Bey'in üslûbu şuh, coşkun, çok parlaktır. Câzip ve renklidir. Nükteli ve derindir. Bu unsurlara karşılık Şevki Bey, devamlı âşıktır. Her zaman âşıktır. Samimiyet fevkalâde çarpıcı ve tesir edicidir. Yapı daha basittir. Ârif Bey'deki "tasannû" denen musiki hünerleri yoktur. Duygusunu, kunt ve metin şekilde, olduğu gibi nakletmeye muvaffak olmuştur. Böylesine bir san'at, halk tabakaları arasında daha yayılmış, daha beğenilmiştir.

Sonra gelen şarkı bestekârlarının ya Ârif Bey, ya Şevki Bey'i takib ettikleri, onların yolunda gittikleri görülür. Bu, san'atkârın mizacına göre değişmiştir. Halkın tercihi uzun müddet için Şevki Bey'e doğru eğilmiş, basit bir san'at, daha kompleksine tercih edilmiştir. Benim mu-

siki dinlemeye başladığım ve 5 yaşında olduğum 1935'te, en büyük şarkı bestekârının Şevki Bey olduğu kanaati hâkimdi ve bu kanaate karşı çıkan hiç bir müzisyen görmedim. Her iki bestekârın yüzlerce şarkısını yüzlerce defa dinleye dinleye, Ârif Bey'in üstünlüğünü anladım. Üstelik mukayesesi zor bir üstünlük de değildi. Ârif Bey'in üstünlüğü kesindi. Şevki Bey'den üstün bir bestekârdı, çok üstün eserler vermişti. Ârif Bey'in en büyük şarkı bestekârı olduğu, Şevki Bey'in onunla mukayese edilmeksizin, ondan sonra gelen şarkı bestekârlarının en büyüğü kabûl edilmek gerektiğini ilk defa ben 1949'da Sâdeddin Arel'in yayınladığı *Musiki Mecmuası*'nda *Ârif Bey* maddesinde yazıp savundum. Arel ve Ezgi, bu hükmüme itiraz etmediler. O zamandan bu yana artık, Şevki Bey'in Ârif Bey'den üstün olduğunu söyleyebilen tek müzisyen çıkmamıştır. Bu fikrim önce bazı itirazlarla karşılaştı. Bugün kesin şekilde kabûl edilmiştir. Meselâ musikimizin bütün repertuarını bilmeyen Refî Cevad Ulunay, bana karşı, Şevki Bey'deki samimiyet ve duygunun Ârif Bey'de yerini musiki san'atı ve tasannu'a bıraktını yazarak, Şevki Bey'i üste çıkarmak istedi. Fakat bu itirazlar zamanla söndü.

Şevki Bey'in doğru dürüst bir musiki tahsili yoktur. Binlerce Türk Musikisi klasiğini ezberlemiş değildi. Belki bir çoğunu dinlememişti. Halka daha yakındı. Halkımız da bu yakınlığını hissetti, onu çok sevdi. Şarkıları çok tutuldu. Çok tabîî bulundu. Öğrenilip söylenmeleri daha kolaydı.

Tabiatiyle Ârif Bey olmasaydı, Şevki Bey'in nasıl bestekârlık yapacağı üzerinde faraziyeler yürütülebilir.

Zira tamamen Ârif Bey ekolünün bestekârıdır. Üstâdı şarkı formunu nasıl anlayıp nasıl sunmuşsa, olduğu gibi benimsemiştir. Ârif Bey ekolünün günümüze kadar gelmesindeki ağırlıklı rolü de gözden kaçırılamaz. Ustasının bu formda yaptığı reformu, bütün çağdaşları gibi benimseyip, dehâsını katmıştır. Zaten tek gerçek hocası da Ârif Bey'dir, onun öğrencisidir.

Şevki Bey şarkısında "aşk" tema'sı başta gelir. Hattâ başka bir konuyu nadiren işlemiştir. Aşk konusunun her türlü nüansı görülür: Hasret, hicran, keder, hüzün, ümitsizlik (yeis), kırılma (inkisâr), incinme, gücenme, ıztırap, hatırlama (tahattur)... Meselâ aşka tutuluş safhası doğrusu en yüksek lirizmle ifade edilmiştir. Bir çok şarkıdaki lirizm, zirvededir. Ârif Bey'in bazı şarkılarında görülen sevgiliye üstten bakıp nükteler fırlatışa pek tesadüf edilmez. Dinleyen, bestekârın gerçekten âşık olduğuna şüphe etmez. Kalblere işleyen, gönüllere saplanıp kalan, pek derinlerden duyulan bir melâl ile aşkını anlatır. Dinleyici teessüre düşer, tesir altında kalıp, hayranlık duyar. Hâşim "Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz" mısraını, sanki Şevki Bey'i dinleyerek söylemiştir. Bazan apaçık melankoliye dönüşen bu melâl, dinleyiciyi sarsmıştır. Türk mizacı, duyguya eğilir. Fikir, ikinci derecededir. Gerçek, samimi, içten duygu, Türk mizacını mutlaka etkiler. Şevki Bey'de bayağılık, âdîlik, sun'îlik, gösteriş hissîliğine yer yoktur. En şiddetli ve elemli hislerini, soylu bir ağırbaşlılıkla terennüm eder. Bu da tesirini arttırır. Aşk ıztırabının hâd (kronik) safhaya eriştiği anlarda bile duygularını Sabâ, Bestenigâr, Segâh, Hüzzâm ve emsali hüzünlü makamlarla değil, Uşşâk ve Muhayyer gibi lirik makamlarla anlatır. Kaderine razıdır, ağırbaşlıdır, isyan

etmez.

Şarkılar sehl-i mümtenî örnekleridir. Herkes tarafından yapılacak derecede basit, hemen söylenivermiş gibi görünür. Taklitleri imkânsızdır, zordur, dehâ ister. Büyük dinleyici kitlesinin 110 yıldan beri devam eden hayranlığının sebebi budur. Ârif Bey gibi öncü değildir. 31 yaşında sönen gerçek bir dehâdır. Bir fenomen, bir fırtına gibi gelip geçmiş, derinden tesirlerini musikimize saçıp yeşerterek sona ermiştir.

Şarkılarının dörtte birini Uşşâk makamında bestelemiştir. Bu makamda 200'den fazla şarkı yapmıştır. Bir makamı bu kadar vurgulayarak kullanılan başka bir bestekâr yoktur. Uşşâk makamı ve Şevki Bey, ayrılamaz hâle gelmiştir. Uşşâk makamı, Hicâz'dan sonra musikimizde en çok kullanılmış makamdır. Sahası gerçi geniştir. Ancak Şevki Bey'i bağlayan, makamın lirizmi ve aşk konusunun her türlü nüansının samimiyetle terennümüne elverişliliğidir. Muhayyer, Hüseynî ve Beyâtî gibi Uşşâk'a epey yakın makamları da bu sebeple çok kullanılmıştır. İkinci derece Hicâz'ı ve Hicâz ailesinden Hümâyûn, Uzzâl, Zengûle'yi kullanmıştır. Hicâz'ın sahası da çok geniştir. Ancak melâl ve hüznü soylu şekilde ifadeye elverişliliği şüphesiz tercihine sebep olmuştur. Çok kullandığı makamlardan Hicâzkâr da bir çeşit Hicâz'dır. Isfahân da Uşşâk'a yakındır. Bir de karmaşık bir mürekkep makam olan Yegâh'ı sevmiştir. Râst, Nihâvend, Kürdî'li Hicâzkâr, Sabâ, Hüzzâm gibi biribirinden tamamen farklı karakterde makamları az kullanmıştır.

Şarkı[14] formunun, Arif Bey ekolünün kabûl ettiği

---

(14) Şarkı formu hakkında her türlü teknik bilgi için bk. *TMA*, II, 267a-70b ve Dr.S.Ezgi, III, 221-85.

klasik şekliyle, her türlü çeşidini denemiş, 4 mısrâlı (murabbâ) şarkı çeşidi ile yetinmemiştir. 5 mısrâlı (muhammes), 6 mısrâlı (müseddes), 8 mısrâlı (müsemmen) şarkı'nın çeşitlerinin güzel kompozisyon örneklerini vermiştir.

Şevki Bey hakkında bazı müzisyenlerimizin fikirlerini nakletmek istiyorum. Arkadaşı olan ve kendisini çok seven, dehâsına hayran bulunan Dr.Subhi Ezgi (1869-1962), biyografisi hakkında sadece şu satırları yazıp bırakmıştır (15):

"Şevki Bey, 1277 senesinde İstanbul'da doğmuştur. Kendisi şiire vâkıf ve biraz da lavta çalardı. Gençliğinde Muzıka-yı Hümâyûn'da ser-hânende ve musâhib meşhûr Hacı Ârif Bey'den mûsikîyi tahsîl etmiştir. Sonraları orayı terk ile gümrük nezâreti ketebesinden (kâtiplerinden) olmuştur. Mâlûmât-ı mûsikıyyesi (musiki bilgileri) hemen şarkı tahsîlinden ibâret bulunmuş olan bu zât, dehâsının yüksekliğinden dolayı az zamanda bin'i mütecâviz şarkı(yı) irticâlen bestelemiştir. Her şarkısında muhtelif makam geçkileri ve îkaa' tebeddülleri (usûl değişiklikleri) görülür ki, hayrân olmamak mümkün değildir. Hicrî 309 senesinde otuz iki yaşında iken füc'eten (birdenbire) vefât etmiş ve Kuzguncuk'ta Nakkaş mezarlığına defnedilmiştir".

Bestekâr Hayri Yenigün (1893-1979) şunları yazmıştır: "İrticâlen yaptığı şarkılar kendisinin ne derece yüksek bir zevk-ı selîm sâhibi bulunduğunu gösterir. Bestelerinin pek çoğu Uşşâk makamından olmakla beraber, bun-

---

(15) *Amelî ve Nazarî Türk Mûsikîsi*, I, 101. Aşağıda nakledilen parçaların nerelerden alındığı için, bibliyografya bölümümüze bk.

ların biribirlerine benzememesi, bestekârlığının değerini belirtmeye kâfîdir".

Avni Aktuç (1888-1961) şöyle diyor: "Şevki Bey, ilk zamanlarında Hacı Ârif Bey'i taklîd etmek istemişse de, sonradan kendisine has bir üslûb ile parlak ve nefîs eserler bestelemiştir".

Rûşen Kam (1905-1981) şunları yazmıştır: "Şevki Bey, sözle sesin uyuşup kaynaşmasını titiz ve hassas bir itina ile başarmıştır. Şevki Bey'i, şarkılarında gösterdiği hârikulâde hususiyetleriyle, kendisinden 62 sene evvel ölmüş modern lied'in yaratıcısı Schubert'e benzetebiliriz. O da Schubert gibi, hislerinin bütün sıcaklığını, inceliğini, şarkılarıyle terennüm etmiş, 600'e yakın şarkı bestelemiş ve nihayet Schubert gibi genç yaşında, hayatının 30. yılında ölmüştür".

Bâkî Sühâ Edîboğlu (1915-1972) benden alarak "Hacı Ârif'den sonra en güzîde şarkı bestekârıdır" diye yazıyor.

IV

ESERLERİ

Şevki Bey, son yıllarında kendi şarkılarının güftelerini *Âheng-i Şevk* adı altında formlar hâlinde yayınladı. Ölümünden iki yıl sonra 1893'te de en yakın arkadaşı ve hayrânı Hafîd Bey, 700 küsür şarkısının güftesini *Yâdigâr-ı Şevk veyâhûd Mahsûl-i Tabîat* başlığı altında bir kitap hâlinde bastırdı. Kitabın kabında Şevki Bey'in fotografı ve altında Hafîd Bey'in şu kıt'ası vardır:

Atf-eden sûret-i Şevkî'ye nazar
Keşf-eder, ulviyet-î sîretini
Gösterir şekl-i fenâ-perveri de
Nazar-erbâbına mâhiyyetini

Şevki Bey'in unutulmayan şarkılarının notaları bir külliyat hâline getirilemedi. Bu işi Dr.Subhi Ezgi yapmak istiyordu. 120 kadar şarkısını notaya aldı. Ancak bu notalar Dr.Ezgi'nin elyazısı ile kaldı ve bastırılamadı. Onun için şarkılarının notalarına dağınık yerlerde rastlamak mümkündür.

1899'da basılan *Hânende*'de ve çeşitli yerlerde fotoğrafları vardır. İri elâ gözlü, aşağıya sarkık kalın pos bıyıklı, sakalsız, şişkin yanaklı, orta boylu idi.

Elimizde notaları bulunan eserleri şunlardır:

1) Uşşâk Beste (Sanma bârandır yağan, bû çerh-ı köhnê-sâldir, İlhâmî),

2) Yegâh Nakış Yürük Semâî (Nûş-edip sâgar-ı aşkın, dili bîhûş-edelim, Reşâd Paşa). Şarkılar:

Beyâtî: 3) Orta Aksak (Bir katre içen çeşme-i pürhûn-i fenâdan, Ziyâ Paşa, müseddes),

4) Sofyân (Emel-î meyl-i vefâ sende de var, bende de var).

Dügâh: 5) Yürük Aksak (Tahammül gitdi elden serv-i nâzım, 2 kıt'a).

Hicâz: 6) Yürük Semâî (Açma ciğer-gâhıma ok yâresi), 7) Curcuna (Arz-eylesem cânım başâ geleni), 8) Aksak (Aşkımız-uğrûna rızâ n'ideyim?), 9) Aksak (Bahtım ne zaman yâr-olacakdır bana bilmem), 10) Aksak (Bezm-i pür-nûr-i cemâlin/ile pür-kab/ edelim), 11) Aksak (Bir tarafdan yakıyor gönlümü hicrân-elemi), 12) Curcuna (Bir gülün/oldu esîrî dil-ü cânım/ezelî), 13) Ağır Aksak (Bir vakt-idi ben Kulzümidim, cûş-ile taşdım), 14) Yürük Curcuna (Bozuldû revnakî bâğ-î bahârım, Deli Hikmet), 15) Curcuna (Cânan benî yâd-etmiyor), 16) Aksak (Cânım senin-olsun, beni cânım gibi sakla), 17) Aksak (Demdir ki gönül yâr-ı dil-ârâsını

ister), 18) Aksak (Derdim gibi bir derde giriftâr-olan-olmaz), 19) Aksak (Etme mecnûn-âşık-î mecbûrunu), 20) Devr-i Hindî (Etmesin/avdet melâl-î intizâr, Nâcî), 21) Orta Aksak (Ey dil diyemem"yar bana yâr-olsa n'olurdu?"), 22) Ey melek-sîmâ benî lutfunla handân-eyledin (müseddes), 23) Aksak (Gam-î âlem benî her/an safâ vû neş'e-yâb-eyler, müseddes), 24) Aksak (Hüsnünê söz var mı, gaayet/anlısın, "Off" terennümlü), 25) Aksak (İltıfât-eyle banâ, yırtayım-artık kefeni), 26) Aksak (Kış geldi, firâk-açmadadır sînemè yâre), 27) Sâye-î diğer gözetmem müstezel yâr-iken, (Nâcî), 28) Aksak (Sâkıy, kerem-et teşne-dilê bâde erişdir), 29) Düyek (Şeb-î vuslat sabâh-erdî figaan, 2 kıt'a), 30) Aksak (Târ-oldu gam-î firkat-ilê şimdi cihânım, Sâdî), 31) Sengîn Semâî (Ülfet-etsem yâr-ilê ağyâre ne?), 32) Aksak (Yâr mahzun gönlümû şâd-eylesin), 33) Yürük Aksak (Yüzünû görmeyelî hayli za-mandır), 34) Zann-etme der-î meykedeyî neş'e-feşandır (müseddes), 35) Aksak (Zannım bu ki cânâ beni kurbân-edeceksin, Mahmûd Celâleddîn Paşa).

Hicâzkâr: 36) Düyek (Âra vermez derd-i mihnet, birbirin tâ'kıyb-eder, muhammes), 37) Curcuna (Bâis-oldû çeşm-i mestin, â'şıkın berbâdına), 38) Curcuna (Dü çeşm-i mestin), 39) Aksak (Ey banâ devr-î felek/isnâd-eden), 40) Devr-i Hindî (Gönlümû dûçâr-eden bû hâle hep), 41) Düyek (Merhamet kılmâ dil-î nâ-şâdıma), 42) Ağır Aksak (Öyle şâd-oldum ki sâkıy sun-duğun bir câm-ile), 43) Ağır Aksak (Reşk-eder gülşende sünbüller güle), 44) Curcuna (Sînenî sar sîne-î sad-pâremê çâre), 45) Aksak (Tâ-be-key hicrinle giryân-

ôlayım?), 46) Ağır Aksak (Zâtınî tebrîk-edip tâ'zîm-için, ey Şehryâr, medhiye), 47) Yürük Aksak (Beni incitme ey rûh-i revânım).

Hümâyûn: 48) Aksak (Aşkın/eser-î sûzişinê cân-acımaz mı?), 49) Yürük Curcuna (Demem cânâ benî yâdet, muhammes), 50) Orta Aksak (Hâl-i nez'imdê acırsın sevdiğim, dinlê beni), 51) Aksak (Hiç soran yok hâtır-î nâ-şâdımı), 52) Yürük Aksak (Niçin şeb-tâ-seher ben zâr-zârım?), 53) Yürük Aksak (Sen bu yerden gidelî ey saçı zer, Ekrem), 54) Devr-i Hindî (Şu bezmin revnakıylê pür-safâyım, "Oh" terennümlü).

Hüseynî: 55) Ağla sevdiceğim gül ruhlerinle, 56) Aksak (Beni candan sevenê yâr-olurum), 57) Ağır Aksak (Çekmesin/endîşe gönlüm/iftirâk-î âtiye) 58) Yürük Curcuna (Eller/ile ol yâri görüncê bakakaldım), 59) Aksak (Ey â'şık belây-ı cânım-oldun), 60) Curcuna (Gönül düşdû yinê bir dil-figâre), 61) Türk Aksağı (Hicrân-okuu sînem deler, muhammes, 2 kıt'a), 62) Curcuna (Kâkülün, oldu esîr-î dil-ü cânım, ezelî, Mehmed Alî Ef.), 63) Curcuna (Nedir bû hâletin, ey meh-cemâlim?,Deli Hikmet Bey), 64) Aksak (Ruhsârına gîsûları dökdün, taramazsın), 65) Ağır Aksak (Serde sevdâ, dilde gam, sînemde peykân-î keder).

Hüseynî-Zemzeme: 66) Aksak (Şu bezmin revnakıylê pür-safâyım, "Oh" terennümlü, Hümâyûn'dan da bestelemiştir).

Hüzzâm: 67) Curcuna (Böyle tırıl ne ka-

layım?), 68) Aksak (Çekerim cevrini, çekmem ben yine şânına "yûf"), 69) Curcuna (Dil-fikârım, hâlinî bildir bana), 70) Yürük Curcuna (Küşâdê tâli'im, hem bahtım-uygun).

Isfahân: 71) Sofyân (Ağlamakdan fer mi kaldî dîdede?, 2 kıt'a), 72) Sofyân (Ağlasam subh-û mesâ vardır yeri), 73) Aşkına dil, efkendedir, 74) Sofyân (Bir küheylân-at gerekdir gönlüm-îlê yârışa, muhammes), 75) Düyek (Bir meclisde gördüm seni, kaşlarından bildim seni, 2 kıt'a), 76) Sofyân (Sûziş-î aşkın yürekler dağladı).

Isfahânek: 77) Curcuna (Melul, mahzun, şu yerlerdê dururum, muhammes, 2 kıt'a).

Karcığar: 78) Curcuna (Bir büt-î Î'sâ ki şûh-î bîbedel), 79) Müsemmen (Bu yosmalık geçer, bu çağ değişir), 80) Sofyân (Emel-î aşk-u safâ sende de yok, bende de yok), 81) Yârimle şu şeb tenhâca kaldım.

Kürdî'li Hicâzkâr: 82) Aksak (Duyup-ahvâlimizî halk-ı cihân), 83) Sofyân (Harâb-oldû yerim, yurdum, otâğım, mersiye, Rif'at Bey, müseddes), 84) Düyek medhiye (İftihâr-eyler seninlê evc-i eflâk-î semâ), 85) Merhamet kılmâ dil-î nâ-şâdıma, 86) Aksak (Safvet-î aşkım bilip, ey gül-tenim), 87) Yandım-âteşlere ey meh seni gördüm göreli.

Mâhûr: 88) Sofyân medhiye (İftihâr-eyler seninlê evc, eflâk, sû, semâ, II. Abdülhamîd'e).

Muhayyer: 89) Sofyân (Âlâm-ı aşkın, yok müntehâsı, Sâdî), 90) Yürük Aksak (Be-hey dilber, n'idersin sen?, 2 kıt'a), 91) Aksak (Bence halkın sözlerî efsânedir, muhammes), 92) Yürük Aksak (Bilirken ben seni, candan severken, 2 kıt'a), 93) Aksak (Bir belâ-keş/ â'şık-î sâdık değil dê yâ neyim?), 94) Aksak (Eyleyip mahfîce ey dil, ittifâk), 95) Yürük Aksak (Gönüldê dâğ-ı hicrandan, eser var, Hafîd, 2 kıt'a), 96) Aksak (Harâbâbâde geldim, rûy-i râhat görmedim, muh.), 97) Aksak (Hüsnünê söz var mı, gaayet/anlısın, "Off" terennümlü), 98) Ağır Aksak (Mest-olan câm-î ezelden, gayri sahbâ istemez), 99) Curcuna (Ol gonca-dehen, bir gül-i handân-olacakdır), 100) Revâdır bû dil-î zârın figaanı, 101) Sofyân (Safâ câmın süzersin sen, 2 kıt'a) 102) Aksak (Sanki geldim dê ne buldum bû harâbâbâde ben?, Deli Hikmet Bey), 103) Yürük Aksak (Şeb-î yeldây-ı hicrân-içre kaldım, 2 kıt'a) 104) Aksak (Tâ nicê hicr-ile giryân-olayım?).

Müsteâr: 105) Aksak (Söyle ey dil, bâis-î şâdın nedir?, Mehmed Alî Ef.).

Nevâ-Kürdî: 106) Devr-i Hindî (Âteş bırakdın cânıma), 107) Düyek (Safây-ı â'lemi bildim ne imiş).

Nihâvend: 108) Düyek medhiye (Ey Şeh-î efham, cülûsundan gelincê bû deme), 109) Curcuna (Hayâlin gitmiyor cânâ gözümden), 110) Aksak (Hayli demdir sen banâ göstermedin dildârımı, Sâdî), 111) Aksak (Hüsnünê "sükker" demek dê söz müdür?), 112) Sengîn Semâî (Kalmadı sabrım hasrete cânâ), 113) Aksak (Neler çekdim zaman dilberlerinden).

Râst: 114) Aksak (Bir goncaya, bir hâre nigâh-eyledi bülbül), 115) Aksak (Cânım, azîz-olmazdı tendê aşk-ı cânân-olmasa), 116) Yürük Aksak (İnkâr-edersin sevdiğin, müseddes, 2 kıt'a), 117) Düyek (Mihnet şererî açdı ciğer-gâhıma dağlar, muhammes, 2 kıt'a), 118) Curcuna (Nedendir bû dil-î zârın figaanı?, Sâdî), 119) Aksak (Nîce yâr-olsun muvâfık, tâli'im yâr-olmadı).

Sabâ: 120) Orta Aksak (Çün bahâr-eyyâmı oldû, geldi yaz, Reşâd Paşa), 121) Orta Aksak (Mey/içerken düşdü aksin câmıma, Reşâd Paşa), 122) Ağır Aksak (Müşg-i zülfünden/ararken tâli'-î âvâremi), 123) Devr-i Hindî (Terk-edip gitdin benî ey nazlı yâr, kendisinin), 124) Aksak (Uğra ey bâd-î sabâ cânânıma, Mahmûd Azîz Ef.).

Segâh: 125) Aksak (Gam-dîdeleriz sâkıy, sun bir dolu kab/olsun, Sâdî, müseddes, Hüzzâm olarak da okunuyor), 126) Aksak (Sevdî yine bir câzibelî serv-edâyı), 127) Curcuna (Yandî ciğerim, çıkdı göğê âh-ü figaanım, 2 kıt'a).

Sûznâk: 128) Âfet misin-ey şûh-ı ser-efrâz-ı zamânım?, 129) Curcuna (Ateş-î firkatle sînem dağlayım, Mahmûd Celâleddîn Paşa, Uşşâk'dan bestelemişdir), 130) Curcuna (Bahâr geldi, biz şu yerde duralım), 131) Ağır Aksak (Câm-ı aşkın/içdim-oldun dêrd-nâk), 132) Hûbân-ı cihansın, aramâ kendine akrân, 133) Müsemmen (Rûz-ü şeb/âh-eylerim, ağlarım ben), 134) Curcuna (Sevdiğim pek küçükdür, yaramaz).

Şevk-efzâ: 135) Ağır Düyek (Dilrîş-ü ciğer-hûn-olalî hayli zamandır), 136) Kalbimde saklî yârin

hayâli (Ahmed Râsim), 137) Yürük Aksak (Olmuyor bilmem güzellerdê vefâ), 138) Türk Aksağı (Sanma çeşmân-ağlıyor, pek merhametsiz yâr-imiş), 139) Orta Aksak (Yayılmış yâreler, sînem benim derdler yatâğîdır, Rif'at Bey).

Uşşâk: 141) Aksak (Arzû ediyor vuslat-ı can-bahşını cânım), 142) Orta Aksak (Aşk-olsun-o rindâna ki gönlünde emel yok), 143) Türk Aksağı (Âteş bırakdın cânıma, bak nâle vû efgaanıma), 144) Curcuna (Âteş-î firkatle sînem dağlarım, Mahmûd Celâleddîn Paşa, Sûznâk'den de bestelenmişdir), 145) Aksak (Âteşler-uçar sîne-i sevdây-ı serimden), 146) Aksak (Bakmadın vaktiyle istikbâline, "Off" terennümlü), 147) Yürük Aksak (Bak şu benim tâli'-î âvâreme), 148) Aksak (Ben-ağlarım, sâz-ağlar, müseddes), 149) Yürük Aksak (Bıçak düşmez belinden, 2 kıt'a), 150) Aksak değişmeli (Bilmem kime şekvâ edeyim derd-i derûnum?, müseddes), 151) Müsemmen (Bî-nasıybim kereminden dehrin, "Off" terennümlü), 152) Bir lahza göründû gözümê nûr-i hilâli (Hafîd), 153) Aksak (Bir perî-sûret göründû çeşmimê meyhânede, Hafîd, Ârif Bey'e nazîre), 154) Curcuna (Bîzâr-ediyor, â'lemi bû hâl-i tebâhım, Sâbih Şevket Bey), 155) Yürük Aksak (Bu aşkın germ-ü serdinden), 156) Aksak (Bu dehrin germ-ü serdinden, muhammes, "Off" terennümlü), 157) Aksak (Bû reng-i letâfet gül-i gülzâra da kalmaz, müseddes), 158) Aksak (Cânan bana cevr-eylemeyî eyledî â'det), 159) Aksak (Cânım gibi sevdikce senî gönlüm-ey-âfet), 160) Aksak (Cefâyâ râzıyım ben yâr-elinden), 161) Aksak (Dağlar dayanmaz derdinê bak bû dil-î mahzûnumun), 162) Yürük Aksak (Dûçâr-ı hicr-i

yâr-olalî, dîdem-ağlıyor), 163) Aksak (Ebrûlerinin hançeri bû sîneme ey mâh, müseddes), 164) Curcuna (Esîr-î zülfünüm, ey yûzü mâhım), 165) Aksak (Ey gözüm, ağlama, dildâr-uyanır, "Off" terennümlü), 166) Ağır Aksak (Gâh-ümîd-î vuslat-eylersin gönül, 1890, Sâdî), 167) Aksak (Gam-gin dilimî şâd-edecek sensin-efendim), 168) Aksak (Gel lutf-ile cânâ, bu gecê hâne senindir, müseddes, değişmeli), 169) Gör beni gam ne hâle saldı, 170) Aksak (Derd-i hicranım benî nâşâd-eder), 171) Aksak (Gözümden/oldu mehcur gül'izârım), 172) Aksak (Gülzâra nazar kıldım, vîrâne-misâl-olmuş, Sâdî, müseddes), 173) Düyek (Gün-olur, ey meh-i nâzım, bu sabâhat de geçer), 174) Curcuna (Hastasın, zannım vefâ mahzûnusun), 175) Aksak (Harâb-î deşt-i gamdır şimdi bî-gam gördüğün gönlüm), 176) Yürük Aksak (Güzelim, güzelim, otur dizime), 177) Aksak (Hevây-î aşk-eser serde, Mahfî), 178) Yürük Aksak (Hunhâre tîğa varken ne hâcet?), 179) Orta Aksak (İştibâh-etme gözüm nûru bana), 180) Aksak (Kim demiş sûziş-i aşkî dil-i şeydâ bilmez?), 181) Ağır Aksak (Kimseler gelmez senin feryâd-ı âteş-bârına, Ahmed Râsim), 182) Aksak (Kucağımdâ büyütürken nâgâh, mersiye), 183) Orta Aksak (Lutf-eyle tabib, dinleme kalbim benim-öyle, müseddes, Hafîd), 184) Aksak (Mahzun dilimî yâdın-ilê şâd-eder-oldum), 185) Muhabbet-istersen cihanda sohbet-î meyhânedir, 186) Aksak (Kesildî tâb-ü dermânım, "Off" terennümlü), 187) Aksak (Meyhâneye serdik postu), 188) Yürük Aksak (Mecnun gibi ben dağlar gezerken, 2 kıt'a), 189) Aksak (Mübtelây-î gam-olan râhat-ı dünyâ bilmez), 190) Aksak (Ne için geçmez-aceb bir

günüm-âzâd-ı elem?), 191) Ağır Aksak (Ölse dê â'şık, unulmaz yâresi), 192) Ağır Aksak (Perde çekdin, âh-a kâfir matla'-î âmâlime), 193) Devr-i Hindî (Perîşânetdi akl-û fikrimî zülf-î perîşânın, Yürük Semâî değişmeli, müseddes), 194) Orta Aksak (Reng-i ruhsârına "gülgûn" dediler, Uryânî-zâde Saîd Ef.), 195) Aksak (Sâkıy bana bâde bâşın-için-olsun), 196) Aksak (Sâkıy, içelim köhne mey-î neş'e-fezâyı), 197) Curcuna (Salıp sevdâlarâ zülf-î siyâhın), 198) Yürük Curcuna (Sendê eceb-uşşâka eziyyet mi çoğaldı?), 199) Curcuna (Sevdiğim çok yaramazdır, yaramaz), 200) Aksak (Reşk-etse sezâ eşkime enhârı bahârın), 201) Yürük Aksak (Şem'-i aşkın, ben/ idim pervânesi), 202) Şem-î ruhun pür-tâbdır (Bahriyeli Vâsıf Bey, muhammes), 203) Aksak (Şevka mahrem kıldın-artık tab'-ı mahzûnânemi), 204) Yürük Aksak (Tepeden nasıl iniyor, bakın, Nâcî), 205) Aksak (Te'lîf-edebilsem feleğî âh-emelimle, Sâdî, muhammes), 206) Curcuna (Tutuldû dâm-ı zülf-î yâre gönlüm, Sâdî), 207) Curcuna (Yâd-ilê geçmiş zemânî ağlarım, Recâî-zâde Ekrem Bey), 208) Aksak (Yâr-için uşşâk bakdî fâlime), 209) Aksak (Yüreğim yârelidir, dağlama kaarê gözlüm), 210) Yürük Aksak (Zeybeklerle gezer dağlar başında, 2 kıt'a), 211) Curcuna (Yüzün hurşîde benzer, bir kamersin).

Uzzâl: 212) Yürük Semâî (Afv-eyle suçum, ey gül-i ter, bâşıma kakma, Vâsıf), 213) Devr-i Hindî (Bağlanıp zülf-î hezâran-tâbına, Nâcî), 214) Yürük Aksak (Bilmiyorum bana n'oldu), 215) Aksak (Dil yâresinî andıracak yâre bulunmaz, Hafîd), 216) Orta Aksak (Doktor ne için nabzımı aldın/ele söyle?, müseddes, Nâcî), 217) Aksak (Firâkınlâ zâlim harâb-oldu cân,

Recâîzâde Ekrem Bey, "el-amân" terennümlü), 218) Orta Aksak (Severim cân-ü gönülden seni Tersâ çiçeğim), 219) Aksak (Sun sâgarı sâkıy, bana "mestâne" desinler, Yahyâ).

Vech-i Arazbâr: 220) Ağır Aksak (Deşt-î gama her lahzada bir kaç seferim var, Yegâh'dan da bestelemiştir).

Yegâh: 221) Aksak (Âhım seni sînem gibi bîzâr-eder-elbet, Vâsıf, değişmeli, müseddes), 222) Ağır Aksak (Arz-ı dîdâr-eyle cânânım, yeter), 223) Yürük Aksak (Ben de sevdâ-perverim, bî-çâreyim, 3 kıt'a), 224) Türk Aksağı (Böylê cefâ artık yeter, muhammes), 225) Curcuna (Deşt-î gama her lahzada bir kaç seferim var, Vech-i Arazbâr'dan da bestelenmidir), 226) Orta Aksak (Dil nâlesinî gûş-ile bir dâd-edecek yok, Hafîd Bey), 227) Yürük Aksak (Dü çeşmin hûn-ilê doldu, muhammes), 228) Düyek (Edersen dê cefâ eğer, 2 kıt'a), 229) Devr-i Hindî (Firâkın kesdi tâb-îlê tüvân), 230) Aksak (Göz gördü, gönül, oldu güzel, hüsnüne mâil), 231) Düyek (Hele vaz geçdim her türlü dilekden, 2 kıt'a), 232) Aksak (Mûcib-î nefret değildir, â'şıkın/âvâresi), 233) Curcuna (Mû'tâd-edelî giryeyi, zevkaa hevesim yok, muhammes), 234) Ağır Aksak (Sana bir şûh-ı sitem-gûn deniyor).

Zengûle: 234) Ağır Aksak (Ey hevâyî-meşreb-oldun bâisî berbâdımın).

Türk Musikisi Ansiklopedisi'nin 1976'da yayınlanan 2. cildinde bestekârımızın 212 parçasını vermiştim. Son 12 yılda çeşitli (çoğunluğu hamparsum'la yazılmış) eski nota mecmualarında 22 şarkısının notasına daha tesadüf ettim.

Sayı 234'e yükseldi. Benim göremediğim mecmualar da araştırılırsa, eserlerinin bugün elimizde notaları bulunanlarının adedinin 250 civarına yükselebilmesi muhtemeldir. 234 eserinde sadece 27 makam kullandığı görülür:

Uşşâk 72, Hicâz 30, Muhayyer 16, Yegâh 15, Hicâzkâr 12, Hüseynî 11, Uzzâl 8, Hümâyûn 7, Sûznâk 7, Isfahân 6, Kürdî'li Hicâzkâr 6, Nihâvend 6, Râst 6, Şevkefzâ 5, Sabâ 5, Hüzzâm 4, Karcığar 4, Segâh 3, Beyâtî 2, Nevâ-kürdî 2, Dügâh 1, Hüseynî-Zemzeme 1, Isfahânek 1, Mâhûr 1, Müstear 1, Vech-i Arazbâr 1, Zengûle 1.

Başka hiç bir bestekârın aynı makamdan elimizde 72 parçası yoktur. Onun için Şevki Bey'in 72 Uşşâk eseri rekor kırmaktadır. Elimizde Uşşâk'tan 1.518 parça eserin notası vardır ki Şevki Bey'inkiler bunun 21'de 1'ini oluşturuyor. Benim repertuar listemde Uşşâk, makamlar arasında 2. sıradadır. İlk sırada Hicâz 1.806 parça ile geliyor. Şevki Bey asıl Hicâz'ı 30 defa kullanmış olmasına rağmen Hicâz Ailesi denen 4 makamdan (Hicâz, Hümâyûn, Uzzâl, Zengûle) toplam elimizdeki eserleri 46 parçadır. Yegâh'ı çok kullandığı görülüyor. Elimizdeki 223 parça Yegâh eserin (30. sıra) 15'i Şevki Bey'in olmakla repertuarın 15'de 1'ini oluşturuyor. Acem-Aşîrân, Evc, Bestenigâr, Acem-Kürdî, Bûselik, Nevâ, Şedd-i Arabân, Ferahnâk, Sûz-i Dil, Sultânî-Yegâh, Beyâtî-Arabân, Şehnâz, Muhayyer-Kürdî, Ferahfezâ gibi sıkça kullanılan makamlardan bugün elimizde eseri yoktur. Şevki Bey'in elimizdeki şarkılarının üçte birine yakını Uşşâk'tır.

Uşşâk, Muhayyer, Hüseynî, Isfahân, Karcığar, Beyâtî, Isfahânek gibi uşşâk dörtlüsü (veya hüseynî beşlisi)'nün hâkim olduğu makamların toplamı 110'dur.

Hicaz Ailesi, Hicâzkâr, Sûznâk, Şevk-efzâ gibi Hicâz dörtlüsünün (veya beşlisinin) hâkim olduğu makamların toplamı ise 71'dir.

Ârif Bey'in elimizdeki 385 parçasında ise 44 makam kullanılmıştır. Şevki Bey'den fazla 17 makam kullanmıştır. En fazla kullandığı makamlar ise Nihâvend (35), Hicâz (34), Uşşâk (31), Kürdî'li Hicâzkâr (29), Karcığar (27), Sûznâk (27), Hicâzkâr (25), Muhayyer (20), Hüzzâm (16), Râst (15)'tır. İki bestekârın tercihlerinin epey değişik ve paletlerinin epey farklı olduğu görülür.

Usûller çok çeşitli değildir. Büyük ekseriyetle, belki en güzel Türk usûlü olan Aksak ve onun Ağır Aksak, Yürük Aksak gibi mertebeleri görülür (9/8, 9/16, 9/4). Türk Aksağı (5/8) da vardır. Curcuna (10/8, 10/16), Aksak'tan sonra ikinci sıradadır. Devr-i Hindî (7/8), Müsemmen (8/8), Düyek (8/8, bir parça da Ağır Düyek 8/4), Sofyân (4/4), Yürük Semâî (6/8) ve Sengîn Semâî (6/4), Şevki Bey'in kullandığı diğer usullerdir.

Bütün büyük bestekârlarda olduğu gibi zayıf veya değersiz, kötü eseri yoktur. Orta değerde olanlar bile azdır. Ortanın üzerinde, iyi, çok iyi, fevkalâde parçalar ve şâheser sayılabilecek olanlar, Şevki Bey'in repertuarını oluşturur. En yüksek derecede san'at eseri olan bir kaçı üzerinde durulabilir.

Belki en iyi şarkısı "Hazân (Sonbahar) Şarkısı" denen Uşşâk Aksak müsemmen (yani 8 mısrâlı) Şarkı'dır ki güftesi Sâdî Bey'indir (Gülzâra nazar kıldım). Ârif Bey'in bu tarzda, âdetâ klasik Beste üslûbunu andırır şarkıları değerindedir. Şarkı edebiyatının nümunelik şâheserlerinden biridir. Dehâ eseri olduğu apaçıktır.

Ârif Bey'e nazîre olarak bestelenen, güftesi gene Hafîd Bey'in Uşşâk Aksak Şarkı (Bir perî-sûret), Uşşâk Orta Aksak Şarkı (Reng-i ruhsârına), Uşşâk Ağır Aksak Şarkı (Kimseler gelmez, ki güftesi arkadaşı Ahmed Râsim'indir), Uşşâk Curcuna Şarkı (Esîr-i zülfünüm), Uşşâk Yürük Aksak Şarkı (Dûçâr-ı hicr-i yâr), Uşşâk Yürük Aksak Şarkı (Zeybeklerle gezer), Uşşâk Curcuna Şarkı (Tutuldu dâm-ı zülf-i yâre), Uşşâk Yürük Aksak Şarkı (Mecnun gibi ben), Şevki Bey'in Uşşâk'larının en tanınmışları arasında, çok yüksek değerde şarkılardır.

Beyâtî Orta Aksak Şarkı (Bir katre içen), Beyâtî Sofyân Şarkı (Emel-i meyl-i vefâ); fevkalâde sevilmiş "Kış Şarkısı" denen Hicâz Aksak Şarkı (Kış geldi firâk); Hicâzkâr Devr-i Hindî Şarkı (Gönlümü dûçâr eden); Hümâyûn Yürük Curcuna Şarkı (Demem cânâ), Hümâyûn Yürük Aksak Şarkı (Sen bu yerden), Hümâyûn Yürük Aksak Şarkı (Niçin şeb-tâ-seher); Hüseynî Curcuna Şarkı (Nedir bu hâletin), Hüseynî Türk Aksağı Şarkı (Hicrân oku); Hüzzâm Yürük Curcuna Şarkı (Küşâde tâliim); Muhayyer Curcuna Şarkı (Ol gonca-dehen), Muhayyer Yürük Aksak Şarkı (Şeb-i yeldâ-yı hicrân); Uzzâl Yürük Semâî Şarkı (Afveyle suçum), Uzzâl Aksak Şarkı (Firâkınla zâlim); Yegâh Curcuna Şarkı (Mûtâd edeli), Yegâh Aksak Şarkı (Âhım seni), şarkı edebiyatımızın seçkin örnekleridir ve bu değerde olan başkaları da vardır.

Şevki Bey'in de Ârif Bey gibi bazı güftelerini kendisinin yazdığı anlaşılıyor. Fakat hangileri olduğu tam teşhis edilemiyor. Elimizdeki şarkılarında güfte sahibi oldukları bilinen şâirler şunlardır:

Ekrem Bey (Recâî-zâde Mahmûd) (İstanbul, 14.3.1847-İstanbul, 31.1.1914) (*TMA*, II, 431a-b): No. 53, 207, 217.

Hafîd Bey (Mehmed) (İstanbul, 11.1850-İstanbul, 12.4.1920) (*TMA*, II, 436a; *SATŞ*, 2.143-4): No. 95, 152, 153, 183, 215, 226.

Hikmet Bey (Deli) (İstanbul, 1845? - İstanbul, 1890?) (*TMA*, II, 436b-7a; *SATŞ*, 632-8): No. 14, 63, 102.

İlhâmî (Üçüncü Sultan Selim Han) (İstanbul, 24.12.1759-İstanbul, 28.7.1808) (*TMA*, II, 437a): No. 1.

Mahfî (XIX. asır): No. 177.

Mahmûd Azîz Efendi: No. 124.

Mahmûd Celâleddin Paşa (Çorlulu-zâde) (İstanbul 1839-İstanbul, 18.1.1899) (*TMA*, II, 3a-4b, 428b-9a): No. 35, 127, 144.

Mehmed Ali Efendi: No. 62, 105.

Nâcî Efendi (Muallim Ömer) (İstanbul 1850-İstanbul, 13.4.1893) (*TMA*, II, 441a-b, 61a): No. 20, 27, 204, 213, 216.

Râsim Bey (Ahmed) (İstanbul 1864-İstanbul, 22.9.1932) (*TMA*, I, 22a-3a, II, 448a-b): No. 137, 181.

Reşâd Paşa (Ahmed) (İstanbul 1848-İstanbul 1927) (*TMA*, II, 449a; İ.A.Gövsa, 320a-b): No. 2, 120, 121.

Rif'at Bey (Ahmed) (İstanbul, 1844? - İstanbul, 10.5.1891) (*TMA*, II, 449b; *SATŞ*, 1.475-8): No. 83, 140.

Sâbih Şevket Bey: No. 154.

Sâdî Bey (Mehmed) (İstanbul 1839-İstanbul, 17.7.1902) (*TMA*, 449b-50b): No. 30, 89, 109, 118, 125, 166, 172, 205, 206.

Saîd Efendi (Uryânî-zâde Mehmed) (ölm. Şâm 1848): No. 194.

Vâsıf Bey (Enderûnî) (İstanbul, 1775?-İstanbul 1825) (*TMA*, II, 454a-5a; *SATŞ*, 1.953-6): No. 212, 221.

Vâsıf Bey (Bahriyeli) (XIX. asır sonları) (*TMA*, 455a): No. 202.

Yahyâ Efendi (Şeyhulislâm) (İstanbul, 1.1553-İstanbul, 27.2.1644) (*TMA*, II, 455a) No. 219.

Ziya Paşa (Abdülhamîd Ziyâeddin) (İstanbul 1826-Adana, 18.5.1880) (*TMA*, II, 456a-b): No. 3.

Bu suretle ancak 48 güftenin 19 şaire ait olduğunu tesbit etmemiz mümkün oldu. Arkadaşı ve hâmîsi Sâdî Bey'in 9, en yakın arkadaşı Hafîd Bey'in 6, devrin ünlü şâiri Muallim Nâcî'nin 5 parçasını bestelemiştir. Devrin şeyhulislâmı Uryânî-zâde Ahmed Es'ad Efendi'nin (ölm. 1889) hiç tanınmamış bir şâir olan çoktan ölmüş babasının bir şiirini bestelemesi, Şevki Bey'in, Şeyhulislâm konağına da gittiğini gösteriyor. Mahmûd Celâleddin Paşa, Reşâd Paşa gibi İkinci Abdülhamîd'in nâzır-vezirlerinin güftelerini bestelemesi, onların konaklarına da gittiğini ortaya çıkarıyor. Muallim Nâcî, Recâî-zâde Ekrem gibilerle şahsî tanışıklığı olduğu muhakkaktır. Bahriyeli Vâsıf Bey, Ahmed Râsim Bey gibi güfte yazarları ise, Şevki Bey'in arkadaşlarıdır. Şeyhulislâm Yahyâ Efendi'nin bir gazel'i dışında, klasik şairlerimizin güftelerini kullanmamış, Vâsıf'ın iki şiirini bestelemiştir.

V
KAYNAKLAR

Şevki Bey'in zaten çok düz ve mütevâzı' olan biyografisini hakkında yazılan bir kaç küçük yazı veya kayıttan biliyoruz. Hepsi ölümünden sonra yazılmıştır. Hayatında bir yazılı kaynakta hakkında bilgiye tesadüf edilmiyor. Ölümünü 2 gün sonra *Sabâh* ve *Tercemân-ı Hakıykat* gibi İstanbul gazeteleri haber vermişlerdir (4 zülhicce 1307 = 22.7.1891). Ahmed Râsim'in Şevki Bey'in adı geçen makaleleri, ölümünden çok sonra yazılmıştır. Bir hâtırayı nakleden en etraflısı (*Vakit*, 27.11.1921) yukarıda iktibâs edildi. Rûşen Kam, *Şevki Bey*, *Radyo* dergisi, Ankara; B.S. Edîboğlu, *Ünlü Türk Bestekârları*, İstanbul 1962, 127-36; İ.B. Sürelsan, *Ahmed Râsim*, Ankara 1977, Kültür Bakanlığı, 8-9; Hayri Yenigün, *Şevki Bey, Mûsikî ve Nota*, no.6; İ.M.K. İnal, *Hoş Sadâ*, 276-8 (Avni Aktuç tarafından yazılmıştır), çok kısa, bazıları çok basit yazılardır. İbrâhim Hakkı Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, I, 372'de mezartaşının güzel bir resmi ve altında "1307 Hicrî'de ölen Beylerbeyli bestekâr Şevki Bey'in ve kızlarının (yeğenleri olacaktır) mezar taşı" açıklaması vardır. Sâdeddin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi*, II, 463'te Zekâî Dede'nin talebesi gösterilen Şevki Bey, Zâkir Şevki Bey olacaktır (nitekim Raûf Yektâ, *Zekâî Dede*, s. 43 ve Ergun, II, 458'deki "Şevki Beyefendi" bestekârımız olmayıp zâkir olan Şevki Bey'dir). İbrâhim Alâeddin Gövsa'nın biyografi ansiklopedilerinde (*Meşhur*

Adamlar ve *Türk Meşhurları)*, Şevki Bey çapında bir bestekârımızın adı bile geçmiyor. Dr.Subhi Ezgi (*Amelî ve Nazarî Türk Mûsikîsi*, I, 101, IV, 145, V, 552), arkadaşının çok kısa, fakat faydalı bir biyografisi ile iki fotografını veriyor ve 14 şarkısının çok itinalı yazılmış notasını yayınlıyor (Hüseynî "Nedir bu hâletin" I, 98; Hicâzkâr "Gönlümü dûçâr eden" I, 256; Karcığar "Emel-i meyl-i vefâ" II, 10; Şevk-efzâ "Sanma çeşmân" II, 13-4; Uzzâl "Bağlanıp zülf-i" II, 28-9; Beyâtî "Bir katre içen" II, 40-2; Uşşâk "Mecnun gibi" II, 42; Uşşâk "Reng-i ruhsârına" III, 224-5; Uşşâk "Hevâ-yı aşk" III, 230-1; Muhayyer "Şeb-i yeldâ-yı hicrân" III, 238; Uşşâk "Bu dehrin" III, 251-3; Yegâh "Âhım seni" III, 273-4; Uşşâk "Lutfeyle tabib" III, 274-6; Uşşâk "Gülzâra nazar" III, 276-7). Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Mûsikî*, 67-8; S.Arel, *Nazariyyât Dersleri*, 253 gibi yerlerde Şevki Bey'den örnekler geçiyor. Sâdi Yâver Ataman, *Mehmed Sâdî Bey*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987, s. 7-8, 26, 31-4 ve çok yerde Şevki Bey geçiyor. Oğuz Özdeş, *Şevki Bey* adlı 12 tabloluk bir radyofonik temsil yazmış ve 1960'lı yıllarda İstanbul Radyosu'nda yayınlanmıştı.

Bir Beste ile bir Yürük Semâî de besteleyen Şevki Bey'in eserlerinin (3 şarkısı İkinci Abdülhamîd'e medhiyedir) güfte ve notaları çok dağınıktır. Daha hayatında yayınlanmış güfte ve yazılmış notalar vardır. Gûfteleri için *Hânende*, *Mecmû'a-i Ârifî*, *Bergüzâr-ı Edhem* (sırasıyle Avni Konuk, Hacı Ârif Bey ve Şeyh Edhem Efendi'nin) gibi basılı güfte mecmuaları, Şevki Bey'in bizzât yayınladığı *Âheng-i Şevk* formaları ve en ehemmiyetlisi Hafîd Bey'in 1893'te yayınladığı yukarıda geçen eseri, anılabilir. Daha bu şekilde pek çok güfte dergsi vardır. Latin harfleriyle Şerif İçli ve başkaları tarafından

yayınlanan güfte dergilerini de bunlara eklemek gerekir. Yazma güfte mecmualarında da Şevki Bey'in şarkılarına tesadüf edilir (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, No. 3.466 vs). *Hânende*'nin başında fotografı vardır. Şevki Bey'in adının geçtiği yazılar, güftelerinin geçtiği kitap, dergi ve gazetelerin, dağınık notalarını yayınlandığı yerlerin bibliyografik künyesini çıkarmak faydalı olur. Fakat bunlarda hiç bir yeni bilgi yoktur. Bir kısmının olsun burada anılması ilmî bakımdan tamamen fuzûlîdir.

Tabiî en ehemmiyetli konu, bestekârın şarkılarının notaları, canlı musikidir. Pek çok şarkısının pek çok plağı yapıldığını da eklemek gerekir, bunların künyelerini çıkarmak da faydalı olur. Yazma hâlindeki nota mecmualarında bazan bestekârın başka yerde tesadüf edilmeyen şarkılarının notaları bulunuyor. Gezüryan, *Hamparsum Şarkıyyât Mecmuası* (1887, yani bestekârın hayatında notaya alınmış), I, no. 32, 234, 266, 273, II, no. 2, 13, 15, 19, 21, 22, 23, 39, 40, 41, 42, 45, 50, 52, 54, 58, 59, 83, 90, 108; Sirunyan, *Hamparsum Şarkıyyât Mecmuası*, I, no. 15, 34, 61, 62, II, no. 13; Muşeğ Serovpyan, *Hamparsum Şarkıyyât Mecmuası* (1902), s. 73, no. 45 ve daha pek çok elyazısı nota vardır. Perâkende pek çok nota da Batı notası ile basılmış, bugün kullandığımız nota ile de Şevki Bey'in epey şarkısı çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Şevki Bey'i çok iyi inceleyip icrâ eden Prof.Dr.Nevzad Atlığ'ın gerek *Türk Musikisi Klasikleri*'nde (MEB), gerek aynı adla yayınlanmakta ve 7 fasikülü basılan koleksiyonunda (Türk Dünyasını Araştırma Vakfı), gerek Türk Musikisi Devlet Korosu için düzenlediği henüz yayınlanmamış notalarda, Şevki Bey'in şarkıları, en doğru ve estetik biçimde veril-

miştir. Şevki Bey'in şarkılarının toplu bulunduğu ehemmiyetli koleksiyonlar şunlardır: İsmâil Hakkı Bey (TRT Müzik Dairesi'nde), TRT Repertuarı (hizmet için teksir edilmiştir), Klasik Türk Müziği Devlet Korosu, Türk Musikisi Devlet Konservatuarı (İTÜ), İstanbul Belediye Konservatuarı (şimdi İstanbul Üniversitesi Türk Musikisi Konservatuarı'nda), Arel Kütüphanesi (Türkiyat Enstitüsü'nde), Dr.Subhi Ezgi (oğlunda), Yılmaz Öztuna, Dr.Nevzad Atlığ, Târık Kip, İsmâil Bahâ Sürelsan.

Benim, Şevki Bey üzerine yazdığım yazılar şunlardır (Şevki Bey hakkında bazı bilgiler, Dr.Subhi Ezgi ve başkalarından dinlediğim şifâhî mâlûmâta dayanmaktadır):

Türk Mûsikîsi Lugati, 1949-55, s. 254b-6b, 405b, 431b; *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi (=TMA)*, II, 285b-9a (en geniş ve ilmî araştırma bunlardır), 1976; *Türk Bestecileri*, 1969, 9-11; *Ses San'atçılar Ans.*, 1970, 271c-2a; *Türk Mûsikîsi Klasikleri*, I-6, 1972, 29a-31a; N.Atlığ'ın *Şevki Bey Longpleyi* için yazılan biyografi; *Hacı Ârif Bey*, 1986, 57-9; *Yeni Türk Ans.*, X, 3.860a-b; *Türk Ans.*, 30. 265b-6a; *Osmanlı Devleti Târîhi*, 1986, II, 205; *Târih*, III, 1977, 362. Bir çok ansiklopedi ve ansiklopedik eserde, dergi ve gazetede Şevki Bey hakkında yazılanlar, tamamen bu yukarıdaki yazılarımdan alınmıştır.

Dr.Nevzad Atlığ, Dede Efendi ve Şevki Bey için birer longpley yaparak seçme eserlerini seslendirmişti. 1987'de yapılan 5 longpleyden oluşan Klasik Türk Musikisi Şâheserleri albümünde de Şevki Bey'den şarkılar vardır.

VI
SEÇME ESERLERİNİN GÜFTELERİ

1

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 172)
Güfte: Sâdî Bey "Sohbahar Şarkısı"

Gülzâra nazar kıldım vîrâne-misâl-olmuş
Seyrân-ü safâlar hep bir hâb-ü hayâl-olmuş
Güller sararıp solmuş bülbülleri lâl-olmuş
Gam/â'lemidir şimdî zevk-emr-i muhâl-olmuş
Sabr-et gelir-ol demler kim, ehl-i dilânındır
Derd-üstüne zevk-olmaz dem şimdi hazânındır

Bâkıy/olamaz bir şey hâliyle bu dünyâda
Kalmaz güle gülşen hem gül bülbül-i nâ-şâda
Âsâr-ı hazânî dâ kış faslı verir yâda
Hal böyle iken, ey dil bâis ne bu feryâda
Sabr-et gelir-ol demler kim, ehl-i dilânındır
Derd-üstüne zevk-olmaz dem şimdi hazânındır

Şekli: Müseddes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

2

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 159)

Cânım gibi sevdikce senî gönlüm-ey-âfet
Göstermedin-aslâ bana bir rûy-i muhabbet
Buncâ emeğim mahv-ü hebâ oldu nihâyet
Sen sağ-olasın sevdiceğim ben de selâmet

Evvel ne idî verdiğin-ol meyl-i muhabbet
Etmekde misin şimdi banâ nâz-ü nezâket
Bîhûde imiş çekdiğim-âlâm-ü mihnet
Sen sağ-olasın sevdiceğim ben de selâmet

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mef'âîlü feûlün

3

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 141)

Arzû ediyor vuslat-ı can-bahşını cânım
Kurbân-olayım gözlerinê rûh-i revânım
Gel, etme diriğ hasret-ilê bitdi tüvânım
Kurbân-olayım gözlerinê rûh-i revânım

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

4

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 194)

Güfte: Uryânî-zâde Saîd Efendi

Reng-i ruhsârına gülgûn dediler
Şîve-î hüsnüne efsun dediler
Hâl-i şûrîdeme meftun dediler
Sana Leylâ, bana Mecnun dediler

Bend-i kühsâr-ı hazûn-olduğumu
Seni Leylâ'ya şebih bulduğumu
Gördüler derdin-ilê n'olduğumu
Sana Leylâ, bana Mecnun dediler

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün

5

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 191)

Ölse dê âşık, unulmaz yâresi
Aşkın-ölmekden de güçdür çâresi
Etmedikcê merhamet meh-pâresi
Aşkın-ölmekden de güçdür çâresi

Âşıkın, olmuş derûnû pür-keder
Durmayıp deşt-î gumûnû geşt-eder
Günde yüz bin kerre zehr-î hicr-içer
Âşıkın-ölmekten de güçdür çâresi

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

6

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 166)
Güfte: Sâdî Bey

Gâh-ümîd-î vuslat-eylersin gönül
Geh devâm-î firkat-istersin gönül
Gâh-ikîsin birden-özlersin gönül
Sen de bilmezsin ki neylersin gönül

Gâh-edersin yâr-elinden/iştikâ
Geh cefâsından/olursun pür-safâ
Derd-ü mihnetlê şaşırdın gaalibâ
Sen de bilmezsin ki neylersin gönül

Çünki yok sendê mecâl-î derd-i aşk
N'ôla Sâdî-veş visâl-î yâre şevk
Var mıdır yoksâ helâk-olmakda zevk
Sen de bilmezsin ki neylersin gönül

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

7

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 142)

Aşk-olsun-o rindâna ki gönlünde emel yok
Dilberde vefâ bende dahî sabra mecal yok
Ey dil bu kadar şekve-i hicrâna mahal yok
Bakdım bu geçê meclis-i uşşâka menend yok

Reşk-olsun-o mestâna ki zû-kande halel yok
Gördüm nice mecmû'a ki fikrimce gazel yok
Sâgara aks-edecek lâ'lin gibi gül yok (*)
Bakdım bu gecê meclis-i uşşâka menend yok

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün
(*) Vezin bozuktur.

8

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 189)

Mübtelây-î gam-olan râhat-ı dünyâ bilmez
Zehr-i hicrâna kanan lezzet-i sahbâ bilmez
Sâir-î deşt-i elem nüzhet-i sahrâ bilmez
Rind-i deryâ-dil-olan sâhil-i hulyâ bilmez

Vezni: Fâilâtün feilâtün feilâtün fâlün

9

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 179)

İştibâh-etmê gözüm nûrû bana
Ömrümû vakf-eylemişdim ben sana
Cevrinê lâyık/isem/söylê bana
Ömrümû vakf-eylemişdim ben sana

Âşıkî mahv-eyledî ol kaş çatış
Gel civânım, artık-afv-eylê barış
Bendenê lâyık mıdır bû yan bakış
Ömrümû vakf-eylemişdim ben sana

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

10

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 190)

Ne için geçmez-aceb bir günüm-âzâd-ı elem?
Gam-ilê girye ilê geçdi hayâtım ne desem?
Bırakır mî bu yaşımdâ beni hiç mâder-i gam?
Onun-âğûş-i vefâsında yetişdim büyüdüm

Neredê olsam-eder dil beni âşüfte-mekaal
Ne için gelmede bilmem, ikidê birde melâl
Diyemem kî bana gam vermededir gayri kelâl
Onun-âğûş-i vefâsında yetişdim büyüdüm

Vezni: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

11

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 180)

Kim demiş sûziş-i aşkî dil-i şeydâ bilmez
Hangi dildir güzelim, aşk-ile sevdâ bilmez
Bilir-ammâ o perî hâlimi gûyâ bilmez
Bu tegaafül beni öldürdü o hâlâ bilmez

Dîdeden sûret-i zîbây-ı dilârâ gitmez
Dilde sevdâ gibi endîşe-i vuslat bitmez
Dil-i âşık yanıyor, ol güzel-ıtfâ etmez
Bu tegaafül beni öldürdü o hâlâ bilmez

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün fâlün

12

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 153)
Güfte: Hafîd Bey

Bir perî sûret göründû çeşmimê meyhânede
Gözlerim sâkıyde kaldî ellerim peymânede
Neş'elendikcê dil-î mahzun dem-î mestânede
Gözlerim sâkıyde kaldî ellerim peymânede

Her kadeh, ihyây-ı rûh-eyler meyî çok neş'e-dâr
Çekmeyê câm-î hayâtın ben gibî çok teşne var
Sözlerî gaayet müessir gözlerî pek/işve-kâr
Gözlerim sâkıyde kaldî ellerim peymânede

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

13

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak değişmeli) (no. 150)

Bilmem kime şekvâ edeyim derd-i derûnum?
Târîf-edemem kimseye bû hâl-i figaanım
Gam/âleminê atdı benî tâli'-i dûnum
Artık senin-aşkın/ile ben zâr-ü zebûnum
Çok mû görülê vâdi-i firkatde figaanım?
Hep mihmet-ilê geçdi yazık vakt-i civânım

Şekli: Müseddes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

14

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 167)

Gamkin dilimî şâd-edecek sensin-efendim
Her lahza benî yâd-edecek sensin-efendim
Vîranlığım-âbâd-edecek sensin-efendim
Her lahza benî yâd-edecek sensin-efendim

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

15

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 183)

Güfte: Hafîd Bey

Lutf-eyle tabib dinleme kalbim benim-öyle
Gelmê ser-i bâlînime üzmê beni böyle
Vermez dil-ağız hasta-dilim yâreli şöyle
Bir derdimi dê eyle müdâvâtımı söyle
Çek benden-elin, arz-edeyim yâremi yâre
Belkî nigeh-î lutfu olur derdime çâre

Teşrîh-ile keşf-olsa idî dildeki hâlât
Her hastaya eyler/idi âsâr-ı müdâvât
Bû hikmeti bil, etme hekim gayri mübâlât
Yokdur maraz-î aşka görê tıbda makaalât
Çek benden-elin, arz-edeyim yâremi yâre
Belkî nigeh-î lutfu olur derdime çâre

Şekli: Müseddes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

16

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 162)

Dûçâr-ı hicr-i yâr-olalî dîdem-ağlıyor
Dîdemle müşterek dil-i gam-dîdem-ağlıyor
Bû hâle hem de mehveş-i nâdîdem-ağlıyor
Dîdemle müşterek dil-i gam-dîdem-ağlıyor

Hasret/oduyle sîne-i pür-derdi dağlarım
Hâl-î melâlimî göricek kaare bağlarım
Cûlar misâli kûşe-i mihnetde çağlarım
Dîdemle müşterek dil-i gam-dîdem-ağlıyor

Vezni: Mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

17

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 182)
(Mersiye)

Kucağımdâ büyütürken nâgâh
Dîdeden/oldu nihan şimdi o mâh
Câyinî kıldı ecel hâk-i siyâh
Derd-ilê taş basayım bağrıma âh

Câme-î mâtemi giydin soldum
Kara bahtım/ile hem-reng-oldum
Cevr-ü âzâr-ı feleklê doldum
Derd-ilê taş basayım bağrıma âh

Vezni: Feilâtün (Fâilâtün) feilâtün feilün (fâlün)

18

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 203)

Şevka mahrem kıldın-artık tab'-ı mahzûnânemi
Cennet-âbâd-eyledin teşrîf-ilê vîrânemi
Hande-î lutfun ne handân-etdi bak gam-hânemi
Cennet-âbâd-eyledin teşrîf-ilê vîrânemi

Cilve eyler şêvkler karşımda şevkından senin
Raks-eder/envâr-içindê neşve şevkından senin
Tâ ebed hâlî bulunmaz şevk-u zevkından senin
Cennet-âbâd-eyledin teşrîf-ilê vîrânemi

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

19

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 181)

Güfte: Ahmed Râsim

Kimseler gelmez senin feryâd-ı âteş-bârına
Yandın-ey bî-çâre dil, yandın melâmet nârına
Ye's-i sevdâ rengi çökmüş gül gibî ruhsârına
Yandın-ey bî-çâre dil, yandın melâmet nârına

Her/enînin kalbimî mecbûr-i efgaan-eyliyor
Gitmiyor hâlin gözümden sâde cevlân-eyliyor
Hem benî hem dê senî sevdâ perîşân-eyliyor
Yandın-ey bî-çâre dil, yandın melâmet nârına

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

20

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 200)

Reşk-etse sezâ eşkime enhârı bahârın
Gözyâşımın-âsârıdır-ezhârı bahârın
Te'sîr-i sirişkim/iledir vârı bahârın
Gözyâşımın-âsârıdır-ezhârı bahârın

Gel değme sabâ kâkül-i zertâr-ı ümîde
Salmâ beni Ferhad gibi kühsâr-ı ümîde
Ey/âh-ı şerer saçma çemenzâr-ı ümîde
Gözyâşımın-âsârıdır-ezhârı bahârın

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

21

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 145)

Âteşler-uçar sîne-i sevdây-ı serimden
Hüznüm yetişir, ey/elem-elçek ciğerimden
Râhat bulamam dem-be-dem-âh-û şererimden
Hüznüm yetişir, ey/elem-elçek ciğerimden

Sînê yanıyor dil, ediyor/âh-ı firâvân
Bin derd-i muhabbetle gönül, oldu perîşân
Bakdıkca yakar cânımı bû âteş-i sûzân
Hüznün yetişir, ey/elem-elçek ciğerimden

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

22

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 177)

Güfte: Mahfî

Havây-î aşk-eser serde
Yetiş gel bul devâ derde
Benî terk-etdi bû yerde
Efendim nerde ben nerde

Eder feryad bu efkende
Tahammül kalmadî bende
Hayâtım gönlüm hep sende (*)
Efendim nerde ben nerde

Vezni: Mefâîlün mefâîlün
(*) Bu mısrada vezin bozuk.

23

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 210)

Zeybeklerde gezer dağlar başında
Sevdiceğim gençdir on üç yaşında
Bu güzellik olmaz elmas taşında
Sevdiceğim gençdir on üç yaşında

Çıkılır mı o bayırlar o yerler
Nerde olsak elbet bizi tutarlar
Efem sonra sana bana kıyarlar
Sevdiceğim gençdir on üç yaşında

Şekli: Koşma
Vezni: Hece 6 + 5 = 11

24

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 204)
Güfte: Nâcî

Tepeden nasıl iniyor bakın
Şu kızın nişanlısı şânlıdır
Yaradan nazardan esirgesin
Koca dağ gibi delikanlıdır

Fese bak fese ne güzel de al
Ne de hoş belindeki morlu şâl
Demedim ya ben sana bak da kal
O kadar da bakma ziyânlıdır

Ne kadar kızardın amân amân
Neden öyle başına çıkdı kan
Beri gel bayılma a kız hemân
Yüreğin pek de halecânlıdır

Yakışıklıdır seviyor cihân
Onu ben de çok severim inan
Benim olsa bârî şu kahramân
Olamaz ne çâre nişanlıdır

Na darıldın Ahmed'in oynaşı
Darılır mı adama kardaşı
Sana benziyor şu dağın başı
Ne zamân bakılsa dumanlıdır

Somurtup oturma darıl da git
Bizi ihtiyâra şikâyet et
Beni istemekde olan yiğit
Daha şânlıdır daha ânlıdır

Şekli: Türkü
Vezni: Hece 10

25

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 149)

Bıçak düşmez belinden
Yandım efe elinden
Bu âlemin dilinden
Yandım efe elinden

Gitdi efe dereden
Vakıt geçdi aradan
Kavuşdurdu Yaradan
Yandım efe elinden

Şekli: Türkü
Vezni: Hece 4 + 3 = 7

26

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 148)

Ben ağlarım sâz-ağlar
Karşıda gülnâz-ağlar
Hay dedikce nâz-ağlar
Seni alır kaçarım

Misâfir alır dağlar
Haydindi hay şu dağlar

Karşıki dağ bizimdir
Kara salkım üzümdür
Haydindi hay üzümdür
Seni alır kaçarım
Misâfir alır dağlar
Haydindi hay şu dağlar

Şekli: Müseddes türkü
Vezni: Hece 4 + 3 = 7

27

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 205)
Güfte: Sâdî Bey

Te'lîf-edebilsem feleğî âh-emelimle (*)
Dünyâya fedâ eyler-idim mânasalimle
Ben/uğraşırım belki o demdê ecelimle
Nakdîne-i cânî veririm kendi elimle
Hem-bezm-i visâl-olsam-eğer, ol güzelimle

Firkatden-usandım yeter-ey baht-ı sitemkâr
Allâh-için-etmê beni hicrân-ile bîmâr
Bir kerre geçersê elimê dâmen-i dildâr
Nakdîne-i cânî veririm kendi elimle
Hem-bezm-i visâl-olsam-eğer, ol güzelimle

Bir/âfet-ilê uğradı bâşım yine derde
Sâdî gibi kaldî gönül-endûh-i kederde
Bû fikrimi icrâ ederim varsa kaderde
Nakdîne-i cânî veririm kendi elimle
Hem-bezm-i visâl-olsam-eğer, ol güzelimle

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

28

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 157)

Bû reng-i letâfet gül-i gülzâra da kalmaz
Gülzâr gülê hem gül-i ruhsâra da kalmaz
Evrâk-ı münakkaş bütün-ezhâra da kalmaz
Eyyâm-ı safâ yâre de ağyâra da kalmaz
Kurbiyyet-i gül bülbüle dê hâra da kalmaz
Hengâm-ı tarab meste de hüşyâra da kalmaz

Sanmâ gül-için nâle kılar bülbül-i şeydâ
Hüşyâr-ı çemenzâr-ı hazânın/eder-ammâ
Mümkin mi sebât-üzre cihandâ kala eşyâ
Âkıl kişi dünyâya belin bağlamaz-aslâ
Kurbiyyet-i gül bülbüle dê hâra da kalmaz
Hengâm-ı tarab meste da hüşyâra da kalmaz

Şekli: Müseddes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

(*) Bu güftenin Latîf Ağa tarafından Mâhûr Aksak Şarkı olarak bestelenmişi çok ünlüdür.

29

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 196)

Sâkıy, içelim köhne mey-î neş'e-fezâyı
Nûş-eylemeden cür'a-i zehrâb-ı fenâyı
Kim buldu bu vîrânede âsâr-ı bekaayı
Kimdir zen-i dünyâda gören mihr-ü vefâyı

Bî-kayd-olalım bâşa çekip ceyb-ü ridâyı
Bir kimseye bâr-etmiyelim dest-i riyâyı
Bîmâr-ı emel, ister-iken derde devâyı
Kimdir zen-i dünyâda gören mihr-ü vefâyı

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

30

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Düyek) (no. 173)

Gün-olur, ey meh-i nâzım bu sabâhat de geçer
Bizi hicranda koyan bû şeb-i firkat de geçer
Vâsıl-î evc-i kabûl-eyle niyâzım yoksa
Bir de kalmaz sanmâ (*) âh-ü felâket de geçer

Tâ Hudâ Nûh Nebî olduğu dem şek yokdur
Guuta-î varta-i tûfân bu nevbet de geçer
Hat gelip leşker-i hüsnû çıkıcak dildârın
Dili muğberr-eden-ol kîn-ü tahûnet de geçer

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün (fâlün)
(*) Vezin bozuk

31

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 176)

Güzelim, güzelim otur dizime
Sürmeler çekeyim elâ gözüne
Uyma dîdem, uydun eller sözüne
Yandım gözüm meleğim senin elinden

Vezni: Hece 6 + 5 = 11

32

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 187)

Meyhâneye serdik postu
Bir daha ver aman Kosti
Gücendirme aman dostu
Bir daha ver aman Kosti

Bakar-iken sağa sola
Gördüm-eski bir karyola
Satdım hemen ben bir pula
Bir daha ver aman Kosti

Vezni: Hece 4 + 4 = 8

33

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 178)

Hunhâre tîğâ varken ne hâcet?
Ebrûlerînê çeşm-î siyâhın
Çekmez mi hançer/etsê işâret
Ebrûlerînê çeşm-î siyâhın

Altında dîdê üstünde ebrû
Âşık taharrî etmekde her sû
Ağyâre aslâ etmez tekâpû
Ebrûlerînê çeşm-î siyâhın

Vezni: Müstef'ilâtün müstef'ilâtün

34

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 155)

Bu aşkın germ-ü serdinden
Gönül bıkdım, usandım ben
Değil hattâ ki kendimden
Gönül bıkdım, usandım ben

Benimlê ey dil-î şeydâ
Refâkat/eylemê aslâ
Ne hâlin varsa gör zîrâ
Gönül bıkdım, usandım ben

Vezni: Mefâîlün mefâîlün

35

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 193)

Perîşân-etdi akl-û fikrimî zülf-î perîşânın
Perîşân-eylemek mî halkı yoksâ ey perî, şânın
Perîşân-etmeden bilmem ne buldun bû perîşânın
Perîşân-eylemek mî halka yoksâ ey perî, şânın

Vezni: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

35a

Uşşâk Şarkı(Usûlü: Curcuna) (no. 144)
ve *Sûznâk Şarkı* (Usûlü: Curcuna) (no. 127)
Güfte: Mahmûd Celâleddin Paşa

Ateş-î firkatle sînem dağlarım
Sen gül-oynâ hâlimê, ben, ağlarım
Ben de bahtım gîbi kaarê bağlarım
Sen gül-oynâ hâlimê, ben, ağlarım

Aklımî zülfün gibî kıl târmâr
Tâli'im dun dîde pür-hun dil yanar
Kabre koyver bendenî leyl~û nehâr
Sen gül-oynâ hâlimê, ben, ağlarım

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

36

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 192)

Perde çekdin, âh-a kâfir matla'-î âmâlime
Bâis-oldun mahvımâ, ıkbâl-ü istikbâlime
İnkisâr-etsem de çok mû sen gibî bir zâlime
Bâis-oldun mahvımâ, ıkbâl-ü istikbâlime

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

37

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 147)

Bak şu benim tâli'-i âvâreme
Yâreler-açdî dil-i sad-pâreme
Pek yazık-oldû dil-i bî-çâreme
Yâreler-açdî dil-i sad-pâreme

Geçdi elem neşteri her yânıma
Sabr-edemem yetdi aman cânıma
Girmek-isê kasdin-eğer kaanıma
Yâreler-açdî dil-i sad-pâreme

Vezni: Müfteilün müfteilün fâilün

38

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 164)

Esîr-î zülfünüm, ey yûzü mâhım
Gecê doğmuş benim baht-î siyâhım
Güzel gün görmedê var/iştibâhım
Gecê doğmuş benim baht-î siyâhım

Firâkınlâ senin, ey şems-i tâbân
Banâ aşkın cihânî etdi zindân
Demindê görmedim bir rûz-i rahşân
Gecê doğmuş benim baht-î siyâhım

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

39

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 211)

Yüzün hurşîde benzer bir kamersin
Güzelsin, bî-bedelsin, cân-üzersin
Dil-î âşıkda nûr-î mû'tebersin
Güzelsin, bî-bedelsin, cân-üzersin

Misâlin gelmemişdir bû cihâne
Bulunmaz hüsnünê aslâ bahâne
Ve lâkin şefkatin yok/âşıka
Güzelsin, bî-bedelsin, cân-üzersin

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

40

Uşşâk Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 174)

Hastasın, zannım vefâ mahzûnusun
Söyle gönlüm, sen kimsin meftûnusun?
Derd-i aşkın şübhesiz mecnûnusun
Söyle gönlüm, sen kimin meftûnusun?

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

41

Zengûle Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 234)

Ey hevâyî-meşreb-oldun bâisî berbâdımın
Yok mu te'sîrî sanâ feryâd-ı hüzn-âbâdımın?
Kalmadî âlâm-ı hicrinlê dil-î gam-zâdımın
Yok mu te'sîrî sanâ feryâd-ı hüzn-âbâdımın?

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

42

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 35)
Güfte: Mahmûd Celâleddin Paşa

Zannım bu ki cânâ beni kurbân-edeceksin
Verdim sana cân-işte ne fermân-edeceksin?
Derdim büyüdü dilde ne dermân-edeceksin?
Verdim sana cân-işte ne fermân edeceksin?

Hicr-âteşinê sînemi yakmaz diye sandım
Vâ'd-eylediğin vuslata gerçekden-inandım
Cânım bana rahm-eyle firâkından-usandım
Verdim sana cân-işte ne fermân-edeceksin?

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

43

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 215)
Güfte: Hafîd Bey

Dil yâresinî andıracak yâre bulunmaz
Dünyâda gönül yâresinê çâre bulunmaz
Her derdin-olur çâresi meşhûr meseldir
Dünyâda gönül yâresinê çâre bulunmaz

Bâlîn-i felâketde Hafid hasta-i hicrân
Aşk hastasının çâresinî bulmadı Lokmân
Bîhûde tabib yârem-açıp cânım-acıtma
Dünyâda gönül yâresinê çâre bulunmaz

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

44

Hicâz Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 33)

Yüzünû görmiyelî hayli zamandır
Aceb-ol kumru civan nerde nihandır?
Kara gözlüm nigehin/âfet-i candır
Aceb-ol kumru civan nerde nihandır?

Râzıyım kahrına ben her ne edersen
Nazar-et hâlime Allâh'ı seversen
Ver haber gördün-isê bâd-ı sabâ sen
Aceb-ol kumru civan nerde nihandır?

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün

45

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 24)
"Of" terennümlü

Hüsnünê söz var mı gaayet/anlısın
Hem güzelsin sevdiğim hem şanlısın
Öldürürsün/âşıkın pek kanlısın
Hem güzelsin sevdiğim hem şanlısın

Kim görürsê rûyinî üftâdedir
Cânınî bahş-etmeyê âmâdedir
Her letâfet sende fevka'l-â'dedir
Hem güzelsin sevdiğim hem şanlısın

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

46

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no.216)
Güfte: Nâcî

Doktor ne içün nabzımı aldın/ele söyle?
Teşhîs-olunur mû gönülün yâresi böyle?
Sevdâ-zedeyim dinle benim kalbimi şöyle
Cânan diye her darbede feryâd-eder-öyle
Çek neşterinî açma sakın yâreme yâre
Aşk hastasıyım nâfile yok yâreme çâre

Şekli: Müseddes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

47

Hicâz Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 17)

Demdir ki gönül yâr-ı dilârâsını ister
Meftundur-o bî-çâre ki Leylâ'sını ister
Gül-ruhlerinin zevk-u temâşâsını ister
Meftundur-o bî-çâre ki Leylâ'sını ister

Bir/âfet-i nâzik olarak hüsnüne mâil
Maksad bulmakdır mülâkaatına cûyây-ü sâil (*)
Bîhûde mi sahrây-ı melâmetde gezer dil?
Meftundur-o bî-çâre ki Leylâ'sını ister

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

48

Hicâz Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 21)

Ey dil diyemem "yar bana yâr-olsa n'olurdu?"
Yâr-olsa bu âlemde banâ bahtım-olurdu
Elbet bir-acır, yâremi bağlar bulunurdu
Yâr-olsa bu âlemde banâ bahtım-olurdu

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

(*) Bu mısrâda vezin bozuk.

49

Hümâyûn Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 48)

Aşkın/eser-î sûzişinê cân-acımaz mı?
Cânım/acır-îsê bana cânân-acımaz mı?
Âzârına olmaz mı peşîmân-acımaz mı?
Cânım/acır-îsê bana cânân-acımaz mı?

Âzâde-i aşk-olmuş-iken hayli zamandır
Âsâr-ı muhabbet yine gönlümde nihandır
Aşkın/eserinden/acıyan var/ise candır
Cânım/acır-îsê bana cânân-acımaz mı?

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

50

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 11)

Bir tarafdan yakıyor gönlümü hicrân-elemi
Bir tarafdan sıkıyor cânımı yârin sitemi
Bir tarafdan yakıyor nâire-î dem-be-demi
Kurtar-Allâh-için-artık çekemem böyle gamı

Ne acır yâreler-açdî dile gamzen cânâ
Gözlerimden/akıyor hûn-i ciğer subh-u mesâ
Yetiş-imdâdıma sen kân-ı keremsin zîrâ
Kurtar-Allâh-için-artık çekemem böyle gamı

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fâlün)

51

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 218)

Severim cân-ü gönülden seni Tersâ çiçeğim
Seni kaabil mi görüp sevmemek-ey gözbebeğim?
Sana hemtâ bu güzellikde bulunmaz meleğim
Seni kaabil mi görüp sevmemek-ey gözbebeğim?

Dem-i vaslın ferah-û neş'e verir bâde misin?
Aceb-ey şûh-ı melek yoksa perî-zâde misin?
Güzel-âyînede dê hüsnüne dildâde misin?
Seni kaabil mi görüp sevmemek-ey gözbebeğim?

Vezni: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

52

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 16)

Cânım senin-olsun beni cânın gibi sakla
Atmâ beni esrâr-ı nihânın gibi sakla
Bî-çârelerin hâlini ey şûh, unutma
Geçmişdeki ol hoşca zamânın gibi sakla

Sabr-eyle gönül derd-ü gam-û cevr-ü cefâya
Şekvây-ı kader/eyleme sen düşme recâya
Bildirme sakın/aşkını ol mâh-likaaya
Bû râzı gönül, eşk-i revânın gibi sakla

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

53

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 26)

"Kış Şarkısı"

Kış geldi firâk-açmadadır sîneme yâre
Vuslat yine mî kaldı güzel başka bahâre?
Bârî bulayım söyle de sen derdime çâre
Vuslat yine mî kaldı güzel başka bahâre?

Çeşmânının-ıkrârına hem vâ'dine kandım
Îmây-ı nigâhın görerek doğru o sandım
Ben sabr-edemen doğrusu vâ'dinden-usandım
Vuslat yine mî kaldı güzel başka bahâre?

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

54

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no.28)

Sâkıy kerem-et teşne-dilê bâde erişdir
Yandî ciğerim câm-ı lebin dâde yetişdir
Zîrâ ki harâb-olmadan-âmâde erişdir
Yandî ciğerim câm-ı lebin dâde yetişdir

Sağ olsun-o sâkıy gönül-âteşlere yansın
Feryâd-ederek dîdelelerim kaana boyansın
Efgaanıma dâ seb'a-i seyyâre dayansın
Yandî ciğerim câm-ı lebin dâde yetişdir

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

55

Hicâz Şarkı (Usûlü: Aksak) (no.25)

İltifât-eyle banâ yırtayım-artık kefeni
Hâk-i zilletde çürütmê a canım cism-ü teni
Kulunum hem kölenim, âşıkınım, üzme beni
Ah benim nazlı civânım gamın-öldürdü beni

Rahm-ü şefkat/olarak gülbedenim sevdi özüm
Olamaz cevr-ü itâbâ ne sebeb/oldu gözüm
Öldürürsen yine öldür sana bû doğru sözüm
Ah benim naslı civânım gamın-öldürdü beni

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün

56

Hicâz Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no.20)

Güfte: Nâcî

Etmesin/avdet melâl-î intizâr
Geçme ömrüm geçmeden fasl-î bahâr
Eylerız birlikde âlemden güzâr
Geçme ömrüm geçmeden fasl-î bahâr

Vars üç beş gün bekaasî ömrümün
Olmasın muhtel safâsî ömrümün
Sende olsun intihâsî ömrümün
Geçme ömrüm geçmeden fasl-î bahâr

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

57

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 213)

Güfte: Nâcî

Bağlanıp zülf-î hezâran-tâbına
İbret-oldum/âh/aşk-erbâbına
Hürr-iken düşdüm belâ girdâbına
İbret-oldum/âh/aşk-erbâbına

Can sanırken düşmen-î cân-oldu yâr
Kıldı cismim zâr çeşmim/êşk-bâr
Benden-etsin nev-hevesler/îtibâr
İbret-oldum/âh/aşk-erbâbına

Gönlüm-en/â'lî vefâ-girdâr-iken
Bilmedin, etdin harâb-ey dil-şiken
Oldun-âh-ümmîdimê âteş-fiken
İbret-oldum/âh/aşk-erbâbına

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

58

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 214)

Bilmiyorum bana n'oldu
Dîdeler kaan-île doldu
Ciğer-gâhım harâb-oldu
Dîdeler kaan-île doldu

Neler çekdim/o mâhımdan
Helê baht-î siyâhımdan
Yanar/âlem bu âhımdan
Dîdeler kaan-île doldu

Vezni: Fâilâtün fâilâtün ve Mefâîlün mefâîlün

59

Hümâyûn Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (No. 53)

Güfte: Recâî-zâde Ekrem

Sen bu yerden gidelî cy saçı zer
Seni söyler bana dağlar derler
Gayret-î âhım-ilê bâd-inler
Seni söyler bana dağlar derler

Bâğ-ı aşkın çemenî hep solmuş
Her taraf hüznün-ilê hep dolmuş
Ben garîb-onlara bilmem n'olmuş
Seni söyler bana dağlar derler

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün (fâlün)

60

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Yürük Semâî) (no. 212)

Güfte : Vâsıf

Afv-eyle suçum, cy gül-i ter bâşıma kakma
Bir bağrı yanık/âşıkım-isyânıma bakma
Gönlüm yeniden, âteş-i hicrâna bırakma
Yakdın beni bârî a güzel cânımı yakma

Kurbân-olayım ben senin-ey şûh-ı şeker-leb
Kendin gibi etdin beni dê serseri-meşreb
Pervâne gibî şem'-i cemâlinde geçen şeb
Yakdın beni bârî a güzel cânımı yakma

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

61

Hicâz Şarkı (Usûlü: Yürük Semâî) (no.6)

Açma ciğer-gâhıma ok yâresi
Gitdi yerinden ciğerim pâresi
Yunmasın-eşkimle gözüm kaaresi
Gitdi yerinden ciğerim pâresi

Arşa çıkıp, âh-ü enînim benim
Gamzene karşî hedef-etdin tenim
Nim-nigeh-etsek n'ola şûh-î şenim
Gitdi yerinden ciğerim pâresi

Vezni: Müfteilün müfteilün fâilün

62

Hicâz Şarkı (Usûlü: Sengîn Semâî) (no.32)

Ülfet-etsem yâr-ilê ağyâre ne?
Yansam-âteşler gibî dildâre ne?
Ben helâk-olsam mürüvvet-kâre ne?
Ülfet-ister gönlüm-ammâ çâre ne?

Bâğ-ı hüsnün, ey gül-î nâzik-teri
Nim-nigâhın sînedê vardır yeri
Gül-cemâlin gördüğüm günden beri
Ülfet-ister gönlüm-ammâ çâre ne?

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

63

Hicâz Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no.12)

Bir gülün / oldu esîrî dil-ü cânım / ezelî
Ne güzelsin / a güzel gözlü güzeller güzeli
O güzel gözlerinin var mı cihandâ bedeli
Ne güzelsin / a güzel gözlü güzeller güzeli

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün

64

Hümâyûn Şarkı (Usûlü: Yürük Curcuna) (no.49)

Demem cânâ benî yâd-et
Ne cevr-istersen -îcâd-et
Recâmî dinle imdâd-et
Benî öldür de âzâd-et
Kimî ister/isen şâd-et

Firâkınlâ fenâ-hâlim
Perîşân-oldu ahvâlim
İnanmazsın be-hey zâlim
Benî öldür de âzâd-et
Kimî ister/isen şâd-et

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni: Mefâîlün mefâîlün

65

Hicâz Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no.15)

Cânan benî yâd-etmiyor
Mihnetden-âzâd-etmiyor
Mahzun dilî şâd-etmiyor
Bir lahza imdâd-etmiyor

Âvâredir hâlim benim
Dârü'l-hazendir meskenim
Me'nûs ye's-î şîvenim
Bahtım da dil-şâd-etmiyor

Gönlüm gamın dehrin çeker
Zehrâbe-î hicrân-içer
İçdikce kendinden geçer
Bîhûde feryâd-etmiyor

Vezni: Müstef'ilün müstef'ilün

66

Hümâyûn Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 54) ve
Hüseynî-Zemzeme Şarkı (Usûlü:
"Oh" terennümlü, Aksak) (no. 66)

Şu bezmin revnakıylê pür-safâyım
Şükür, âzâde-î cevr-û cefâyım
Yok-endîşem cihandâ hoş-nevâyım
Şükür, âzâde-î cevr-u cefâyım

Nedir bilmem cihandâ derd-ü mihnet
Hemîşê iştiğâlim zevk-u sohbet
Müheyyâdır benim-çün bezm-i işret
Şükür, âzâde-î cevr-û cefâyım

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

67

Uzzâl Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 219)
Güfte: Yahyâ

Sun sâgarı sâkıy bana mestâne desinler
Uslanmadı gitdî gör-o dîvâne desinler
Peymânesinî her kişi doldurmada bunda
Şimden gerü bû meclise meyhâne desinler
Dil hânesinî yık koma taş/üstüne bir taş
Sen yap / onu eller / ona vîrâne desinler
Gönlünde senin gayr-ü sivâ sûreti n'eyler?
Lâyık mı bu kim Kâbe'ye büt-hâne desinler?
Yahyâ'nın-olup sözleri hep sırr-ı muhabbet
Yârân-işitip söyleme yâbâne desinler

Şekli : Gazel
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Beyâtî Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no.3)
Güfte: Ziyâ Paşa

Bir katre içen çeşme-i pür-hûn-i fenâdan
Bâşın/alamaz bir dahi bârân-ı belâdan
Âsûde olam dersen-eğer gelme cihâna
Meydâna düşen kurtulamaz seng-i kazâdan
Sâbit-kadem-ol merkez-i me'mûn-i kazâda
Vâreste olup dâire-î havf-ü recâdan
Dursun kef-i hükmünde terâzû-yi adâlet
Havfın var-isê mahkeme-î rûz-i cezâdan
Her kim ki arar bûy-i vefâ tab'-ı beşerde
Benzer /ona kim devlet-umar zıll-i hümâdan
Bî-baht-olanın bâğına katresi düşmez
Bâran yerinê dürr-ü güher yağsa semâdan
Erbâb-ı kemâlî çekemez nâkıs-olanlar
Rencîde olur dîde-i huffâş zıyâdan
Her / â'kıle bir dêrd bu â'lemde mukarrer
Râhat yaşamış var mı gürûh-î ukalâdan?
Hall-etmediler bû lugazın sırrını kimse
Bin kaafile geçdî hükemâdan fudalâdan
Kıl san'at-ı üstâdı tahayyürle temâşâ
Dem vurma eğer/â'rif-isen çûn-ü çerâdan
İdrâk-i me'âlî bu küçük/akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez

Şekli : Terkîb-i bend (bir bendi)
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

69

Dügâh Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak)(no.5)

Tahammül gitti elden sêrv-nâzım
Yetiş, imdâdımâ ey çâre-sâzım
Vefâ bekler bu gönlüm, işve-bâzım
Yetiş, imdâdımâ ey çâre-sâzım

Revâ mî gördüğüm buncâ cefâlar?
Sezâ mî çekdiğim buncâ ezâlar?
Aceb mî eylesem her bar nevâlar
Yetiş, imdâdımâ ey çâre-sâzım

Venzi: Mefâîlün mefâîlün feûlün

70

Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 42)

Öyle şâd-oldum ki sâkıy sunduğun bir câm-ile
Geçmez-ömrüm neşve-yâbım bir dahâ âlâm-ile
Şimdi mest-î neş'e oldum bâde-î gülfâm-ile
Geçmez-ömrüm neşve-yâbım bir dahâ âlâm-ile

Mihnet-etmem bir dahâ pîr-î meyin sahbâsına
Bâşımâ çalsın bakarsam sâgar-î mînâsına
Bende olmuşken/ o bezmin sâkı-î râ'nâsına
Geçmez-ömrüm neşve-yâbım bir dahâ âlâm-ile

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

71

Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 46)
İkinci Abdülhamîd için Bahâriye

Zâtınî tebrîk-edip tâ'zîm-içün, ey Şêhryâr
Hâk-pâyê ferş-i zümrüd/eyledî evvel-bahâr
Eyliyor Zât-î Hümâyûn'ûna â'lem/iftihâr
Pâdişâhım şevket-î iclâlin-olsun pâyidâr

Titremez mî şevket-û şânın duyup hâkaan-ı Çîn?
İnlemez mî haşmet-û kahrın görüp rûy-î zemîn?
Rûh-i â'lemsin Hudâ göstermesin (*)
Pâdişâhım şevket-î iclâlin-olsun pâyidâr

Bâis-î ihyâsıdır Şâhım bu mülk-û milletin
Sen mukaddessin mukaddesdir vücûd-î devletin
Görmesin/ekdâr-ı dünyâ hiç serây-î izzetin
Pâdişâhım şevket-î iclâlin-olsun pâyidâr

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
(*) 4 hece eksik

72

Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Aksak) (no.39)

Ey banâ cevr-î felek / isnâd-eden
Kaare bahtımdır benî berbâd-eden
Gêce gündüz durmadan feryâd-eden
Kaare bahtımdır benî berbâd-eden

Dem-be-dem/artar melâlî gönlümün
Kalmamış/âhâ mecâlî gönlümün
Kimseden yok/infi'âlî gönlümün
Kaare bahtımdır benî berbâd-eden

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

73

Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Düyek) (no.41)

Merhamet kılmâ dil-î nâ-şâdıma
Sen yetişmê istemem/imdâdıma
Dinlemem bakmâ benim feryâdıma
Sen yetişmê istemem/imdâdıma

İltifât-etmê banâ ey gül-beden
Derdimê lutfunla kılmâ çâre sen
Ger benî mahv-eylesê cevr-û mihen
Sen yetişmê istemem / imdâdıma

Vezni : Fâilâtün fâilâtün fâilün

74

Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Düyek) (no.36)

Âra vermez derd-ü mihnet birbirin tâ'kıyb-eder
Her zaman gam başkadır her demde bir gûnâ keder
Baht-ü ıkbâlim neden bilmem benimlê zıd gider
Dolsun-artık çille-î hicran yeter gayrî yeter
Rahm-et Allâh-aşkınâ yâr-ol banâ gel/ey kader

Vâdi-î gönlümde ceng-eyler nicê bin gam siyâh
Şêhryâr-î aşka arz-etmek de güc bû hâli âh
Doğrusû senden kader gönlümde vardır/iştibâh
Dolsun-artık çille-î hicran yeter gayrî yeter
Rahm-et-Allâh-aşkınâ yâr-ol banâ gel/ey kader

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

75

Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 40)

Gönlümû dûçâr-eden bû hâle hep
Kaare gözlüm kaare bahtımdır sebeb
Etdiğim /âh-û figânâ rûz-ü şeb
Kaare gözlüm kaare bahtımdır sebeb

Âteş-î aşkınla nâlân-olduğum
Sîne-çâk-û dîde giryân-olduğum
..... ân-olduğum
Kaare gözlüm kaare bahtımdır sebeb

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

76

Hüseynî Şarkı (Usûlü: Türk Aksağı)(no. 61)

Hicrân-okuu sînem deler
Olmakdadır hâlim beter
Bû iftirâk-artık yeter
İnsâfa gel, ey şîve-ger
Bir gün /olur çâğın geçer

Ben /âşıkım bî-iştibâh
Aşkın banâ oldû güvâh
Rahm-etmemek gaayet günâh
İnsâfa gel, ey şîve-ger
Birgün/olur çâğın geçer

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni: Müstef'ilün müstef'ilün

77

Hüseynî Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak)(no.65)

Serde sevdâ, dilde gam sînemde peykân-î keder
Aşkın her türlû belâ vû kahrınâ oldum siper
Durmayıp dâim terakkıydê devâdan yok/eser
Aşkın her türlû belâ vû kahrınâ oldum siper

Nâr-ı hicran sîne-î pür-dâğı tekrar dağlıyor
Gözlerimden cûş-edip hûnâb-ı eşkim çağlıyor
Her kimê derd-î derûnum / arz-edincê ağlıyor
Aşkın her türlû belâ vû kahrınâ oldum siper

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

78

Hüseynî Şarkı (Usûlü: Aksak)(no. 56)

Beni candan sevenê yâr-olurum
Goncamâ göz dikenê hâr-olurum
Görmesen nazlımı bîzâr-olurum
Goncamâ göz dikenê hâr-olurum

Basdığî yerlere zümrüd döşesek
Gelse ıkbâl-ile bâğâ o melek
Bunu târîfe ne hâcet ne demek
Goncamâ göz dikenê hâr-olurum

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün

79

Hüseynî Şarkı(Uşûlü: Curcuna) (no. 63)
Güfte: Deli Hikmet Bey

Nedir bû hâletin, ey meh-cemâlim?
Aman söylê perîşân-oldu hâlim
Tükcndî akl-ü endîşem hayâlim
Nasıl kıydî sanâ ol kanlı zâlim?

Sanâ mesken/iken gönlüm kucâğım
Mezârâ döndü derdinlê yatâğım
Harâb-oldû evim söndû ocâğım
Nasıl kıydî sanâ ol kanlı zâlim?

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

80

Hüseynî Şarkı(Usûlü: Curcuna)(no. 207)
Güfte: Recâî-zâde Ekrem Bey

Yâd-ilê geçmiş zamânım, ağlarım
Gizlidir derd-î nihânım, ağlarım
Söyleyip/eşk-î revânım,.ağlarım
Gizlidir derd-î nihânım, ağlarım

Etmem-ızhâr-âteş-î sûzânımı
Kimseyê açmam gam-î pinhânımı
Var mı bir duymuş benim / efgaanımı
Gizlidir derd-î nihânım, ağlarım

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

81

Hüzzam Şarkı (Usûlü: Curcuna)(no. 69)

Dil-fikârım, hâlinî bildir bana
Belki çârê bûlunur derdden yana
Ben de efgendeyim cânâ sana
Belki çârê bûlunur derdden yana

Âşıkın derd-û elemlê ağlıyor
Gözyaşî sûlar gibî hep çağlıyor
Derd-i aşkın / île sînê dağlıyor
Belki çâre bûlunur derdden yana

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

82

Hüzzâm Şarkı (Usûlü: Yürük Curcuna)(no. 70)

Küşâdê tâli'im, ben bahtım-uygun
Aman sâkıy banâ hiç durma mey sun
Gamım yok, zevk-u şevkım hadden-efzûn
Amansâkıy, banâ hiç durma mey sun

Banâ lâzım değildir başka bir şey
Bulunsun meclis-î dilberde mey ney
Erişdirsin cihânâ aks-i hey hey
Aman sâkıy, banâ hiç durma mey sun

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

83

Isfahân Şarkı (Usûlü: Düyek)(no. 75)

Bir meclisde gördüm seni
Kaşlarından bildim seni
İnkâr-etmem sevdim seni
Bu cân senden ayrılır mı?

Hep görenler hayrân-olsa
Söylediğim gazel-olsa
Bütün-âlem güzel-olsa
Senden gönül vaz geçer mi?

Esmerimi görmeyince
Gonca-gülü sarmayınca
Ya sen ya ben ölmeyince
Bu cân senden vaz geçer mi?

Şekli: Semâî
Vezni: Hece 4+4 = 8

84

Isfahân Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no. 71)

Ağlamakdan fer mi kaldî dîdede?
Dûd-i âhımdır çıkan her nâlede
Akl-ü fikrim dîde-î mestânede
Dûd-i âhımdır çıkan her nâlede

Çâre olmaz bû dil-î bî-çâreme
Yok tahammül sabr-olunmaz yâreme
Yok/acır/artık dil-î âvâreme
Dûd-i âhımdır çıkan her nâlede

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

85

Isfahân Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no. 72)

Ağlasam subh-û mesâ vardır yeri
Görmez-oldû gözlerim sen dilberi
Kan birikdî kalmadî eskî feri
Görmez-oldû gözlerim sen dilberi

Pâyinê yüz sürmeyî etsem/emel
Kat'-ı ümmîd-etdirir bahr-û cebel
Kim diyâr-î gurbetî etdim mahal
Görmez-oldû gözlerim sen dilberi

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

86

Isfahân Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no. 74)

Bir küheylân-at gerekdir gönlüm-îlê yârışa
Çeşmim yaşı selsel-olmuş deryâlara karışa
Çok tâlî'li yaş gerekdir iki hasret kavuşa
Er olan meydâna gelsin kim sever dilber seni
Kaç güzel karşımda durma âteşim yakar seni

Ey benim sevgili yârim yeter beni taşladın
Ben zaîfim dayanamam sen siteme başladın
Hizmetinde kusûrum yok sen ne kusûr-eyledin?
Er olan meydâna gelsin kim sever dilber seni
Kaç güzel karşımda durma âteşim yakar seni

Şekli : Muhammes türkü
Vezni: Hece 8 + 7= 15

87

Hüseynî Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no. 76)

Sûziş-î aşkın yürekler dağladı
İsminî ebrûy-i mihnet bağladı
Hâl-i zârâ ol dahî çok/ağladı
İsminî ebrûy-i mihnet bağladı

Yâr kılmaz merhamet hâlim görüp
Gelse bârî dil gibî cânım görüp
Âkıbet bû derd-i hicrânım görüp
İsminî ebrûy-i mihmet bağladı

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Isfahan Şarkı(Usûlü: Sofyân) (no.73)

Aşkınla dil, efkendedir
Gönlüm benim bil sendedir
Cân-û gönülden bendedir
Gönlüm benim bil sendedir

Bir kerre bak benden yana
Etdim niyâz-î vâfir sana
Etmê cefâ yâzık bana
Gönlüm benim bil sendedir

Gelmiş değil dünyâya bir
Sâ'y-et gönül maksûda er
Hiç kimseyê dönmez bu ser
Gönlüm benim bil sendedir

Vuslat diler gönlüm benim
Doğrû bu söz şûh-î şenim
Haylî zamandır bendenim
Gönlüm benim bil sendedir

Vezni: Müstef'ilün müstef'ilün

89

Isfahânek Şarkı(Usûlü: Curcuna)(no. 77)

Melûl mahzûn şu yerlerde dururum
Yârim seni arar sorar bulurum
Kabâhati ben gönlümde bulurum
Sabâh-olsun sorayım ben birine
Çok aradım geçmedi yârim elime

Olmaz sevdiğim olmaz seni gören doymaz
Bu güzellik sende korkma zâyî olmaz
Benim yârim şu cihânın gülü solmaz
Sabâh-olsun sorayım ben birine
Çok aradım geçmedi yârim elime

Şekli : Muhammes türkü
Vezni : Hece

90

Karcığar Şarkı (Usûlü: Sofyân)(no. 80)

Emel-û aşk-u safâ sende de yok bende de yok
Heves-î ayş-ü safâ sende de yok bende de yok
Zâil-olmaz dil-i âşüftemizin sevdâsı
Bu tabî'at ne aceb sende de yok bende de yok

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fâlün)

91

Beyâtî Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no.4)

Emel-î meyl-i vefâ sende de var bende de var
Heves-î ayş-ü safâ sende de var bende de var
Zâil-olmaz dil-i âşüftemizin sevdâsı
Tab'-ı meyyâl-i havâ sende de var bende de var

Arayıp yâr-ı vefâdârı gönül bulsa bile
Dili firkat-zedemiz vâsıl-ı bezm-olsa bile
Bilirim/aşkımız-olmaz yine zâil bizden
Tab'-ı meyyâl-i havâ sende de var bende de var

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fâlün)

92

Karcığar Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 78)

Bir büt-î Îsâ ki şûh-î bî-bedel
Şekli şîrin çehresî esmer güzel
Tapdırır dîdârınâ gönlüm / ezel
Şekli şîrin çehresî esmer güzel

Harf-i şın sığmaz/o şîrin diline
Hüsn-i endâmî muvâfık beline
Bağladî gönlümû zülfün teline
Şekli şîrin çehresî esmer güzel

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün (feilün) (x)

93

Kürdî'li Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Aksak)(no. 86)

Safvet-î aşkım bilip, ey gül-tenim
Gönlümû lutfunla şâd-etdin benim
Ömrüm-oldukcâ senin / efgendenim
Gönlümû lutfunla şâd-etdin benim

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

94

Kürdî'li Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Sofyân)(no. 83)

Güfte: Rif'at Bey (mersiye)

Harâb-oldû yerim yurdum, otâğım
Gözüm yâşî ilê söndû ocâğım
Karardî, bahtımâ döndû çerâğım
Gülüm soldû yıkıldî nahl-i bâğım
Felek bû gülşenin gayrî safâsı
Senin / olsun banâ yok / ıktizâsı

Siyeh hâkê girincê ol gül-endâm
Günüm gêcê sabâhım / oldu akşâm
Helâk-eyler benî bû derd-ü âlâm
Tek-û tenhâ ne mümkin gayri ârâm
Felek bû gülşenin gayrî safâsı
Senin / olsun banâ yok / ıktizâsı

Şekli : Müseddes şarkı
Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

(*) Bu vezinde fâilün yerine feilün kullanılamaz ama bu manzumenin Şevki Bey'in kaleminden çıktığını sanıyorum. Zâten bir Rum kadını için yazıldığı görülüyor ki başka şarkılarında da vardır ve bir kantocu olması muhtemeldir.

95

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 104)

Tâ nicê hicr-ile giryân-olayım?
Bana yâr-ol sana kurbân-olayım
Reh-i aşkında perîşân-olayım
Bana yâr-ol sana kurbân-olayım

Omuzunâ zülf-i perîşânını at
Kaşınî bâşın-içün hışm-ile çat
Güzelim gel, azıcık yânıma yat
Bana yâr-ol sana kurbân-olayım

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün

96

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Aksak)(no. 93)

Bir belâ-keş/âşık-î sâdık değil dê yâ neyim?
Çeşm-i mestim bak banâ ben şık değil dê yâ neyim?
Meh-cemâlin vaslınâ lâyık değil dê yâ neyim?
Çeşm-i mestim bak banâ ben şık değil dê yâ neyim?

Nev-zuhur gözlükle en nâdîde baston bende var
Giydiğim/elbîse-î zîbâyı cânâ Mir(x) yapar
Sen beğenmezsen benim şıklıkda emsâlim mi var?
Çeşm-i mestim bak banâ ben şık değil dê yâ neyim?

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

(*) XIX. asır sonlarında Beyoğlu'nda en pahalı İngiliz erkek terzisi.

97

Kürdî'li Hicâzkâr Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 82)

Duyup-ahvâlimizî halk-ı cihân
Sana "Şık Sûdi" diyorlar, a civân
Yalanım yok, bu sözê gerçek-inan
Sana "Şık Sûdi" diyorlar, a civân

Halka lâzım / ise eğlence eğer
Ne revâsın, olasın, ey dilber
Sözü Hamdî'ye ölümden de beter
Sana "Şık Sûdi" diyorlar, a civân

Vezni : Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün (fâlün)

98

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Aksak)(no. 91)

Bence halkın sözlerî efsânedir
Meşrebim her vech-ilê zindânedir
Âlem-î derd-û gamâ bîgânedir
Şimdi vuslat/âlemî hep meyhânedir
Beyliğim mutrıb gülüm peymânedir

İhtiyâcım yok benim bezm-î Cem'e
Mâlikim sâkıy gibî bir hemdeme
Minnet-etmem gülsitân-î âleme
Şimdi vuslat/âlemî hep meyhânedir
Beyliğim mutrıb gülüm peymânedir

Şekli : Muhammes şarkı
Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

99

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 103)

Şeb-î yeldây-ı hicrân-içre kaldım
Yetiş/imdâde buhrân-içre kaldım
Serâpâ nâr-ı nîrân-içre kaldım
Yetiş/imdâde buhrân-içre kaldım

Neler/etdin neler ben mübtelâya
Düşürdün /âkıbet bend-î belâya
Aman dâd-etmeden senden Hudâ'ya
Yetiş /imdâde buhrân - içre kaldım

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

100

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 90)

Be-hey dilber n'idersin sen?
Ben-ağlarken gülersin sen
Niçin cevrî sürersin sen?
Ben-ağlarken gülersin sen

Benî candan /usandırdın
Yalan sözlerle kandırdın
Nihâyet /aşka yandırdın
Ben-ağlarken gülersin sen

Vezni: Mefâîlün mefâîlün

101

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no. 89)

Güfte : Sâdî Bey

Âlâm-ı aşkın, yok müntehâsı
Bitmez tükenmez sevdâ belâsı
Cevr-âşinâdır her mübtelâsı
Bitmez tükenmez sevdâ belâsı

Âşık cefâdan kurtulmaz-elbet
Gönlû nişân-î peykân-ı mihnet
Yokdur belây-î aşkaa nihâyet
Bitmez tükenmez sevdâ belâsı

Sâdî cefây-î dildâr-ü ağyâr
Cânından-eyler, uşşâkı bîzâr
Âsûde kalmak bir/emr-i düşvâr
Bitmez tükenmez sevdâ belâsı

Vezni: Müstef'ilâtün müstef'ilâtün

102

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 95)

Güfte : Hafîd Bey

Gönüldê dâğ-ı hicrandan, eser var
Keder var nâle var, âh-î seher var
Acıklî yârelî derdlî ciğer var
Keder var, nâle var, âh-î seher var

Sanâ arz-eylemez mî derd-i bâli?
Bugün bûdur Hafîd'in kıyl-ü kaali
Benî öldür banâ olsun vebâli
Keder var, nâle var, âh-î seher var
Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

103

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Sofyân) (no. 101)

Safâ câmın süzersin sen
Ben-ağlarken gülersin sen
Niçin cevrî seversin sen?
Ben-ağlarken gülersin sen

Benî candan /usandırdın
Yalan sözlerle kandırdın
Nihâyet /aşka yandırdın
Ben-ağlarken gülersin sen

Vezni: Mefâîlün mefâîlün

104

Muhayyer Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no.92)

Bilirken ben senî, candan severken
Niçin küsdün benî dilşâd-ederken?
Gücendirmek yolundan hep kaçarken
Niçin küsdün benî dilşâd-ederken?

Çıkar / efâke her şeb/âh-ü vâhım
Merâk-oldû kusûrum söyle mâhım
Nedir bilmem benim cürm-û günâhım
Niçin küsdün benî dilşâd-ederken?

Vezni: Mefâîlün mefâîlün

105

Nevâ-Kürdî Şarkı (Usûlü: Düyek) (no. 107)

Safây-ı âlemi bildim ne imiş
Cihânın neş'esi ya rûhu imiş
Velhâsıl şevk-ı dil iki şey imiş
Cihânın neş'esi ya rûhu imiş

Sendedir safâsı bezm-i cihânın
Anın-çün neş'esi çokdur bu ânın
Yazılmış câmına pîr-i muğânın
Cihânın neş'esi ya rûhu imiş

Şekli : Koşma
Vezni: Hece 6+5 = 11

106

Nevâ-Kürdî Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 106)

Âteş bırakdın cânıma
Bak nâle vû efğânıma
Girmê yazıkdır kaanıma
Bir sâniyê gel yânıma

Bezm-î harâb-âmâdedir
Zâd-û zahîrê yâdedir
Ağyârden / âzâdedir
Bir sâniyê gel yânıma

Vezni: Müstef'ilün müstef'ilün

107

Nihâvend Şarkı (Usûlü: Aksak) (no.113)

Neler çekdim zaman dilberlerinden
Halâs-olsam ben-artık, ellerinden
Dönerler pek çabuk her sözlerinden
Halâs-olsam ben-artık, ellerinden

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

108

Nihâvend Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no.109)

Güfte: Sâdî Bey

Hayli demdir sen banâ göstermedin dildârımı
Ey felek, almak mı istersin, elimden yârımı?
Cânımî yakdın, perîşân-eyledin, efkârımı
Ey felek, almak mı istersin, elimden yârımı?

Eyleyip, ağyâr-ı bed-kâr-île akd-î ittifâk
Bilmeden sen, ol perî-peyker / ilê kıldın nifâk
İntihâ bulmaz mı zann-eylersin-eyyâm-î firâk?
Ey felek, almak mı istesin, elimden yârımı?

Her zaman böylê dil-î mahzûnum-cyler, iştikâ
Yok mu insâfın ki göz / açdırmadın gamdan banâ
Söyle Allâh-aşkınâ Sâ'dî ne yapmışdır sana?
Ey felek, almak mı istersin, elimden yârımı?

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

109

Nihâvend Şarkı (Usûlü: Sengîn Semâî) (no. 112)

Kalmadı sabrım hasrete cânâ
Eyle mürüvvet bendene cânâ
Zülfün gibî dil/oldu perîşân
Kalmışım-artık lutfuna cânâ

Vezni: Vezni: Müfteilâtün müfteilâtün

110

Nihâvend Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 109)

Hayâlin gitmiyor cânâ gözümden
Benî âvâre kıldın hep, işimden
Gönülden hep bu rütbê sûzişimden
Benî âvâre kıldın hep, işimden

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

111

Râst Şarkı (Usûlü : Aksak) (no. 119)

Nîce yâr-olsun muvâfık, tâli'im yâr-olmadı
Gözümê uyku ne girsin baht bîdâr-olmadı
Dîdc pür-nem, sîne pür-gam, dilde sevdây-î nigâr
Böyle derdê ey gönül Mecnun giriftâr -olmadı

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

112

Râst Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 114)

Bir goncaya, bir hâre nigâh-eyledi bülbül
Derdî iki oldûğuna âh-eyledi bülbül

Mâtem-zede zann-etdi görüp dûd-i siyâhı
Bir/âh-ile gülzârı siyâh-eyledi bülbül

Bî-çâreliğinden, arayıp derdine çâre
Geh goncayı geh hârı penâh-eyledi bülbül

Gülzâra hazân-erdiğinî fehm-edip-âhır
Kendin bu felâketle tebâh-eyledi bülbül

Şekli: Gazel
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

113

Râst Şarkı (Usûlü: Yürük Aksak) (no. 116)

İnkâr-edersin sevdiğin
Kimdir / efendim sevdiğin?
Ağyâr-ilê hep gezdiğin
Bû iftirâdır / etdiğin
Bildim yalandır düzdüğün
Hakkında çok söz söyledik

Hâlim kimê ben söyleyim?
Üftâdenê ey bî-vefâ
Lâyık mıdır buncâ cefâ?
Cürmüm nedir söylê bana
Vakf-eyledim / ömrüm sana
Hakkında çok söz söyledik

Şekli : Müseddes şarkı
Vezni: Müstef'ilâtün fâilün

114

Râst Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 118)
Güfte: Sâdî Bey

Nedendir bû dil-î zârın fiğânı?
Hayâl-eyler gönül geçmiş zamânı
Geçen demler değer misl-î cihânı
Hayâl-eyler gönül geçmiş zamânı

Ümid vermem ben-artık, ihtimâle
Kemâl-ehlî iken, erdim zevâle
Belây-î aşk kodû bênî bu hâle
Hayâl-eyler gönül geçmiş zamânı

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

115

Râst Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 115)

Cân-azîz-olmazdı tendê aşk-ı cânân-olmasa
Dilde cem'iyyet bulunmazdî perîşân-olmasa
Aşkı bir devletdir-ammâ âteş-î cân-olmasa
Tatlıdır vuslat sonundâ zehr-i hicrân-olmasa

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

116

Râst Şarkı (Usûlü: Düyek) (no. 117)

Mihnet şererî açdı ciğer-gâhıma dağlar
Vâdî-i dilê zahm-ı gamın kanları çağlar
Meclis yerinê döndü bütün dûd-ile dağlar
Herkes gam-ı mihnetde kimî zahmını bağlar
Zevk-île geçen günleri yâd-eyleyen-ağlar

Âlem bu gam-û mihnet-ilè âteşe yandı
Dağlar bu elim vâk'ada hep kaana boyandı
Şemşîr-i cefâsî feleğin câna dayandı
Herkes gam-ı mihnetde kimî zahmını bağlar
Zevk-île geçen günleri yâd-eyleyen-ağlar

Günden güne artık gamı kesb-eyledi şiddet
Bî-çâre gönül çâre ne hiç bulmadı râhat
Âsûdece bir gîce safâ bezmine hasret
Herkes gam-ı mihnetde kimî zahmını bağlar
Zevk-île geçen günleri yâd-eyleyen-ağlar

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

117

Sabâ Şarkı(Usûlü: Orta Aksak) (no. 121)
Güfte: Reşâd Paşa

Mey / içerken düşdü aksin câmıma
Şimdi girdin sen boyuncâ kaanıma
Can dahî oldû fedâ cânânıma
Şimdi girdin sen boyuncâ kaanıma

Bêni mî buldun bu âlemdê seçip
Bû perîşan hâl-ilê candan geçip
İşte yandım zehr-i hicrânın / içip
Şimdi girdin sen boyuncâ kaanıma

Vezni : Fâilâtün fâilâtün fâilün

118

Sabâ Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 120)

Güfte : Reşâd Paşa

Çün bahâr-eyyâmı oldû geldi yaz
Gonca açmış bülbül-olmuş nağme-sâz
Nev-civânım seyre çık, erken biraz
Gonca açmış bülbül-olmuş nağme-sâz

Bak sabâh-oldû uyan, ey meh-cebîn
Hem-zemîn-olmuş serâpâ zümridîn
Jâleler düşmüş, açılmış yâsemîn
Gonca açmış bülbül-olmuş nağme-sâz

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

119

Sabâ Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 123)

Güfte: Şevkı Bey

Terk-edip gitdin benî ey nazlı yâr
Yâdigârın kaldı dildê âh-ü zâr
Hem-demindir gözde hûn-î gam-nisâr
Fasl -ı mâtemdir banâ her nev-bahâr

Boynumâ zencîr-i aşkın bağlarım
Âteş-î firkatle bağrım dağlarım
Kaareler giymiş serâpâ ağlarım
Fasl-ı mâtemdir banâ her nev-bahâr

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Sabâ Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 124)
Güfte : Mahmûd Azîz Efendi

Uğra ey bâd-î sabâ cânânıma
Söyle, tâkat kalmadî efğânıma
Geçdi zahm-î tîr-i cevrî cânıma
Söyle, tâkat kalmadî efğânıma

Tatlı tatlî uykusun, etmê harâm
Benden-eylê sâde bir / arz-î merâm
Gayri yetdî aldığî bû intikaam
Söyle, tâkat kalmadî efğânıma

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

121

Segâh (Hüzzâm) Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 125)
Güfte : Sâdî Bey

Gam-dîdeleriz sâkıy, sun bir dolu kab/olsun
Bir tâs-ı arak yâhud bir kâse şarâb-olsun
Sen ver de peyâpey mey dil mest-ü harâb-olsun
Devr-eyle ki keyfimcê bir / âlem-i âb-olsun
Çal sâzı aman mutrıb doldur kadehî sâkıy
Tâ neş'e-i gam-fersâ dillerde kalâ bâkıy

Koy bezm-i harâbâtî biz/ehl-i harâbâtız
Çokdan beri zîrâ kî mehcûr-i mülâkaatız
Bîmâr-ı gam-î aşkız muhtâc-ı mükâfâtız
Mahrûm-i safâ olduk şâyân-ı mükâfâtız
Çal sâzı aman mutrıb doldur kadehî sâkıy
Tâ neş'e-i gam-fersâ dillerde kalâ bâkıy

İç def'-i hicâb-eylê durmâ bize bîgâne
Sâdî gibi mahrem / ol bû meclis-i rindâne
Sun birbiri ardıncâ lebrîz-ola peymâne
Tâ mest-olup-âşıklar raks-eyleye mestâne
Çal sâzı aman mutrıb doldur kadehî sâkıy
Tâ neş'e-i gam-fersâ dillerde kalâ bâkıy

Vezni: Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

122

Segâh Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 126)

Sevdî yine bir câzibelî sêrv-edâyı
Gönlüm zor-ilê kendine mâl-etdi belâyı
Çeksin çekebildîği kadar cevr-ü cefâyı
Gönlüm zor-ilê kendine mâl-etdi belâyı

Sevmezse ne ôlurdu güzel mâh-civânı
Derdiyle unutdurdu onâ şimdi cefâyı
Yanmakla geçen nâire-i aşkın bu zamânı
Gönlüm zor-ilê kendine mâl-etdi belâyı

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

123

Segâh Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 127)

Yandî ciğerim çıkdı göğê âh-ü fiğânım
Saldî beni tufân-ı gamâ eşk-i revânım
Söylendi belâ-keşlik-ilê nâm-ü nişânım
Hep mihnet-ilê hasret-ilê geçdi zamânım

Çâk-etdi girîbânımı aşk-û sitem-ey gül
Kaan-ağladı hasretle görüp hâlimi bülbül
Açmâdı benim gönlümü nê lâle ne sünbül
Hep mihnet-ilê hasret-ilê geçdi zamânım

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

124

Sûznâk Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak) (no. 131)

Câm-ı aşkın / içdim-oldum dêrd-nâk
Arz-içün geldim huzûrâ sînc-çâk
Merhamet kıl dil kebâb-û sûznâk
Arz-içün geldim huzûrâ sînc-çâk

Tîr-i hicrin hâlimî gör n'eyledi
Deldi bağrım sîne-sûzân-eyledi
Merhem-olmazmış tabîban söyledi
Arz-içün geldim huzûrâ sînc-çâk

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

125

Sûznâk Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 130)

Bahâr geldi biz şu yerde duralım
Çeribaşı nerde kaldı soralım
Çergileri su başına kuralım
Kalbur, elek, sepet yapıp satalım

Baksana bak nişânlısı geliyor
Hasbaya bak safâsından ölüyor
Bu hafta da düğünleri oluyor
Kalbur, elek, sepet yapıp satalım

Davul, zurna, çifte nâra kolunda
Aynasızlık etme sen bu düğünde
Mangiz deniyor paraya bu yolda
Kalbur, elek, sepet yapıp satalım

Şekli : Çingene türküsü
Vezni : Hece 11

126

Sûznâk Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 134)

Sevdiğim pek küçükdür, yaramaz
Ayıp değil, kendi düşen ağlamaz
Bin nasîhat etsem de hiç anlamaz
Ayıp değil, kendi düşen ağlamaz

Küçükdür pek oynakdır işve-bâz
Râhat durmaz hiç de söz anlamaz
Hiç rahmi yok böyle dilberin durmaz
Ayıp değil, kendi düşen ağlamaz

Vezni: Hece 11 ve 10

127

Şevk-efzâ Şarkı (Usûlü: Orta Aksak) (no. 140)
Güfte: Rif'at Bey

Yayılmış yâreler, sînem benim derdler yatâğîdır
Yanar gönlüm tutuşmuş / aşk-evindê gam / ocâğîdır
Felek-yâb-ebr-i mihnet dûd-i âhımdan ki çâğîdır
Yanar gönlüm tutuşmuş / aşk-evindê gam / ocâğîdır

Belâ berkıy gibî çakdım şeb-î hicrinde cânânın
Akıtdım çeşme gözden kim / olur bârânı devrânın
Hezâran sûziş-î hasret bırakdî dilde hicrânın
Yanar gönlüm tutuşmuş /aşk-evindê gam / ocâğîdır

Vezni: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

128

Şevk-efzâ Şarkı (Usûlü: Türk Aksağı) (no. 138)

Sanma çeşmân-ağlıyor pek merhametsiz yâr-imiş
Dîdeden kan çağlıyor pek merhametsiz yâr-imiş
Zahmınâ sem bağlıyor pek merhametsiz yâr-imiş
Dîdeden kan çağlıyor pek merhametsiz yâr-imiş

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

129

Yegâh Nakış Yürük Semâî (no. 2)

Güfte : Reşâd Paşa

Nûş-edip sâgar-ı aşkın, dili bîhûş-edelim
Elem-û zevkını dehrinde ferâmûş-edelim
Böyle bir bâr-ı girânî dahi ber-dûş-edelim
Arz-edip hâlimi yârê yine hâmûş-edelim

Vezni: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün

130

Yegâh Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 232)

Mûcib-î nefret değildir, âşıkın/âvâresi
Gezdirirsê çok mudur, uşşâkı çeşmin kaaresi?
İltiyam bulmaz, onulmaz dilde gamzen yâresi
Gezdirirsê çok mudur, uşşâkı çeşmin kaaresi?

Dağ dayanmaz, ihtirâk-î derd-i aşkım söylesem
Olmayıncâ aşka dermânî bu cânî n'eylesem?
Mümkin-olmaz sırr-ı aşkım sâ'y-edip ketm-eylesem
Gezdirirsê çok mudur, uşşâkı çeşmin kaaresi?

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

131

Yegâh Şarkı (Usûlü: Aksak değişmeli) (no. 221)
Güfte : Vâsıf

Âhım seni sînem gibi bîzâr-eder-elbet
Her kârını kârım gibi düşvâr-eder-elbet
Ikbâlini tahvîl-î pür-idbâr-eder-elbet
Çeşmânını gönlüm gibi hunbâr-eder-elbet
Aldanma sakın, ehl-i dilin, âhına gaafil
Dağlar, olamaz, ehl-i dilin, aşkına hâil

Her / ehl-i dilî zâr-ediyor, âh-ü enînim
Ümmîd-ü rehâ bulmayacak kalben-emînim
Bû hâl-i perîşânım-ilê tavr-ı hazînim
Hayf-î dili almâ sakın-ey mâh-cebînim
Aldanma sakın, ehl-i dilin, âhına gaafil
Dağlar, olamaz, ehl-i dilin, aşkına hâil

Şekli: Müseddes
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

132

Yegâh Şarkı (Usûlü: Aksak) (no. 230)

Göz gördü, gönül, oldu güzel, hüsnüne mâil
Gamzen, ola mî mâni'-i aşk-olmağa kaabil?
Çünkî olamaz çeşm-ü dilin, aşkıma hâil
Gamzen, ola mî mâni'-i aşk-olmağa kaabil?

Gönlümden-eğer, âleme etsê de şikâyet
Hükmen, edemez kimse onû zabta imâlet
Halk-olmuş-iken hilkat-i Âdem'le muhabbet
Gamzen, ola mî mâni'-i aşk-olmağa kaabil?

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

133

Yegâh Şarkı (Usûlü : Yürük Aksak) (no. 223)

Ben de sevdâ-perverim, bî-çâreyim
Bir saçî Leylâ arar, âvâreyim
Dûr-i zevk-î meclis-î meh-pâreyim
Bir saçî Leylâ arar, âvâreyim

Zahm-ı firkatlê ciğer-hûn-î bîkesim
Yâradan, âh-etmeyê çıkmaz sesim
Bî-penâhım yok cihandâ dad-resim
Bir saçî Leylâ arar, âvâreyim

Görmeyen varsâ dil-î sûz-efkeni
Bir mücessem/âteşim görsün beni
Nâr-ı aşk-îlê yakıp cân-û teni
Bir saçî Leylâ arar, âvâreyim

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün

134

Yegâh Şarkı (Usûlü: Düyek) (no. 231)

Helê vaz geçdim her türlû dilekden
Usandım, bıkdım-evzâ'-î felekden
Ne çârê geçdi dil bir melekden
Usandım, bıkdım-evzâ'-î felekden

O derd-î hicr-ilê hâlim yamandır
Gözüm nûrû dayanmaz bak bu candır
Yinê derd-î lisânımdâ amandır
Usandım, bıkdım-evzâ'-î felekden

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

135

Yegâh Şarkı (Usûlü: Devr-i Hindî) (no. 229)

Firâkın kesdi tâb-îlê tüvânı
Visâlin / ümmid-eylerken nihânî
Bunun, elbet şimdî zamânı
Visâlin / ümmid-eylerken nihânî

Vezni: Mefâîlün mefâîlün feûlün

136

Yegâh Şarkı (Usûlü : Düyek) (no. 228)

Edersen de cefâ eğer
Lutfun yinê dünyâ değer
Cevr-etsen-etmem ben keder
Lutfun yinê dünyâ değer

Gerçi gördüm pek çok sitem
Ele geçdi şimdi o dem
Bundan böyle safâ edem
Lutfun yinê dünyâ değer

Şekli : Semâî
Vezni : Hece 4 + 4 = 8

137

Yegâh Şarkı (Usûlü: Curcuna) (no. 233)

Mû'tâd-edelî giryeyi zevkaa hevesim yok
Ağlar gezerim hemdemim-û mültemesim yok
Takrîr-i merâm-etmeye artık nefesim yok
Feryâd-ederim boş yere feryâd-resim yok
Feryâd ki feryâda dahî gayri sesim yok

Hiç fâide yok nâle-i şâm-û seherimden
Te'sîr, ümîd-etmiyorum, eşk-i terimden
Bilmem ki nedir çâresi şaşdım kederimden
Feryâd-ederim boş yere feryâd-resim yok
Feryâd ki feryâda dahî gayri sesim yok

Şekli : Muhammes şarkı
Vezni : Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

138

Yegâh Şarkı (Usûlü : Orta Aksak) (no. 226)

Güfte : Hafîd Bey

Dil nâlesinî gûş-ile bir dâd-edecek yok
Bî-çâre dilî nâleden-âzâd-edecek yok
Bîhûde tahammül ne gerek vaz'-ı tabîbe
Dil yâresidir merhemin-îcâd-edecek yok

Mahzun dili şâd-etmeye dünyâyı dolaşdım
Çeşmân-ı nigârım gibi dilşâd-edecek yok
Bîhûde Hafîd-eylediğin, âh-ı seher-gâh
Ölsen de senî bir gececik yâd-edecek yok

Şekli : Gazel
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

139

Yegâh Şarkı (Usûlü : Yürük Aksak) (no. 227)

Dü çeşmim hûn-ilê doldu
Nedir bilmem banâ n'oldu
Gönül, hâtır harâb-oldu
Banâ çârê efendimden
Görürsem, iltifâtındır

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni : Mefâîlün mefâîlün

140

Yegâh Şarkı (Usûlü : Curcuna) (no. 225) ve
Vech-i Arazbâr Şarkı (Usûlü: Ağır Aksak/) (no. 220)

Dcşt-î gama her lahzada bir kaç seferim var
Mahzûn-i melâhat-zedeyim çok kederim var
Açdırma banâ ağzımı dildê nelerim var
Tâ'rîf-edemem derd-i derûnum, elemim var
Allâh'ı seversen beni söyletme gamım var

Şekli: Muhammes şarkı
Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü fcûlün

24.4.88
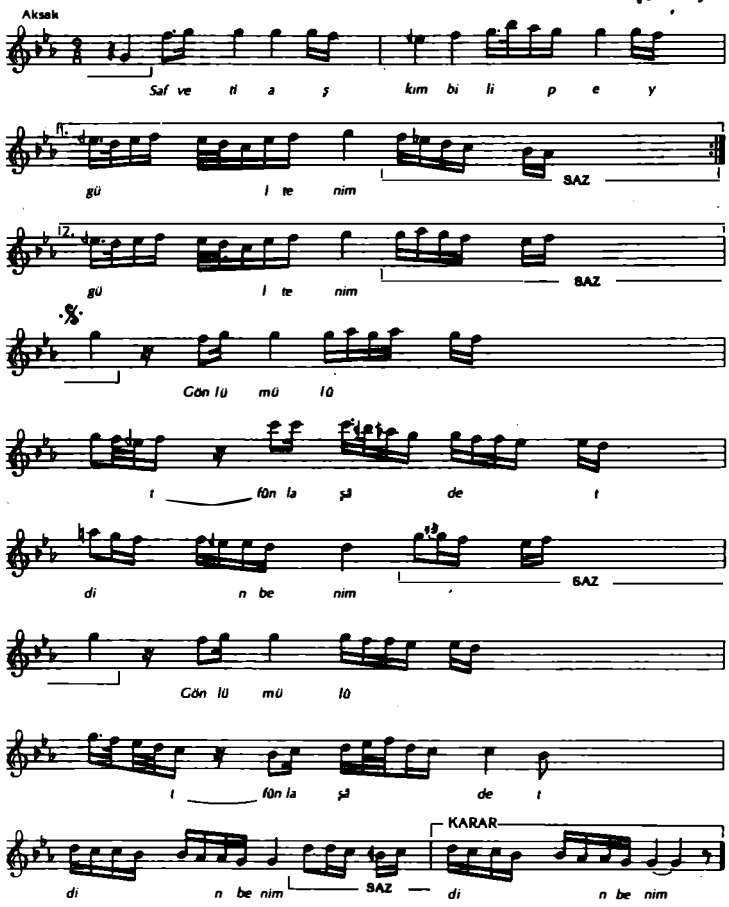
ŞEVKİ BEY'DEN 5 ŞARKI
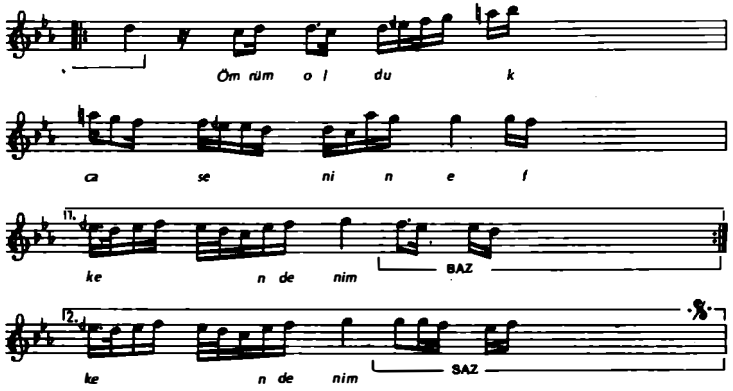
Prof. Dr. Nevzad Atlığ

KÜRDÎ'LÎ HİCAZKÂR ŞARKI

Safvet-I aşkım bilip ey gül-tenim

Şevki Bey





KÜRDÎLİ HİCAZKÂR ŞARKI

Safvet-i aşkımı bilip ey gül-bedem,
Gönlümü kâkülüne şâd etdin benim.
Öğrüm oldukca senin elbendenim,
Gönlümü kâkülüne şâd etdin benim.
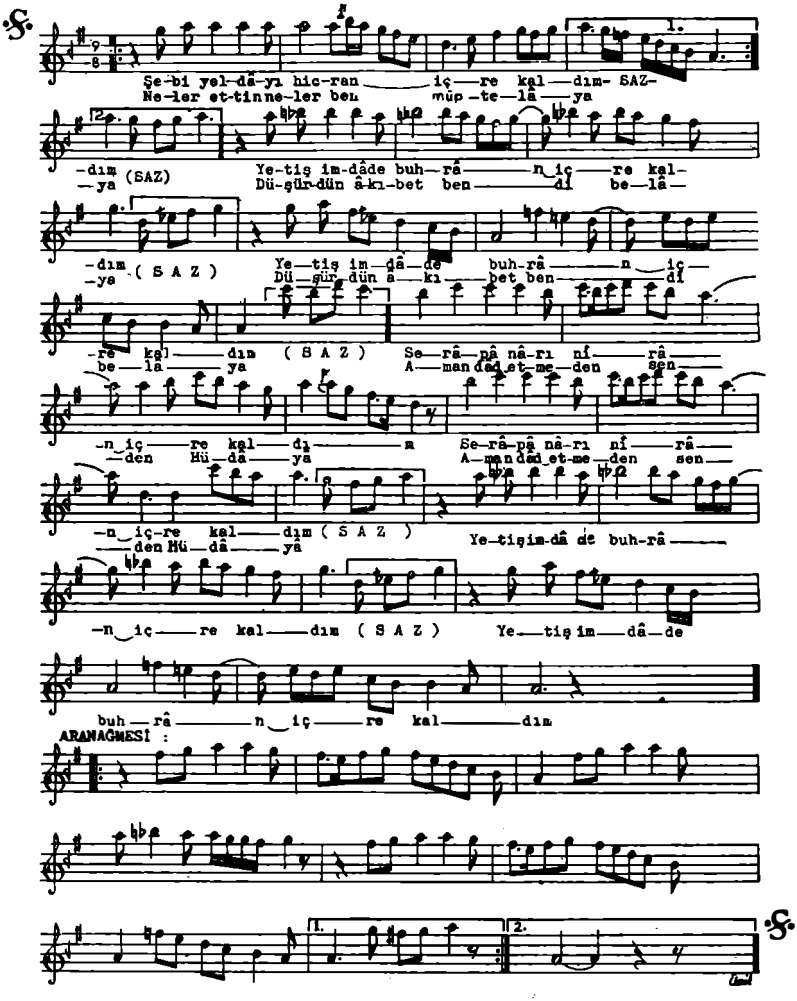
Vezin: Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

KELİMELER

Safvet : Saflık, temizlik.
Elbende : Bağlı, düşkün.

MUHAYYER ŞARKI

Usûlü: Aksak — Bestekârı: Şevki Bey



Şeb-î yeldâ-yı hicrân ‿ içre kaldım.
Yetiş imdâde buhrân ‿ içre kaldım
Serâpâ nâr-ı nîrân ‿ içre kaldım
Yetiş imdâde buhrân ‿ içre kaldım

Neler ettin neler ben müptelâya
Düşürdün âkıbet bend-i belâya
Aman dâd ‿ etmeden senden Hüdâya
Yetiş imdâde buhrân içre ‿ kaldım
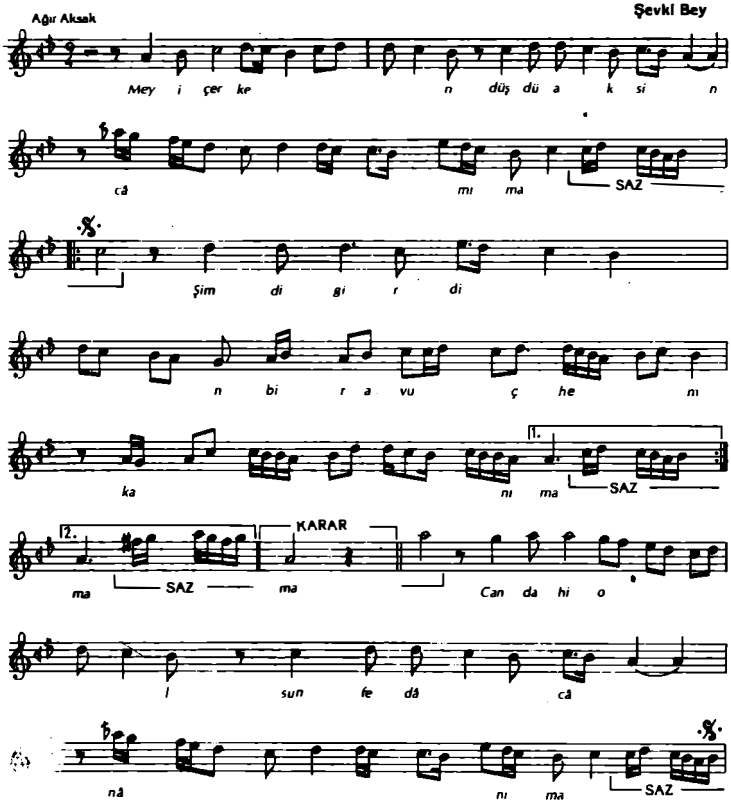
Vezni : Mefâîlün mefâîlün feülün

Şeb : Gece
Yeldâ : Uzun
Hicrân : Ayrılık
İçre : İçinde
Buhrân : Nöbet, kriz, bunalma
Serâpâ : Baştan aşağı, baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün, hep, tamamiyle.
Nâr : Ateş
Nîrân : Cehennem
Müptelâ : Tutkun, düşkün, tutulmuş
Âkıbet : Nihayet, son
Bend : Bağ, bağlama, kayd
Dâd : Feryad, şikâyet, sızlanma, yanıp yakılma.

SABÂ ŞARKI
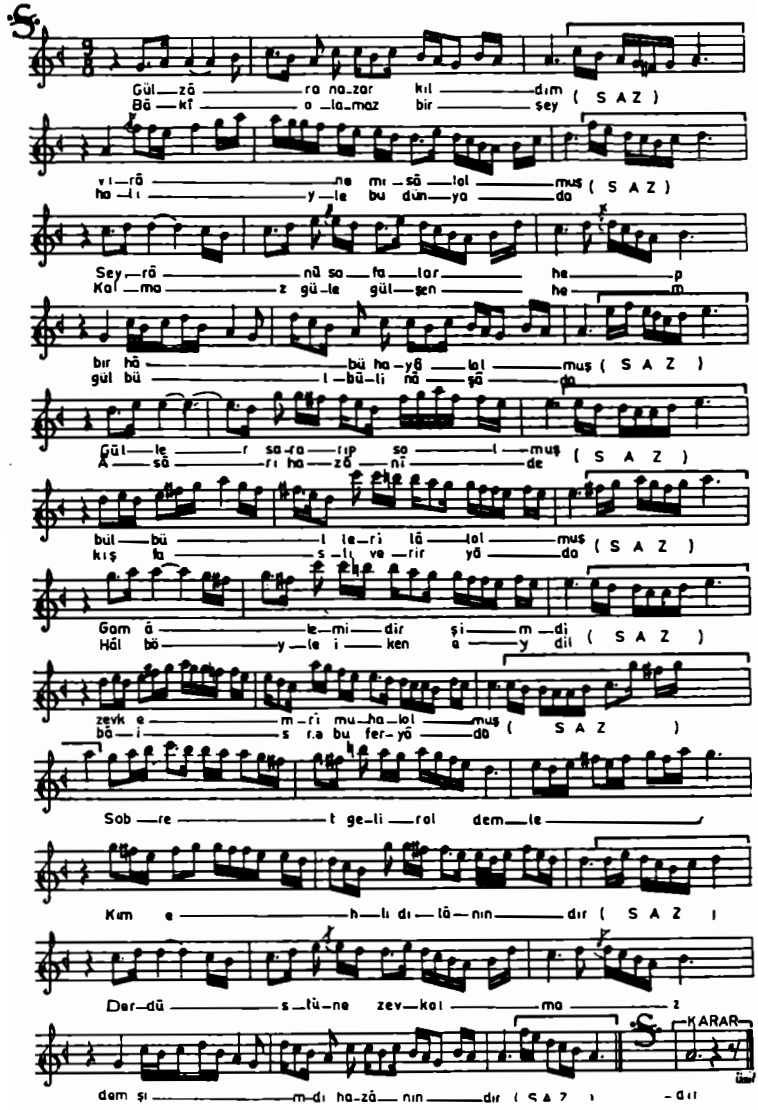
Mey içerken dûyû aksın câmıma

Ağır Aksak — Şevki Bey



UŞŞAK ŞARKI

Usûlü : Aksak. Bestekâr: Şevki Bey



Gülzâra nazar kıldım vîrâne-misâl olmuş
Seyrân-ı safâlar hep bir hâb-ı hayâl olmuş
Güller sararıp solmuş bülbülleri lâl olmuş
Gam âlemidir şimdî zevk emr-i muhâl olmuş
Sabr et gelir ol demler kim, ehl-i dilânındır
Derd üstüne zevk olmaz dem şimdi hazânındır
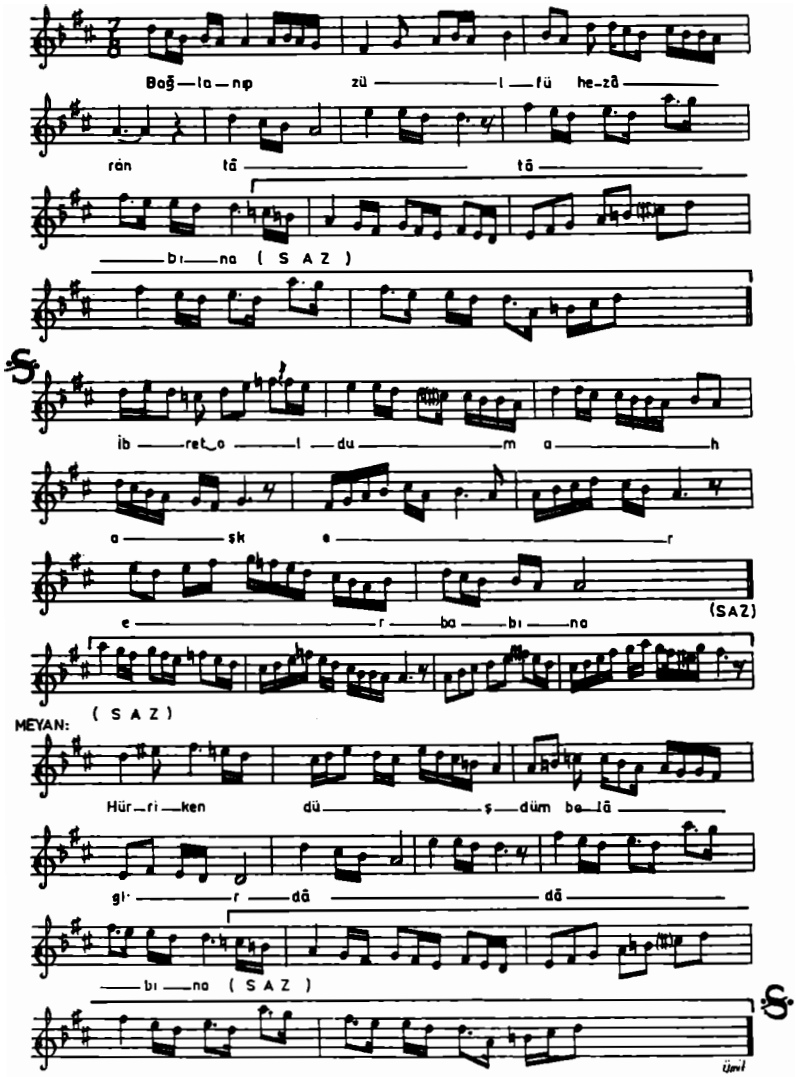
Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

Gülzâr : Gül bahçesi
Nazar kılmak : Bakmak
Vîrâne-misâl : Viraneye benzer
Seyrân : Gezinme
Hâb : Uyku
Hâb-ı hayâl : Hayal uykusu
Lâl : Susmuş, dilsiz
Emr-i muhâl : Olmayacak, mümkün olmayan
Dem : Vakit, zaman
Ehl-i dilân : Gönül erbâbı
Hazân : Sonbahar

HİCÂZ ŞARKI

Usûlü : Devr-i Hindî

Bestekârı: Şevki Bey



Bağlanıp zülf-î hezâran-tâbına
İbret ‿ oldum, âh aşk ‿erbâbına
Hürr ‿iken düşdüm belâ girdâbına
İbret ‿oldum âh, aşk ‿erbâbına

Vezni : Fâilâtün fâilâtün fâilün

Zülf : Saç
Hezârân : Binlerce
Tâb : Kıvrım, büklüm
Erbâb : Becerikli, bilgiç
Girdâb : Su çevrintisi, anafor

Şevki Bey (1860-1891), Türk Musikisi'nin şarkı formunda yetiştirdiği bestekârların, Ârif Bey'den sonra en büyüğüdür. 31 yıllık kısa hayatında bestelediği yüzlerce şarkı; gönülden gelen samimiliği, musiki san'atının süslemelerinden arınmış basitliği, terennüm ettiği aşkın berraklığı, ifadesinin açıklığı ile, Türk milletini büyülemiştir. Her kesimden halkımız 110 yıldan beri onun şarkılarını dilinden düşürmüyor, kulağından eksik etmiyor. Ancak 10 yılı bulan kısa san'at hayatı, fırtına gibi gelip geçmiştir. "Türkler'in Schubert'i" denen Şevki Bey'in san'at hayatını, bu küçük kitapta bir hamlede okuyacaksınız. Verilen şarkı güfteleri her okuyanın çeşitli hâtıralarını tazeleyecektir.

ISBN 975-17-

915.- TL.